Portret savremenika: Branko Stefanović

OTAC MINISTRA UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Zaveslaji beogradskih gondolijera

FANTOM S KALEMEGDANA

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

01462

9 770353 802002

VREME

broj 1472

21. mart 2019.

PROTEST "1 OD 5 MILIONA"

POBUNA NA PREKRETNICI

JOANNA KULIG TOMASZ KOT

OFFICIAL SELECTION
COMPETITION
FESTIVAL DE CANNES

od nagrađivanog pisca i reditelja

PAWEL PAWLIKOWSKI

HLADNI RAT

U BIOSKOPIMA OD 28. MARTA

MCF

VREME
BROJ 1472
21. mart 2019.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jelena Popović

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Bojan Stekić, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028,
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 Zoom: Vreća vlasti i džakovi para...
06 Protest "1 od 5 miliona": Pobuna na prekretnici
13 Nuspojave: Strašnost jednog straha
14 Hapšenje demonstranata: Pustite decu
18 TV Manijak: Nasilje u lajvu
20 Lični stav: Sve ili ništa Aleksandra Vučića
21 In Memoriam: Zagorka Golubović
22 Portret savremenika: Branko Stefanović
25 Lični stav: Začet zakon o poreklu imovine
26 **Slučaj Duška Kneževića: Insajder iz vrha**
30 Zaveslaji beogradskih gondolijera: Fantom sa Kalemegdana
32 Kulturna baština: Posedovanje Beograda
36 Lični stav: Socijalni lampion

KULTURA

38 **Intervju: Mustafa Mustafić Pujdo, filmski snimatelj**
40 Film: Ko ne voli naše selo
42 Svet animacije: O robovima, robotima, čeliku i ideji
44 Strip: Metafora osvete o indijanskom dečaku
46 Intervju: Dijego de Silva, pisac
48 XX Gitar Art: Brzina i/ili lepota

SVET

50 Novi Zeland: Teroristi i voajeri
52 **Zanimanje prevodilac: Statisti na političkoj sceni**

MOZAIK

58 Tenis: Smena organizatora ATP
62 Vreme uživanja: Pisma

Priča o onome što se u Crnoj Gori zbiva između Kneževića i Đukanovića ujedno je fascinantna i onespokojavajuća. Ona svedoči o tome šta je potrebno da "zarobljena država" – a takve su, prema Strategiji Evropske komisije, sve zemlje tzv. Zapadnog Balkana – makar počne da puca i da istina počne da se oslobađa

PIŠE: RADMILO MARKOVIĆ

"U BiH gde je situacija vrlo komplikovana, mi smo uspjeli ono što ne uspijevaju političari, važne i moćne institucije, razna udruženja: mi u našoj asocijaciji imamo i Srba i Muslimana i Hrvata, i to je stvar od neprocenjive vrijednosti"

RAZGOVARALA: VLADISLAVA VOJNOVIĆ

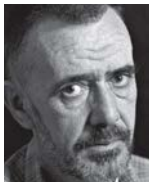

Skandal nastao posle susreta u četiri oka između Donalda Trampa i Vladimira Putina u Helsinkiju jula prošle godine ponovo je otvorio pitanje da li za prevodioce važi isti kodeks o tajnosti kao za advokate, lekare ili sveštenike.

PIŠE: IVAN IVANJI

Fotografija na naslovnoj strani: **Marija Janković**

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Vreća vlasti i džakovi para: Kao neka hobotnica, ova nova klasa ne samo da isisava novac, već i srž svakog "poznanija prava"

Vlast u Srbiji je diskreciona do krajnjih granica, sve odluke su u rukama Aleksandra Vučića, ali meni izgleda da je on u rukama mnogih ljudi koji su uz njega porasli do nove poslovne i društvene elite

ŠTA TI RADI OTAC: PITANJE UZ PARTIJU ŠAHA

Aleksandar Vučić i dalje tvrdi da je "tvrd orah" i u prošlu nedelju poslao je javnosti poruku preko Instagrama. Eno ga, sedi u blokiranoj zgradi Predsedništva i igra šah sa ministrom policije. Voleo bih da znam da li je ministra, premišljajući se između male i velike rokade, pitao šta će njegov otac s tri stotine hiljada evra u rancu u hotelu "Šumadija" (o tome opširno pišemo u ovom broju "Vremena") i ko je grupa ljudi maskiranih fantomkama koji su ozbiljno demolirali predvorje hotela, odnosno da li ih je policija pohapsila.

Možda ga je i pitao, ali nastupila je poslednja faza jednog režima i vlada "omerta", zavera ćutanja. Detalje ćemo, kao i u drugim slučajevima, saznati tek i kada ovi padnu s vlasti, ako glavni akteri u tom trenutku budu dostupni nekim novim vlastima i ako ti novi reše da bi od toga mogli da imaju više koristi nego štete.

Korupcija je prvenstveno rasprostranjena tamo gde postoji značajna diskreciona vlast. I u meri u kojoj je rasprostranjena, ona tu vlast racionalizuje, kao što obezbeđuje onima kojima je usluga potrebna da računaju s troškom koji uz to ide i tako racionalnije odluče isplati li se da u taj posao ulaze ili ne.

A naša vlast je diskreciona do krajnjih granica, u rukama je jednog čoveka, ali meni izgleda da je on u rukama mnogih ljudi koji su uz njega porasli do nove poslovne i društvene elite. Kad Vučić tvrdi da je on lično skroman i da svoje bogatstvo nije uvećao za sve ove godine, to ne važi za one kojima se okružio i oni, za sada, imaju interes da ga održavaju u životu dok ne proračunaju koliki je to trošak, pa ako bude veliki za njih, pustiće ga da igra šah do kraja života. Nadam se, na Kalemegdanu.

MNOŽENJE PRIMERA: PROVIDNE IGRE

Lideri Saveza za Srbiju napokon su izašli iz senke koja je do proteklog vikenda nosila bezličnu firmu građanskih protesta i uzjahali su kamion. Skidanje rukavica praćeno je jačanjem agresije Aleksandra Vučića koji je, tobože, jedva sprečio narod iz cele Srbije da dođe da ih bije, a isticali su se i državni i paradržavni mediji u združenoj odbrani glavnog urednika Srbije – Aleksandra Vučića.

Pokušavao je da narodu koji izlazi na ulice, sada već u stotinak gradova u Srbiji, objasni da su zavedeni i da iza toga, osim fašiste i tajkuna, stoje i Haradinaj i Tači i rekao je da će, koristeći arhaični jezik Dušanovog zakonika, svi biti privedeni "poznaniju prava", a čini mi se da je za Đilasa već spremljena neka optužnica.

Dragan Đilas je odgovorio u "Blicu": "On u ovoj zemlji i optužuje i presuđuje, hapsi i šalje u zatvor, godinama već gledamo kako se preko njegovih medija ljudima najavljuje robija, kako se kriminalizuju i zatim te iste takozvane kriminalce pušta na slobodu u nedostatku dokaza. Iskoristi ih, po tradiciji, samo uz pomoć sile za svoj politički rejting. I to baš on, on kao diktator koji je razorio svaku nekada nezavisnu instituciju. Kaže danas taj Minhauzen da mi nikad ne bi pružio ruku jer sam ja, kako tvrdi, ukrao 500 miliona preko četiri firme. Pre povratka u politiku trčao je da me sretne i ponudi mi da budem kandidat za potpredsednika vlade ili gradonačelnik, svestan sa kakvim diletantima nesposobnim radi. Ja sam odbio Aleksandra Vučića i sve njegove ponude, i to rekao javno jer je najveći lažov i štetočina u istoriji Srbije. On i njegovo najbliže okruženje imaju više novca nego što su videla naša najveća javna preduzeća ikada u istoriji. On je čovek koji lično

Foto: *twitter.com/@avucic*

odlučuje kada se Arapima poklanjaju milijarde i kada se ruši Beograd zbog njih. Mi smo postali jedna kolonija u kojoj on daje bez tendera svakome šta želi samo da opstane na vlasti."

Kao očigledan primer klijentelizma, može se za ovu priliku uzeti i Telekomova kupovina pojedinih kablovskih operatera. Tu je, štaviše, "igra" dvostruka. S jedne strane, Telekom kao firma u šakama aktuelnog režima tako preuzima kontrolu nad velikim delom informativnog prostora, potiskujući one privatne kompanije koje vlastima nisu po volji.

Sa druge strane, na taj način deo državnog novca (tačnije novca poreskih obveznika) odlazi u džepove privatnika bliskih vlastima. Ali, tu se priča ne završava. Jer ti privatnici, koji su svoje firme, navodno, prodali po basnoslovnim cenama, odmah za te pare kupuju druge medijske kuće. Cilj je očigledan – kontrola još jednog broja kanala uticaja na javno mnjenje, sada posredstvom (navodno) privatnih kompanija.

A u pozadini svega, kao i u prethodnim slučajevima (kao i u onima koji ovde nisu spomenuti) stoji – kontrola biračkog tela. I izigravanje demokratije.

Primera ima gotovo bezbroj, ali evo jednog sasvim svežeg: suđenje Žarku Veselinoviću zbog nelegalne gradnje na Goliji, ranije najavljeno za utorak 19. mart 2019. godine, otkazano je nakon što je tužilac odustao od optužnog predloga, saznaje BIRN.

Iz suda u Ivanjici nisu odgovorili na pitanje BIRN-a koji su razlozi zbog kojih je tužilaštvo odustalo od krivičnog gonjenja mlađeg brata Zvonka Veselinovića, kontroverznog biznismena sa severa Kosova.

Žarko Veselinović nije do 16. januara uplatio 50.000 dinara u humanitarne svrhe po naredbi tužilaštva u Čačku, koje je bilo spremno da mu oprosti krivično delo nelegalne gradnje na Goliji. Zbog nepoštovanja ovog dogovora tužilaštvo u Ivanjici podnelo je optužni predlog od koga je sada, vidimo, odustalo.

Inspektorka je nepravilnosti utvrdila u postupku nadzora objekta na Goliji obavljenog 23. oktobra 2017, tokom kojeg su ona i njene kolege nailazili i na fizičke prepreke, poput balvana postavljenog na putu ka mestu sastanka sa Žarkom Veselinovićem, koji se tada predstavio kao investitor.

POSEBAN VID INTELIGENCIJE: SLUŠAJ MOJU PESMU

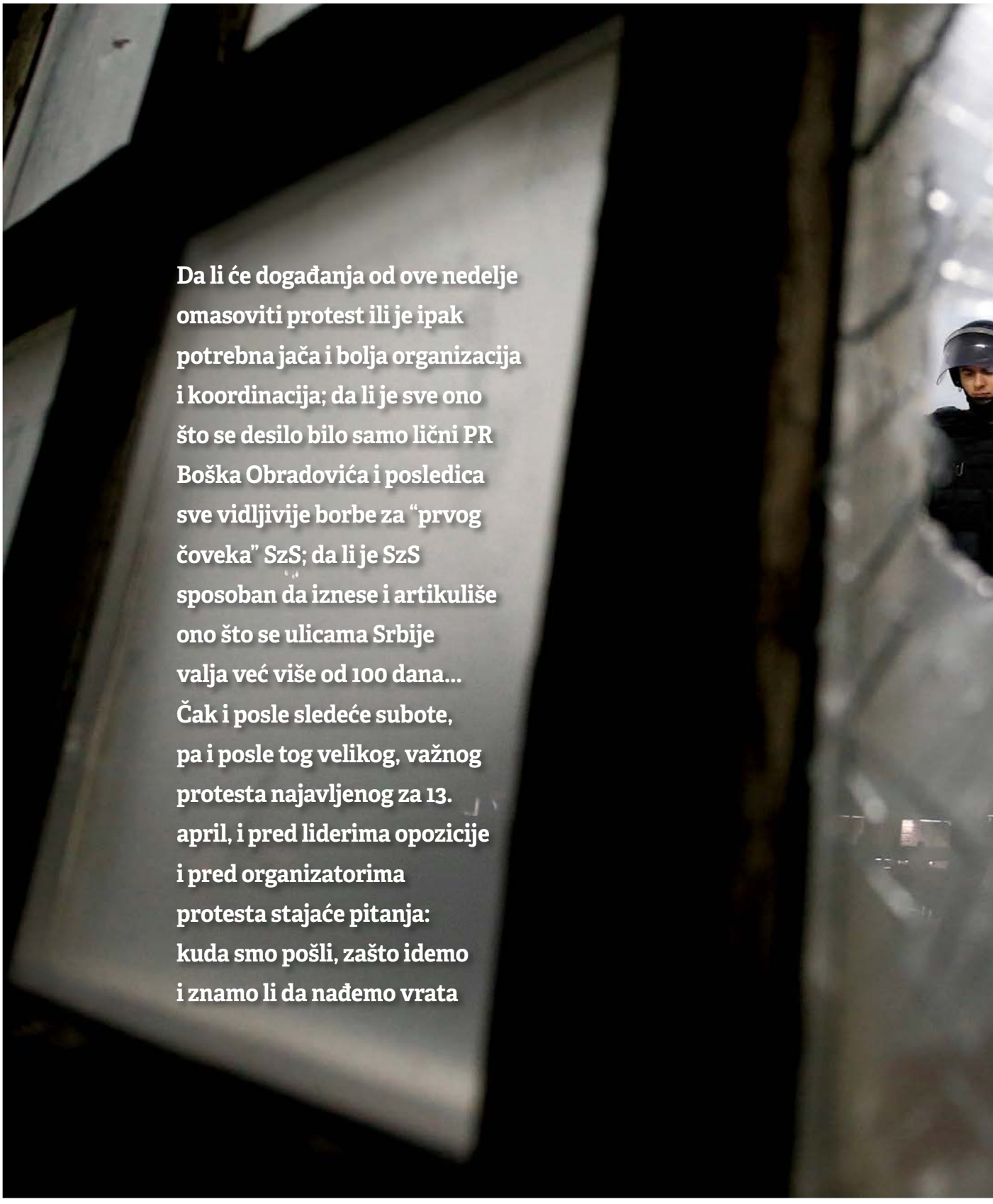
Kao neka hobotnica, ova nova klasa ne samo da isisava novac, već i srž svakog "poznanija prava", kako Vučić sve češće govori trudeći se da arhaizmima opseni javnost.

"Ono što čini umetnost vladanja u današnje vreme je: kako obezbediti političku stabilnost u uslovima kad imate sve žešću eksploataciju. Oni koji u tome uspevaju visoko su cenjeni u međunarodnim institucijama. U tom smislu se čak može reći da su rezultati ove vlade dobri. Vučić je uspeo da sprovede reforme koje su ne samo nepopularne, nego i kontraproduktivne za kvalitet života većine ljudi, a da pri tome, to nije izazvalo ozbiljnije potrese. Kad neko izvana procenjuje koliko je ova vlada uspešna, moguće je da je karakteriše kao uspešnu. Ali, sa stanovišta ljudi koji ovde žive, bojim se da to nije tako. Međutim, nažalost, tajna politike onako kako je ona danas shvaćena jeste da ubedite ljude da glasaju za vas uprkos tome što radite protiv njihovih interesa."

Ovaj opsežan citat deo je intervjua koji je profesor sociologije Vladimir Vuletić dao "Vremenu" u aprilu 2015. godine. Da, ne grešite, to je sada predsednik Upravnog odbora RTS-a, onaj koji odjednom prelazi na stranu ubeđivanja ljudi na uštrb njihovih interesa.

Oko nas je sve više ljudi čija se inteligencija sastoji od spremnosti da slušaju samo sebe i sopstvene primedbe s primerenom pažnjom. A još kad novac progovori... ¶

POBUNA NA

Da li će događanja od ove nedelje omasoviti protest ili je ipak potrebna jača i bolja organizacija i koordinacija; da li je sve ono što se desilo bilo samo lični PR Boška Obradovića i posledica sve vidljivije borbe za “prvog čoveka” SzS; da li je SzS sposoban da iznese i artikuliše ono što se ulicama Srbije valja već više od 100 dana... Čak i posle sledeće subote, pa i posle tog velikog, važnog protesta najavljenog za 13. april, i pred liderima opozicije i pred organizatorima protesta stajaće pitanja: kuda smo pošli, zašto idemo i znamo li da nađemo vrata

Foto: Darko Vojinović Tanjug AP Photo

PREKRETNICI

VIŠESATNA PAT POZICIJA: Zgrada RTS-a

Foto: Marko Rupena/ Kamarades

Foto: Marko Drobin Tanjug AP Photo

U noći između subote i nedelje, kada se gužva ispred Radiotelevizije Srbije razišla, baterije u telefonima se ispraznile, dok je adrenalin polako popuštao, autorka ovog teksta našla se u grupi starijih i mudrijih od sebe. Bilo je već blizu dva posle ponoći kada je sevnulo pitanje: šta uopšte mislimo o upadu demonstranata u RTS?

"Ništa dobro", bio je prvi odgovor, "ali desilo se, sad nema nazad", usledio je nastavak. U vazduhu su ostala da vise još dva neizgovorena pitanja. Lakše – da li sutradan ići pred Predsedništvo i teže – u kom pravcu će se dalje razvijati protest... Ovo poslednje vuče se još uvek, tri dana kasnije, a odgovora praktično nema iako teorije bujaju. Neki kažu da je ovo konačno zaoštravanje, koje mnogi prizivaju još od 8. decembra kada je održan prvi protest pod nazivom "Stop krvavim košuljama". Drugi, pak, tvrde da se nema kud dalje i da je, šta god se u buduće bude dešavalo, protest "1 od 5 miliona" završen u nedelju, 17. marta. Treća teorija glasi da organizatori protesta i lideri Saveza za Srbiju (SzS) od samog početka nisu očekivali ni ovoliki odziv građana, ni širenje protesta po zemlji niti da će sve ovako dugo potrajati, te da nemaju izlaznu strategiju i ne znaju kako da završe protest.

POČELO JE NAIVNO

Kad vratimo film unazad, bilo je samo pitanje momenta kada će doći do neke vrste eskalacije. Istina, nije se moglo predvideti ko je nervozniji, režim ili demonstranti, ni ko će prvi krenuti. Petnaest nedelja, u Beogradu se ljudi okupljaju svake subote i svaki put je sve isto – skup počinje na Platou ispred Filozofskog fakulteta, zatim se okupljenima obrati dvoje ili troje govornika, pa kamion sa kog se obraćaju krene, a za njim protestna šetnja. Još od januara, u samoj koloni se sve češće čuje da neko negoduje što je sve uvek isto, čuju se primedbe na trasu, izbor muzike, preduge govore koji se, uz sve, još i ne čuju dobro. Svaki put kolona prolazi pored RTS-a, malo se zviždi, povremeno poleti neko jaje ili grudva snega, ako su vremenski uslovi pogodni. Napori organizatora da animiraju sve umornije demonstrante nisu dali neki naročit zamajac protestima. Ni promena trase kroz Terazijski tunel, uz akciju lepljenja nalepnica, ni ideja o dvosatnoj "blokadi" RTS-a nisu pomogli da se povrati energija sa početka protesta. Otuda je i prilično smislena teorija da je upad na RTS samoinicijativna akcija lidera Dveri Boška Obradovića. To su, uostalom, već sutradan potvrdili drugi lideri SzS, pre svih Dragan Đilas i Vuk Jeremić. Obojica su rekli da nisu znali ni očekivali tako nešto, ali da su solidarni sa demonstrantima koji su ušli i saglasni sa zahtevom da predstavnici protesta treba da se pojave pred kamerama javnog servisa.

Nema razloga da ne verujemo Đilasu i Jeremiću kada kažu kako nisu očekivali upad demonstranata u RTS, jer ih je ekipa izveštača "Vremena" srela neposredno nakon upada dok su pokušavali da uđu u zgradu iz Takovske ulice. Dragan Đilas je ušao, kamere TV N1 i TV Šabac kasnije su zabeležile da su sa njim i narodna poslanica Marinika Tepić i još nekoliko političkih predstavnika SzS, kao i jedna od zvaničnih predstavnica organizacije protesta, Jelena Anasonović. Novinari koji su sve vreme bili u zgradi RTS-a kasnije su, u neformalnom razgovoru za "Vreme", podelili utisak da bi situacija unutra, s obzirom na atmosferu koju je napravio Boško Obradović, bila daleko incidentnija i opasnija, te da je Đilasov ulazak značajno doprineo izbegavanju goreg ishoda. Goreg, pre svega, po bezbednost demonstranata u zgradi.

A sve je počelo naivno. U 18 časova, na Platou se sa kamiona okupljenima obratio dramski pisac Siniša Kovačević. Potom se kolona uputila do RTS-a, gde se podelila na dva dela: ispred ulaza u javni servis iz Aberdareve ulice planirana je žurka, dok je na ulazu iz Takovske sa kamiona održan "Dnevnik slobodne Srbije". Zapravo, čitane su sve informacije i vesti vezane za pritiske na učesnike i organizatore protesta, a onda se okupljenima obratio predsednik Vojnog sindikata Novica Antić. Sa kamiona je oko 19.45 prilično ravnim tonom saopšteno da su demonstranti iz Aberdareve ušli u RTS. Sreća, pa veliki broj novinara, a i demonstranata, ima naviku da na Fejsbuku gleda prenos uživo drugih medija, kako bi znali šta se događa duž čitave kolone. Deo novinarskih ekipa uspeo je da uđe u zgradu i zabeleži sve što se potom događalo unutra. Ekipa "Vremena" odlučи-

Foto: Radoslav Ćebić

NOĆ KOJA JE POTRESLA SRBIJU: Upad demonstranata u RTS

Žandarmi su ulazili u zgradu RTS-a, ne prebrzo, a onda je jedan od njih na sekund zastao, prešao pogledom po masi i iz čista mira opalio šamar momku koji je stajao tek pola koraka ispred autorke ovog teksta. Udario ga je "pošteno", jer se momak zateturao, a sa njim i svi koji su bili u njegovoj neposrednoj blizini. Ceo incident je otišao na Fejsbuk lajv

la je da ipak ostane ispred i oko zgrade i prati okupljanje snaga policije i Žandarmerije. Odluka se kasnije pokazala kao ispravna jer jedan ničim izazvan slučaj policijskog nasilja niko drugi nije uspeo da snimi.

Dakle, predvođeni Boškom Obradovićem, demonstranti, mahom mladi, upali su u zgradu RTS-a i zaputili se ka desku sa zahtevom da se predstavnici protesta pojave u Dnevniku, ili na neki drugi način, u programu uživo. Sveukupno stotinak pripadnika Žandarmerije i interventne jedinice policije bilo je u zgradi te noći. Verovatno ih je bilo jednako koliko i demonstranata koji su ušli u RTS. Ako zanemarimo opremljenost i spremnost policajaca – snage su bile izjednačene. To nije sprečilo policajce da se po trojica ili četvorica obrušavaju na demonstrante, tuku ih i vuku niz stepenice. Nešto pre 21 sat, kroz ulaz iz Takovske ulice kordon koji je štitio taj deo zgrade pustio je napolje tri grupe od po 5-6 demonstranata koji su želeli da izađu napolje. Građani su i sa te strane ušli u zgradu i pribili se uz stepenice na kojima je stajao kordon. Atmosfera je u početku bila napeta jer su policajci pokušali da reaguju na samom ulazu (jedan momak je dobio nogu u stomak), ali se istog momenta pojavio policajac u civilu i naredio ovima pod punom opremom da ne reaguju. Onda se pojavio šef Odseka za bezbednost RTS-a Nenad Milunović i okupljenima koji su uleteli kroz ulaz iz Takovske rekao: "Ljudi, radite ono protiv čega se borite. Ovo je nasilje, vi protestujete protiv nasilja, nemojte ovo da radite." Međutim, demonstranti su samo mirno prolazili pored njega, a ruku na srce, ti ljudi koji su u zgradu RTS-a ušli iz Takovske nisu pokazivali baš nikakve namere da se ponašaju nasilno.

Taj deo zgrade čuvao je sve do kraja samo jedan kordon, a građani su naizmenično upadali, dovikivali im da skinu šlemove, da stanu uz narod, propitivali ih kolika im je plata i da li je 45.000 dinara zaista cena po kojoj pristaju da tuku svoje sugrađane, podsećali kako im je bilo zabranjeno da reaguju u noći kad je rušena Hercegovačka i kako dozvoljavaju da im naređenja izdaje Dijana Hrkalović (državna sekretarka Ministarstva unutrašnjih poslova).

VRAĆANJE ĐUBRETA

U Takovskoj je, zapravo, cele noći bilo relativno mirno. A onda su iz Tašmajdanskog parka, kroz Takovsku, prema Aberdarevoj počeli da se sjuruju kordoni Žandarmerije. Na ulazu iz Aberdareve bila je daleko veća gužva i primetnija nervoza. Demonstranti koji su ostali u Takovskoj trče za žandarmima ka Aberdarevoj, kordon na tom ulazu počinje da gura i obara ljude koji mirno stoje (takoreći, čiste prolaz), ali čim kordon prođe, demonstranti i novinarske ekipe trče za poslednjim u nizu pripadnikom Žandarmerije. Zajedno sa njima ekipa "Vremena" utrčava u tzv. tunel, zapravo, natkrovljeni ulaz iz Aberdareve i tu već postaje opasno jer je apsolutni mrak. Ljudi uključuju lampe i bliceve na telefonima i uskoro se na ulazu stvara ogromna gužva. U zgradi zatičemo Stefana Cvetkovića, novinara iz Bele Crkve koji je prošle godine lažirao sopstvenu otmicu, kako prilično ležerno stoji sa pripadnicima Žandarmerije. »

Okreće se ka ljudima na ulazu i započinje nekakav govor, ali ga profesionalni novinari brzo prekidaju, pitaju u kom je svojstvu tu i teraju ga da stane sa druge strane vrata, sa ostalim "civilima". Policija nam naređuje da se odmaknemo od vrata i da će ljude koji su u zgradi propuštati jednog po jednog. U suprotnom, ako se ne sklonimo, svi će biti uhapšeni. Ko se seća hapšenja i privođenja pripadnika Otpora iz 2000. godine zna da je ovo uobičajena policijska taktika.

Demonstranti su u tom trenutku izuzetno nervozni, ali se sva agresija svodi na viku. Kad se svede bilans štete, osim onog polomljenog stakla, stradala je jedna pokretna pepeljara u "tunelu", a i to samo zato što je bio mrak, pa se neko trčeći sapleo o nju, pošto je stajala tik uz parkirani automobil. Nijednom parkiranom automobilu, a bilo ih je bog zna koliko, ništa nije falilo. Demonstranti su čak izbegavali i da se naslanjaju na automobile. Štaviše, u insistiranju na apsolutnom nenasilju i pristojnosti, u jednom momentu je došlo i do pomalo komičnog preterivanja. Nekolicina nervoznih mlađih demonstranata prevrnula je kontejner u tunelu u Aberdarevoj, a onda su svi koji su se našli u blizini počeli da urlaju, oterali ih, podigli kontejner i počeli da – vraćaju đubre unutra. Na samom ulazu, policija je ispunila obećanje. Demonstranti se nisu baš pomerili od vrata, ali se jesu okrenuli za 90 stepeni, tako da se napravio mali špalir kroz koji su pušteni mogli da prođu. A onda se pojavio čudan obrazac. Policija je iz zgrade propuštala napolje po desetak demonstranata, ali čim bi pustili grupu, unutra bi uleteo još jedan kordon Žandarmerije. I baš tu, na samim vratima, dogodio je se zaista čudan incident. Žandarmi su ulazili u zgradu, ne prebrzo, a onda je jedan od njih na sekund zastao, prešao pogledom po masi i iz čista mira opalio šamar momku koji je stajao tek pola koraka ispred autorke ovog teksta. Udario ga je "pošteno", jer se momak zateturao, a sa njim i svi koji su bili u njegovoj neposrednoj blizini. Ceo incident je otišao na Fejsbuk lajv, snimak i dalje postoji i na njemu se sve jasno vidi.

Opet zahvaljujući Fejsbuku uživo, svi koji su ostali napolju mogli su sve vreme da prate šta se događa unutra: da se prvi pred predstavnicima SzS pojavio Zoran Stanojević, urednik internet portala RTS-a: "Krenuo sam ka dnevničkom studiju u kome se emituje glavna emisija vesti. U hodniku sam se sudario sa grupom od oko 50 protestanata koji su tražili da uđu u režiju. Prepoznali su me, okružili i tražili da ih odvedem u režiju. Rekao sam im da to nije moguće. Odvraćao sam ih od te ideje i rekao im da nije dobro to što rade, kao i da bi, kada bi oni ušli u režiju, program bio prekinut. U međuvremenu, emitovanje glavnih vesti bilo je završeno. Rekao sam im da nije moguće da budu u vestima. Zamolili su me da napravimo posebnu emisiju kako bi uživo u njoj govorili o svojim zahtevima. Tražili su mi da zovem nadređene i da ih pitam", ispričao je Stanojević brojnim ovdašnjim medijima: "Rekao sam im da je najbolje za sve da izađu iz zgrade RTS-a. Policija im je rekla da je najbolje da odu mirno iz zgrade, nego da ih izbace. Odgovorili su da neće izaći."

U međuvremenu, direktor Javnog servisa Dragan Bujošević poručio je telefonom da ne dozvoljava da se predstavnici protesta "1 od 5 miliona" pojave u programu. Kasnije, kada su se svi demonstranti razišli, Bujošević se pojavio u studiju RTS-a i u programu uživo poručio da on

Nema više nikakvog prostora za mistifikaciju odnosa između organizatora protesta "1 od 5 miliona" i Saveza za Srbiju. Zašto su te dve stvari u jednom momentu razdvojene više nije ni bitno

DAN KOJI JE POTRESAO SRBIJU:
Protest i blokada predsedništva
Fotografije: Marija Janković

neće nasilno upadati u prostorije predstavnika političkih stranaka koji su upali u RTS, te da se izvinjava svim zaposlenima na RTS-u zbog pretrpljenog straha i stresa. Malo pre toga, ministar unutrašnjih poslova Nebojša Stefanović održao je drugu po redu konferenciju za novinare te noći, mantrajući o nezapamćenom nasilju nad zaposlenima u RTS-u. Sve to je potpuno kontradiktorno u odnosu na prilog koji je isti ovaj RTS emitovao u ponedeljak, 18. marta, u kom dežurna urednica u desku te večeri Zorana Latinović kaže da im je zaista unutra upao Boško Obradović sa svojim pristalicama i tražio da budu u programu, ali da nije bilo nikakvog nasilja, osim "tih verbalnih njihovih zahteva", kako je rekla. Čitav taj prilog iz emisije Oko traje osamnaest minuta i vrlo je korektan. Čak je jedna od sagovornica i Emina Kovačević, novinarka TV N1 koja je sve vreme izveštavala sa lica mesta i koja se, i ne znajući, u vreme dok je izveštavala, našla na meti TV Pink, sa koje je standardna svita "analitičara" dramila kako N1 poziva ljude da se okupe u RTS-u i kako im je izveštavanje "skandalozno". Kritikovana je čak i činjenica da N1 emituje vanredni program, a sve to u Pinkovom studiju u – vanrednom programu. Zameralo se i RTS-u što ne emituje program, a Zoran Stanojević je kasnije objasnio da u trenutku kada se ko zna koliko ljudi nalazi u hodnicima, ne može da se radi. S druge strane, Radivoj Marović, zamenik urednika portala rekao je da je sajt nesmetano radio i da osim dva momka koji su ušli u njegovu kancelariju nije bilo nikakvih smetnji.

Uglavnom, iako niko od zaposlenih u RTS-u nije pomenuo nikakvu traumu ili preterani strah o kom je pričao Bujošević, u ponedeljak su svi zaposleni na javnom servisu dobili mejl od Sektora za ljudske resurse, tj. Odeljenja socijalne i psihološke zaštite zaposlenih. Redakciji "Vremena" zaposleni u RTS-u prosledili su mejl koji prenosimo u celosti:

"Drage kolege,

Povodom neprijatnih događaja 16. marta 2019. (upad u zgradu RTS), želimo da vas obavestimo da ukoliko imate bilo kakvu psihološku nelagodu ili samo želite da porazgovarate, možete se obratiti Odeljenju socijalne i psihološke zaštite zaposlenih/Sektor za ljudske resurse."

U nastavku mejla koji potpisuje šef ovog odeljenja, psiholog Fedor Munižaba, navedeni su brojevi kancelarija u koje se mogu javiti zaposleni na televiziji, ali i zaposleni u Radio Beogradu u koji niko nije ulazio i koji se nalazi oko 800 metara dalje od zgrade u koju su demonstranti upali. Evropska federacija novinara osudila je upad građana u RTS, ali su zato Reporteri bez granica u utorak popodne saopštili da bi RTS trebalo da obezbedi nepristrasno izveštavanje i da ne bi trebalo da ignoriše proteste koji se više meseci održavaju na ulicama širom Srbije. "Javni servis nije sredstvo propagande i treba da obezbedi nepristrasno izveštavanje, bez obzira da li se vladi to dopada ili ne. RTS mora da prestane da ignoriše one koji su demonstrirali tri meseca i trebalo bi da daju punu pokrivenost tom talasu protesta", napisali su Reporteri bez granica na Tviteru. Delegacija ove organizacije boravila je u januaru u Beogradu i tada se srela sa predsednikom Vučićem i nekolicinom predstavnika nezavisnih medija.

BEZGLAVO JURCANJE

Malo posle ponoći policija je pustila iz zgrade sve građane, političare i novinare. Predsednik Srbije Aleksandar Vučić najavio je konferenciju za novinare za nedelju u podne, a SzS je pozvao građane da u pet minuta do podneva dođu ispred Predsedništva kako bi se za vreme predsednikovog obraćanja čuli zvižduci. I tu stižemo do tačke kada postaje očigledno ono što svi slutimo još od decembra prošle godine. Prvo, nema više nikakvog prostora za mistifikaciju odnosa između organizatora protesta "1 od 5 miliona" i Saveza za Srbiju. Zašto su te dve stvari u jednom momentu razdvojene više nije ni bitno. Bitne su neke druge stvari koje se lako mogu nabrojati taksativno.

Prvo, organizatori protesta veoma loše prenose ključne informacije. Ni informacija o upadu na RTS u subotu uveče, ni činjenica da su ljudi hapšeni dok su dolazili »

"PRAVDA ZA PAVLA": Protest srednjoškolaca ispred policijske stanice
Foto: Marija Janković

ka Predsedništvu nisu saopštene sa kamiona na način koji bi ukazao koliko je situacija ozbiljna. Konkretno, u subotu uveče rečeno je ravnim tonom: "Građani su ušli u RTS iz Aberdareve, nastavljamo sa vestima." Da iste te građane hapse tokom dolaska pred Predsedništvo, uspela je, nenajavljena, da kaže Jelena Anasonović, koja je dograbila mikrofon između govora Vuka Jeremića i Srđana Škora (koji su bili najavljeni). Bar polovina okupljenih ispred Predsedništva (naročito oni ispred svečanog ulaza, prema Pionirskom parku) nije imala pojma da je kod Londona bačen suzavac i da je došlo do manjeg okršaja između policije i demonstranata, da su neki dobili batine i da je Boško Obradović uleteo u klinč sa policajcima pod punom opremom. Dalje, građani su pozvani da zviždе dok traje Vučićevo obraćanje medijima i ta akcija je uspela (zvižduci i povici se vrlo jasno čuju tokom njegove konferencije). Međutim, kad je predsednik završio konferenciju za novinare, lideri SzS pozvali su građane da naprave živi obruč oko zgrade Predsedništva i ne daju mu da izađe. I na to su građani pristali, ali lideri SzS kao da opet nisu imali izlaznu strategiju, pa se činilo da ne znaju šta će. Sa strane gledano, izgleda kao da im je policija učinila uslugu hapšenjem demonstranata, jer su shvatili da predsednika države drže kao taoca, pa su pozvali okupljene da pređu ispred stanice MUP-a u 29. novembra, jer je osamnaestogodišnji Pavle Cvejić uhapšen i ekspresno osuđen na 30 dana zatvora. U tom momentu mediji su već objavili da je Cvejić sproveden u zatvor u Padinskoj Skeli i niko ne razume zašto se ide u policijsku stanicu kad momak nije tamo. No, policajci u civilu lagano, a da niko ne zna, hapse one koji su se zatekli u koškanju na raskrsnici Kralja Milana i Kneza Miloša, kada je bačen suzavac, pa i taj odlazak pred stanicu slučajno dobija smisao. Opet, gledano sa strane. Pred policijom je masa stajala do tačno 18 sati, a onda je opet Boško Obradović dao policiji ultimatum da sve uhapšene puste do sutradan u 15 sati ili... Ili ništa. Sutradan, u ponedeljak, oni nisu pušteni, a SzS je održao konferenciju za novinare na kojoj je pozvao predsednika Vučića da iskoristi ustavna ovlašćenja i sve osuđene amnestira ili abolira. Kasnije se ispostavilo da se ta ustavna ovlašćenja ne odnose na prekršajne postupke. S obzirom na to da su na istoj konferenciji govorili i advokati uhapšenih, nejasno je kako je moguće da ovaj zahtev bude iznet, a da nijedan od pravnika ne primeti da to tako ne može. Vučić je kasnije "zamolio" sudije da uvaže žalbe na presude.

PRELOMNI TRENUTAK

Nema više ni trunke sumnje u to da je protekli vikend bio preloman za budućnost protesta u Srbiji. Na koju će se stranu stvari prekrenuti, videćemo u subotu 23. marta za kad je zakazan naredni beogradski protest "1 od 5 miliona". Tek tada ćemo znati da li će događanja od ove nedelje omasoviti protest ili je ipak potrebna jača i bolja organizacija i koordinacija; da li je sve ono što se desilo bilo samo lični PR Boška Obradovića i posledica sve vidljivije borbe za "prvog čoveka" SzS; da li je SzS sposoban da iznese i artikuliše ono što se ulicama Srbije valja već više od 100 dana... Ali čak i posle sledeće subote, pa i posle tog velikog, važnog protesta najavljenog za 13. april, i pred liderima opozicije i pred organizatorima protesta stajaće pitanja: kuda smo pošli, zašto idemo i znamo li da nađemo vrata? I treći put, gledano spolja i sa strane, za sudbinu protesta, opstanak opozicije i za očuvanje energije pobunjenih građana pametnije bi im bilo da odgovore na ova pitanja pronađu odmah, a ne kasnije, u hodu, kao što, po svemu sudeći, trenutno rade. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

TEOFIL PANČIĆ

Strašnost jednog straha

Šta nam Vučić poručuje diletantskim igrokazima poput šahovske partije bez pobednika

Sve već znamo i sve nam je jasno oko pokušaja pripadnika subverzivne fašističko-tajkunske klike da drsko ometu duševni i uopšte vladarski mir Predsednikov u zgradi Predsedništva Srbije, jedino nam ostade nejasno: ko je pobedio? Ne, ne u meču između Vučića i huligana iz opozicije, jer je to jasno: pobedio je onaj koji ima ogromnu prednost u topovima, lovcima i pešadiji. Nego smo uskraćeni za informaciju kako je završena šahovska partija između Vučića i Nebojše iz Beograda, ministra unutrašnjih dela i nedela.

Za one s jeftinijim ulaznicama: obznanjeno je urbi et orbi, sve praćeno fotografijom, kako Vučić i Stefanović spokojno igraju šah u Predsedništvu dok oko njih fijuču meci opozicionih bandita, zidovi se tresu i ruše kao da smo u Skoplju '63, oporbene horde zla napreduju k njima kombinovano sprovodeći linč, silovanje i nasilje, ali dvojica vitezova tužnjikavog lika ne boje se ničega i nikoga, štaviše, sasvim ignorišu gungulu oko sebe, preokupirani mogućnostima bele dame u srazu s crnim kraljem.

Mene, međutim, ubi radoznalost, sve se prevrćem ne mogav' da zaspim: ko li je, zaboga, pobedio? Zašto nam o tome ništa nije saopšteno? Da neko možda ne krije neke neprijatne istine? Da li se možda Nebojša okuražio pa dopustio sebi da pobedi voljenog predsednika baš kad mu je najteže (njemu, a ne Nebojši; ali, samim tim i Nebojši, kojem je uvek teško kad je predsedniku teško, takav je čovek, lako se identifikuje)? A može li i sme li tu biti dileme i neizvesnosti? Da li je uopšte moguće da superiorno i bogoliko biće iz srpske napredne imaginacije, poznato kao "On je Vučić Aleksandar" (videti na jutjubu), izgubi od nekog bizarnog pacera, najpoznatijeg po javljanju u kontakt-programe i po tome što je prepisao doktorat, i to loše? Šta bi, naime, takav poraz govorio o umnim kapacitetima našeg predsednika? E, zato mislim da se s istinom o ovom slučaju mora čim pre na sunce, pa da bude jasno da li je naš predsednik u normalnoj intelektualnoj formi, ili tu ima izvesnih posebnih potreba?

Uostalom, još nešto nije razjašnjeno: odakle uopšte šahovska garnitura u zgradi Predsedništva? Da je nije Stefanović prošvercovao ispod maskirne košulje? Jer, teško mi je da poverujem da je naručena zanimacija ostala tamo od vremena Tomislava Nikolića. Taj mi ide sa šahom koliko i sa knjigom: klizi mu iz ruke, pa to ti je. Zato je i položio ceo fakultet odjedared, i to ne napuštajući zavetrinu doma svog: da mu knjige usput ne poispadaju, grehota je.

Kako god, posle je Vučić ipak izašao iz Predsedništva, i to čim su demonstranti zamakli ka znamenitoj policijskoj stanici. Ima i taj snimak, sve se jasno vidi: predsednik prolazi kroz vrata i kaska nekoliko metara do automobila, maša se za njegova vrata i tu zastaje. Zašto? Pred zgradom Predsedništva je ostalo nekoliko desetina najdokonijih demonstranata, mahom bezopasne starčadi koja se verbalno obrušila na Vučića nazivajući ga lažovom i sličnim imenima kakva se obično nadevaju bivšim simpatijama koje su vas razočarale i izneverile (ili vam pokrale penzije). Sve u svemu, toliko bedno da ne doseže ni do rutine, najnižerazrednija forma političkog folklora, nešto na šta se ni jedan predsednik države – ma šta države: ni opštine! – ne bi uopšte obazreo, nego bi prošao pored toga ne udostojivši ga ni traga facijalne ekspresije koja ukazuje na prisutnost duhom, kamoli na nešto iznad toga. Jer bi, uostalom, i svakom opštinskom ćati, kamoli državniku, bilo jasno da tu nema baš ničega za njega, da to po prirodi stvari nije njegova liga, čak ni njegov sport. Vučić, međutim, zastaje i prilično dugo "sluša" pogrde, ne skidajući onaj ironično-superiorni izraz lica koji mora da je zapatio još negde pred kraj osamdesetih nadgornjavajući se sa konkurentskim bilmezima po navijačkim tribinama, povremeno nešto govori što se ne čuje baš najbolje, zatim tronuto procedi "želim vam sve najbolje" i napokon uđe u automobil. End of the show.

Šta nam Vučić poručuje ovim diletantskim igrokazima poput šahovske partije bez pobednika ili nadmenog "suočavanja" s demonstrantima kojih de facto više nema? Ono isto što besomučno ponavlja otkad se *popeo na Srbiju*, nameran da joj se ne skine s grbače dok mu ne dosadi ili dok njoj ne dojadi, s tim da ovo drugo ne dolazi u obzir: poručuje nam da se ne plaši ni nas ni sebe samog ni ogromne vlasti i odgovornosti koju je preuzeo na sebe, pa makar mu ova bila i deset brojeva prevelika, makar u vlastitoj koži izgledao kao nadobudni klinac koji je maznuo ćaletovo odelo, obukao ga onako ogromno na svoje žgoljavo telašce pa ga sad vuče po tepihu kao krpu.

Dovoljno je strašno što se taj čovek toliko boji svega i svih (mada bi se trebao bojati jedino sebe i tragično prevelikog zalogaja koji je zagrizao) da mora stalno da samog sebe hvali koliko je hrabar i neustrašiv, sramoteći se do potpune odvratnosti, jer to što on stalno radi, znate, to se ne radi nikada i nigde, jer je to toliko odbojno i ispod najnižeg zamislivog nivoa da se toga čuvaju i živopisni diktatori sa egzotičnog toplomorskog ostrvlja. Normalno socijalizovan pojedinac to shvati i zauvek nauči najkasnije s krajem adolescencije. Ovaj – nikada. Ali, ima i nešto još tragičnije: svi strahovi Aleksandra Vučića savršeno su bespredmetni. Sve što se od subote naovamo događalo zapravo je trebalo da mu pokaže kako je savršeno siguran tamo gde jeste, jer za njega ne rade samo ovi što bajagi igraju šah s njim, nego i ovi što bajagi hoće da ga "ruše", ali tako da njegovu (is)praznu statuu samo učvrste na njenom mestu, onom na kojem se svih ovih godina tresla kao prut. ¶

Pustite decu

Više od dva dana trajala je rasprava koga i zašto možemo smatrati decom. Uključili su se lideri Saveza za Srbiju, predsednik Aleksandar Vučić, ministar unutrašnjih poslova Nebojša Stefanović, direktor policije Vladimir Rebić i brojni gnevni građani. Do utorka uveče svih šest osoba osuđenih prekršajno na kaznu od 30 dana zatvora i trojica zadržanih u pritvoru pušteni su na slobodu

Najmlađi među osuđenima, Pavle Cvejić, osamnaestogodišnji učenik Filološke gimnazije u Beogradu, uhapšen je u nedelju pre podne. Još se građani nisu ni skupili oko Predsedništva na poziv Saveza za Srbiju da izraze svoje nezadovoljstvo konferencijom za novinare predsednika Aleksandra Vučića zakazanom za 12 časova. Sutradan je direktor policije Vladimir Rebić izjavio da je privedeno 18 osoba od kojih je šest po hitnom postupku prekršajno osuđeno na 30 dana zatvora, jedna na novčanu kaznu, a da se protiv dve vodi postupak po redovnoj proceduri. Svi su optuženi da su povredili član 8, stav 1 Zakona o javnom redu i miru. Po članu 344a, stav 1 Krivičnog zakonika optuženo je šest osoba, od kojih su tri zadržane u pritvoru. Javnost je bila posebno osetljiva na hapšenje Cvejića, kao i petorice studenata koji su svi ekspresno poslati u Padinsku skelu na izdržavanje tridesetodnevne kazne. Savez za Srbiju održao je konferenciju za medije u ponedeljak, na kojoj su pored Dragana Đilasa i Zorana Lutovca govorili i branioci nekih od osuđenih i pritvorenih: Božo Prelević, Vladimir Gajić i Vladimir Todorić. Svi sa istom porukom: "Pustite decu."

FILOLOŠKA GIMNAZIJA

Rebić je odgovorio da zakon Srbije podrazumeva da su deca osobe mlađe od 14 godina, a da je veći broj privedenih stariji od 20 godina i da su neki četrdesetogodišnjaci. Koliki je to odijum izazvalo možda najbolje ilustruje jedan komentar na društvenim mrežama: "Udario je ne samo na klince nego i na njihove nadrkane BG keve, a to nikom u životu ne treba. Mi kopamo oči." Učenici Filološke gimnazije prvi su organizovali protest "Pravda za Pavla" koji je duboko potresao i najveće profesionalce među novinarima i fotoreporterima. Jedna od Cvejićevih drugarica iz gimnazije za "Vreme" kaže: "Čim smo od Pavlovih najboljih drugova saznali da je uhapšen, odmah smo svi napisali na društvenim mrežama da nećemo u ponedeljak ići u školu, to nam je bila prva zamisao. Kako se inicijativa mnogo proširila, odlučili smo da napravimo protest – da se okupimo ispred škole i da potom idemo do MUP-a. Shvatili smo da su i neki nastavnici zainteresovani i da će nam svi časovi biti opravdani i tada smo znali da će to biti baš veliki protest. Bilo je oko dvesta učenika treće i četvrte godine, dvadesetak mlađih i desetak nastavnika. Direktor je rekao da škola ne sme da bude organizator protesta, ali i da se učenicima neće upisivati izostanak, s tim da se vratimo na nastavu posle protesta. Tako je i bilo." Ispred Filološke gimnazije okupilo se i nekoliko mladih ljudi sa transparentima drugačijih poruka: "Dole opozicija" i "30 dana – premalo". Naša sagovornica kaže da to nisu bili učenici njihove škole: "Oni su bivši učenici, a neki čak nisu ni to. Niko od nas nije razumeo šta oni žele. Mi smo im prišli i pitali da li je ovo što su napisali na transparentima ironično, oni su rekli da nije. Pavle je fin dečko, svi ga poznaju, on stvarno ni u školi nikad nije radio ništa loše. Mi smo rekli da samo želimo pravdu za njega i da naš protest nema nikakve veze sa politikom, već samo sa tim da je on još dete i da zaslužuje život, a ne da sedi u zatvoru 30 dana."

SUZAVAC I MEDIJSKI LINČ

Branilac studenta Stefana Novakovića, koji je u redovnom prekšajnom postupku i studenta Miloša Dekića, koji je u nedelju bio osuđen na 30 zatvora, Božo Prelević za "Vreme" kaže da je pomenuti član Zakona o javnom redu i miru "instrument samo za one ljude koji su toliko nasilni da ako biste ga vi pustili, onda bi on nastavio to nasilje": "Recimo, neko prebije ženu, pa ga pošaljete na izdržavanje kazne jer ako ga pustite, može da ubije ženu ili grupa navijača koja se međusobno pokolje, ako ih pustite, onda će oni ponovo da se pokolju." Po tom članu uhapšen je i Stefan Simić, student Fakulteta političkih nauka i praktikant u Beogradskoj otvorenoj školi: "U trenutku kad sam ja stigao do Londona, kreće koškanje i guranje između policije i građana, bio je tu i Boško Obradović", kaže Simić i doda-

je: "Tada dobijem suzavac direktno u lice. Evo, već dva dana me peče u grlu. Pravim početničku grešku, nisam dete revolucije, nisam do tada primio suzavac, počinjem da trljam oči i onda vidim nešto što pada ispred mene. Misleći da je to patrona suzavca, ne vidim dobro jer mi je suzavac u očima, šutiram nešto. Kasnije će se na snimku jasno videti da je u pitanju plastična flaša sa vodom, zatim se okrećem i vičem: 'Suzavac, suzavac.' Još sam se malo zadržao, a onda sam otišao u Knez

Mihailovu da kupim poklon pošto sam kasnije išao na rođendan sestriću koji je tog dana napunio prvu godinu. Izlazim iz prodavnice i telefon počinje nenormalno da mi zvoni. Javljaju mi da se snimak na kojem ja šutiram flašu non-stop emituje na TV Pink i da ti ljudi u studiju izgovaraju moje ime i kažu da sam student Fakulteta političkih nauka, a Dragan J. Vučićević dodaje da sam 'najgora gnjidica koja šutira policajce s leđa'. Još uvek ne znam kako su oni saznali moje ime. Sad već razmišljam šta ću, kako ću, pretpostavljam da me policija traži. Odlučujem da se vratim do Predsedništva. Tada mi stiže na telefon snimak koji je načinila Jovana Prusina iz BIRN-a gde se jasno vidi da ja šutiram flašu. Shvatajući da se protiv mene diže medijska haranga i da ću sigurno biti uhapšen, zovem advokata. U Pionirskom parku mi je prišao policajac u civilu, zamolio me da pokažem ličnu kartu i odveo me u policijsku stanicu u Ulici despota Stefana."

Simić naglašava da su policajci bili maksimalno profesionalni: "Nijedan mrki

BORBA ZA DRUGA: Učenici filološke gimnazije
Fotografije: Marija Janković

pogled, nijedna bezobrazna reč, nijednog trenutka mi lisice nisu stavili, sve mi je dozvoljeno, mogao sam da pozovem advokata. I dalje ne znam po kojem osnovu oni mene hapse. Pretpostavljam da je to zbog medijskog pritiska, da su oni morali nekome da jave da je taj momak uhapšen jer se ja vrtim već tri sata po televiziji. Kad je advokat došao, tražio je dozvolu da uključim telefon da pokažem snimak i prebacim ga na njegov i inspektorkin telefon. Posle toga ona odlazi u kancelariju, a ja ostajem u hodniku. Ne znam za šta ću biti optužen. Većina momaka koji su uhapšeni sede sa mnom u hodniku, razdvojeni smo, ne daju nam mnogo da pričamo međusobno. Kako da objasnim? To je jedna tužna, ali meni mnogo draga scena. Ja ću to celog života pamtiti. Dakle, mi smo svi u tom trenutku hrabri, svi se smejemo, svi nekako zbijamo šale, da l' tako ubijamo neku nervozu. Nikom nije svejedno, ja sam se uplašio, nemam šta da krijem. Prvi put sam uhapšen, medijska je hajka, ja ne znam šta se meni sprema. Onda su me uveli u kancelariju, tu je bio moj advokat i dao sam izjavu. Oni su već videli snimak, sve što sam rekao oni su zapisali, ako sam se ispravljao, oni su beležili ispravke, nikakve presije nije bilo. Vraćaju me na hodnik, a tamo odvode one momke s kojima sam se smejao, jednog po jednog. Ja tada ne znam gde ih vode, ne znam da njih terete za upad na RTS, sve mislim da su i oni uhapšeni iz istih razloga kao ja. Mog advokata šalju u Prekršajni sud u Ustaničku, a mene kod dežurnog sudije tu u policijskoj stanici. Tražim da pozovem advokata da se vrati i dozvoljavaju mi. Kad je stigao advokat, pre nego što smo ušli u sudnicu, rekao mi je: 'Samo da znaš, bio sam u Ustaničkoj, svi ostali su dobili 30 dana zatvora.' Kod sudije saznajem da mi sude po članu 8 stav 1 Zakona o javnom redu i miru. Kaže mi: 'Vidim da si momak na mestu', i da moram da dobijem novčanu kaznu, raspon je od 10.000 do 150.000 dinara. On je uzeo u obzir da sam student i presudio da odmah platim 20.000. Taj iznos je platila Beogradska otvorena škola."

Miloš Dekić je student koji je uhapšen jer je sa ostalim građanima ušao u zgradu RTS-a tokom protesta "Jedan od pet miliona" u subotu uveče. Njegov branilac Prelević kaže da je pred dežurnim prekršajnim sudijom svedočio policajac čiji se iskaz u potpunosti poklapa sa snimkom priloženim kao dokaz: "Na snimku se vidi Miloš Dekić koji stoji pored novinara u RTS-u – niti šta više, niti šta radi, na prvi poziv je izašao, u prvoj grupi ljudi napustio je RTS", kaže Prelević i zaključuje: "Dakle, jasno je da Dekić nije nasilan, nije drzak, nije bezobziran, nije uništavao nikakvu imovinu. On je u RTS ušao ne u prvoj grupi, već kad su ta vrata ostala otvorena, na njima nije bilo nikakvog »

STUDENTSKI PERFORMANS:
Oslobodite uhapšene

upozorenja da je ulaz zabranjen, tu nije stajao niko da ga upozori da ne sme da uđe. Dakle, ušao je u naše. RTS je naše vlasništvo. Obrazloženje presude je da su oni u sudu zauzeli nekakav stav, a to je da građani nisu smeli da uđu u zgradu RTS-a, nema tu nikakvih drugih dokaza. Ali, prema ovom stavu suda, svaki običan građanin koji je ušao na RTS, mogao je da bude osuđen na 30 dana zatvora kao ovih šest. I Dragan Đilas bi mogao tako da bude osuđen, on nema poslanički imunitet kao Boško Obradović."

Lideri SzS pozvali su predsednika Srbije da iskoristi svoje ustavno pravo i pomiluje osuđene. Na to je ministar unutrašnjih poslova Nebojša Stefanović odgovorio da je "formalno pravno gledano, Đilas time što je tražio aboliciju, već optužio te ljude zato što predsednik može da abolira nekoga protiv koga se vodi krivični postupak ili ko je osuđen. Kada kažete 'tražim aboliciju', vi ste ga već optužili". Aleksandar Vučić je rekao da nikada neće abolirati one koji su na protestu nosili motornu testeru i napadali policajce. Tu je mislio na muškarce koji na svaki protest dolaze sa "fantomkama" na glavama, a prošle subote nosili su i električnu testeru s namerom da naprave performans kobajagi sečenja stabala, aludirajući na sumanutu seču na Kalemegdanu i Ušću u organizaciji beogradske vlasti. Njihov branilac Vladimir Gajić kaže da je krivično delo 344a koje je njegovim klijentima stavljeno na teret uvedeno u Krivični zakonik da bi se država štitila od huligana i navijača, a ovde se primenjuje na građane koji protestuju protiv vlasti: "To je pokazatelj kuda ide ovaj režim." Nakon žalbe Višem sudu, Gajićevi branjenici su u utorak kasno po podne pušteni da se brane sa slobode. "Za mene je bilo zaista neverovatno kad je viši tužilac predložio da im se odredi pritvor zbog opasnosti da ne ponove delo, a pošto učestvuju u protestima, ponoviće ga, pa predlaže pritvor. To je stvarno neverovatno. Međutim, ponekad se desi da bljesne nezavisni sud i sudija je odbila predlog tužioca jer to bi bila poruka građanima da vode računa da li će da učestvuju u demonstracijama. Pritvor koji je određen ovoj trojici mogao bi da traje neograničeno vreme. Jedino što bi moglo da ih spase je da se učlane u SNS", kaže Gajić za "Vreme".

MILOST PREDSEDNIKA

Osvrćući se na to što je predsednik Vučić zatražio od nadležnih organa da aboliraju i oslobode sve učesnike protesta koji su prekršajno kažnjeni zbog nasilnog upada u RTS i tokom protesta ispred Predsedništva, advokat Božo Prelević kaže: "Predsednik nema pravo na amnestiju, to je akt Narodne skupštine, na pomilovanje ima pravo, ali samo na lica koja su osuđena u krivičnom postupku ili je taj postupak u toku. Ja sam javno rekao da mi ne želimo nikakav akt milosrđa u odnosu na nevinog čoveka. Ako će Apelacioni sud da donese odluku na osnovu nečega što je rekao Vučić, a prvostepeni na osnovu nečega što je rekao neko drugi, onda nije ovde problem što je neko ušao u RTS, nego je problem što smo saznali da nemamo sud. Ako nemamo sud, nemamo vladavinu prava. Čemu zakoni onda? Ja verujem da Vučić kao dobar pravnik iznosi svoj stav, a ne vrši pritisak na sud. Ja to hoću da verujem. Ali prvostepena presuda koju je dobio Miloš Dekić je skandalozna. Sramotna. Je l' vi shvatate da nema nijednog dokaza protiv njega? Vi konstatujete da nema dokaza i konstatujete da dete treba da ide u Padinsku skelu."

Učenicima Filološke gimnazije u Beogradu su se dan kasnije, u utorak, pridružili vršnjaci iz Gimnazije u Kovinu i Medicinske škole u Prokuplju. Svi su poručili da će ponovo organizovati proteste ukoliko Pavle Cvejić ne bude bio pušten. Kasno uveče u utorak stigla je vest iz Prekršajnog apelacionog suda u Beogradu da je preostalih šest osuđenika na 30 dana zatvora pušteno da se brane sa slobode. Među njima Pavle Cvejić i Miloš Đekić. "Ovde se stalno postavlja da je Vučić alfa i omega svega", kaže Božo Prelević i postavlja pitanje: "Izvinite, molim vas, da li se u televiziju ušlo zato što je Vučić uređuje loše ili što na stotine novinara RTS-a sramno izveštavaju o protestima? Mi znamo sve šta se dešava u Venecueli, a ne znamo šta se dešava u Takovskoj. Mi stalno pričamo o velikom vođi, ali ne može veliki vođa sve ovo sam da uradi. S obzirom na to da sam bio u vlasti, ja znam da Vučića svakog dana pred vratima čeka najmanje stotinu Srba sa dovoljnom količinom vazelina u torbi. Da mu prinesu, kao žrtvu, sopstvenu ličnost i sopstvenu profesiju. I nije to bilo samo kod Vučića. Isto je to tako bilo i kod Tadića i kod Đinđića i kod Miloševića. I mi stalno govorimo da je veliki vođa pokvaren i loš. Pa, čekajte, kako mi na svakih 20 godina ispred RTS-a protestujemo? Pa, mora da je neko tu svoju profesiju prineo nekome kao žrtvu. Obaveza sudije je da sudi po zakonu, obaveza novinara je da izveštava pravovremeno i istinito. Kakav Vučić? Zašto si ti, Bujke (Dragan Bujošević, generalni direktor RTS-a), nosioče deset velikih nagrada za pošteno novinarstvo, zašto si ti, Bujke, kao urednik 'Evropljanina', došao ovde? Zašto zbog tebe robijaju deca? Ja bih se ubio na njegovom mestu. Bukvalno bih se spalio. Ja sam pre mesec dana bio u Pragu. Ceo grad je obeležen spaljivanjem Jana Palaha zbog pedesete godišnjice. Ceo Prag je obeležen time. A mi svakih 20 godina imamo Dubčeka u Beogradu. I sad potpuno ista priča – kao što su oni hapsili Otpor, tako ovi sada hapse decu." ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

ZUMIRANJE

POLITIČKA EMISIJA U PRODUKCIJI NEDELJNIKA VREME

gosti:

STEFAN SIMIĆ, student FPN-a,

UHAPŠEN POSLE PROTESTA

i JOVANA GLIGORIJEVIĆ

voditelj: FILIP ŠVARM

ČETVRTAK od 18h

na **www.vreme.com**,
na YouTube kanalu
Vremena

kao i na **TV Šabac, TV Sandžak,**
T1 Zaječar, Telemark Čačak,
TV Valjevo Plus, KATV Kraljevo,
TV Forum Prijepolje te na portalima
Južne vesti i **Užička nedelja**

DRAGAN ILIĆ

Nasilje u lajvu

Siguran sam da bi nivo nasilja tokom događaja u zgradi RTS-a sigurno bio veći, odnosno, svojim prenosom N1 je uspeo da ispuni najvažniju ulogu medija. Kamere su, praktično, bile jedina brana eskalaciji nasilja sa obe strane

Svet je prošle nedelje potresla vest o napadima na muslimane na Novom Zelandu. Ono što možemo da naučimo od premijerke ove male i mirne zemlje gde je beli rasista u jednom danu pobio i ranio stotinu ljudi jeste kako se treba ponašati u teškim momentima. Ona je zamolila da se u medijima ne pojavljuju slike i snimci masakra nad muslimanima, u nastupima je najavila mere kojima će pooštriti kontrolu prodaje vatrenog oružja, muslimanima se pridružila u molitvi, pored sebe uvek ima prevodioca na znakovni jezik i konačno – odbila je da pomene ime zločinca jer ne želi da se njegovo ime pamti. Pamtiti treba imena žrtava. Pozivala je na razum i smirivanje strasti zbog mogućih odmazdi.

Ne pravi kampanju od tragedije.

A kod nas?

"VODITE NAS GDE SE EMITUJE DNEVNIK"

U Srbiji ima pet televizija sa nacionalnom frekvencijom i na desetine što regionalnih, što kablovskih kanala. Ipak, kada su posle višemesečnih protesta "1 od 5 miliona" neki od demonstranata ušli u zgradu RTS-a, cela Srbija je za dlaku ostala u potpunom medijskom mraku. Slike i video-snimke sa mesta događaja možda ste mogli da gledate na društvenim mrežama, ali to svakako nije ni izdaleka dovoljno niti objektivno. Jedine televizije koje su imale sliku sa lica mesta u subotu bile su N1, Al Džazira Balkans i šabačka televizija. Ovako kratki spisak se za većinu gledalaca ipak sveo na N1 i Al Džaziru Balkans, gde je postojao kontinuirani program koji je pratio dramatičan sled događaja.

Danas možemo potpuno objektivno reći da je upad u RTS stvorio novi raspored političkih snaga u opoziciji, iz nekoliko razloga. Po svoj prilici, on nije bio pripremljen, već se desio spontano. Političari koji danas osuđuju ovaj čin zaboravili su da su ne tako davno, pred istim tim RTS-om držali identične demonstracije sa gotovo identičnim zahtevima. Na snimcima iz 2011. videćete Nebojšu Stefanovića, tada Nebojšu iz Beograda kako sa žardinjere ponavlja iste reči koje je u subotu izgovorio Boško Obradović. Dakle, manimo se licemerja, RTS nikada nije valjao opoziciji u Srbiji. Međutim, upadom na RTS Savez za Srbiju našao se u nebranom grožđu, jer se ta nepredviđena situacija morala rešiti, a u takvim situacijama se kao najglasniji ili najagilniji pokazao Boško Obradović. On je postao novo lice na čelu protesta, čime je, plašim se, izgubljen deo identiteta koji su činili građani različitih političkih preferencija, sa distancom od političkih stranaka, bilo vlasti ili opozicije. Uguravši se u RTS, opozicione stranke su se probile i na čelo demonstracija, mada ni danas ne deluje kao da znaju šta će biti sledeći korak ili koraci.

Zahvaljujući televizijama N1 i Al Džazira, mi smo imali priliku da uživo gledamo šta se dešava oko RTS-a i unutar njega, uz izjave aktera, tako da se osim gužve, koškanja, guranja, jednog prsnutog stakla – nije moglo videti veće nasilje, već pre velika konfuzija. Ovom prilikom, odao bih priznanje kolegi Zoranu Stanojeviću na pribranosti, jer se našao u potencijalno opasnoj situaciji i uspeo delom da smiri strasti.

Kada je Boško Obradović u jurnjavi hodnicima RTS stigao do "deska", izgovorena je istorijska rečenica: "Vodite nas gde se emituje Dnevnik!" Moram priznati da kako odmiče vreme, ovo postaje slogan koji govori o pogrešnoj percepciji televizije. Prvo, Boško je to izgovorio, a bio je pred kamerama N1, a zatim mi je naivna ideja da će pojavljivanjem na dva minuta u Dnevniku Boško Obradović ili bilo koji od opozicionih političara skinuti medijsku mrenu sa očiju gledalaca u Srbiji. Nažalost, takav medijski preokret je bio moguć samo u Rumuniji ili drugim zemljama Istočnog bloka tokom rušenja komunizma.

Međutim, ovaj incident nikako ne može da se koristi za aboliranje RTS-a za neprofesionalno izveštavanje o nezadovoljstvu građana u 100 opština u Srbiji koji mesecima šetaju bez bilo kakvog incidenta. Rukovodstvo RTS, a također i političari na vlasti ponavljaju floskulu o nasilju kroz razbijeno staklo u predvorju ili kroz motorne testere iako je ona deo performansa demonstranata zajedno sa "belim fantomkama". Bilo je tako i sa plastičnom maketom vešala, koja je izazvala višednevnu medijsku kampanju u režimskim medijima.

"NAŠI I NJIHOVI"

Naravno da upadanje u prostorije bilo kog medija nije prihvatljivo, ali su munjevite kazne od 30 dana za 18 učesnika protesta u RTS-u i sutradan oko Predsedništva Srbije potpuno sulude. Zato je za mene najdirljiviji deo svih protesta ove nedelje upravo onaj ispred MUP-a u 29. novembra (izvinjavam se, al mi ga tako zovemo još od 9. marta) kojim su učenici Filološke gimnazije tražili slobodu za svog druga koji je uhapšen i osuđen usred školske godine. Ta deca su već najavila da će, ukoliko ih ne poslušaju, pozvati ostale srednjoškolce da im se pridruže, a onda niko ne bi mogao

da zaustavi decu. Ja bih, kao otac dva srednjoškolca, morao da podržim ovaj vid solidarnosti.

Iskreno se nadam da su ljudi u RTS-u shvatili poruku, pri čemu ne mislim na pretnje i pokušaj da Boško vodi Dnevnik (samo da mu pokažu gde), već na potrebu da javni servis mora da izveštava o svim delovima domaćeg političkog spektra. Staklo će biti lako zamenjeno, ali će biti mnogo teže odupreti se pritisku Vučića da se objektivno izveštava. On je već iskoristio priliku da prebrojava "naše i njihove" novinare i urednike, a posebno mu je bilo neshvatljivo da Borko Stefanović, recimo, ima primedbe na rad RTS gde radi Olivera Kovačević. U Vučićevom medijskom svetu svi pevaju horski – poslušajte Pink, RTS, Happy, Prvu i konačno O2.

Tokom ovih dramatičnih događaja, N1 je bio izložen novom talasu pretnji, a političari su se utrkivali kako bi živi program nazvali huškačkim ili rušilačkim.

Istina je sasvim drugačija.

Na početku, siguran sam da bi nivo nasilja tokom događaja u zgradi RTS-a sigurno bio veći, odnosno, svojim prenosom N1 je uspeo da ispuni najvažniju ulogu medija. Kamere su, praktično, bile jedina brana eskalaciji nasilja sa obe strane. Čak je i premijerka, koja je najvatrenije penila o N1, konačno priznala da se informisala putem te iste N1 televizije. Super je što su je podržavali na Pinku u svom medijskom ratnom veću, ili iz sata u sat penili sa O2 presecima: de facto, jedino su N1 i Al Džazira profesionalno radili novinarski posao. Ne pljujte, dakle, u bunar gde ste vodu pili i na ekran u koji ste svi gledali.

Reporteri tokom prenosa nisu podlegli pritisku da postanu deo demonstranata niti medijskog servisa opozicije. Nisu podizali tenziju neproverenim informacijama, glasinama ili porukama sa telefona. A upravo je to bio glavni fazon sa Pinka. U stilu – evo, poslo mi ortak fotku, je l' može kamera da zumira moj mobilni, eeej, to je televizija! Na drugoj strani, koliko god je bilo teško i neprijatno kolegama sa RTS-a kada su im demonstranti upali u redakciju, zamislite kako je bilo kolegama sa N1 koji su prenosili vesti o tome kako se sprema akcija policije ili dok su snimali žandarme kako izbacuju ljude iz zgrade. Objektivno, oni su bili u neuporedivo težoj situaciji, ali se prenos nije prekidao čak i kada je evidentno bilo veoma napeto.

Tokom noći, N1 je preneo sve relevantne informacije, od obraćanja ministra Stefanovića (sada ne sa žardinjere ispred RTS-a, već na konferenciji za štampu), preko direktora RTS-a Bujoševića. Tako je bilo i tokom demonstracija oko zgrade Predsedništva.

Objektivnost se videla još po jednom detalju – a on je konferencija za štampu SZS-a u ponedeljak – kada se iz izveštaja N1 videlo da opozicija nema jasnu ideju o sledećim koracima. Verovatno ni Đilasu, ni Stefanoviću ni Jeremiću nije baš bilo prijatno, ali, gospodo, takav je bio utisak posle obraćanja.

Ova epizoda sa protesta pokazala je stvarni odnos snaga i kontrole nad medijima u Srbiji. Režim gotovo potpuno kontroliše medijsku sliku u Srbiji.

Žrtva su svi novinari koji su sprečeni da profesionalno rade svoj posao, a za to u ovom trenutku uslove imate samo na dve kablovske televizije regionalnog karaktera. Novinari su u Srbiji, a pre svih kolege sa javnog servisa RTS-a, taoci političara. Opozicije samo jednu noć, a vlasti neprestano...¶

Sve ili ništa Aleksandra Vučića

Sistem se pokazao savršenim za organizaciono-vaspitnu partijsku hijerarhiju, ali je postao destruktivan za sve ostale, posebno za demokratiju

Piše: **Pavle Jakšić**

Urednik magazina "Vitraž"

Aleksandar Vučić je operacijom Savamala dugoročno definisao svoj beskompromisni politički put, koji svoj zenit doživljava danas. Toksična i konfliktna retorika, medijska kontrola, nesamokritičnost, bahatost, isključivost, praćeni ogromnom količinom straha i udvorištva jasni su obrisi autoritarnosti i jednoumlja. Ti metodi i maniri su učinkoviti za vođu i njegovu partiju, ali su neizdrživi građanima Srbije.

SAVAMALA – NOVI POLITIČKI PUTOKAZ

Otkud igra na pokeraški blef "sve ili ništa", koji se uobičava kada nemate ništa a želite sve? Rizik je na prvi pogled suprotan Vučićevoj poziciji legalno izabranog predsednika sa apsolutnom vlašću i opozicijom koja je opasna kao čivava na sedativima.

Vučić je, odobrivši Savamalu, uspostavio nova pravila igre i podvukao nove crvene linije naprednjačke vlasti, koje se neprestano podebljavaju. Sebi je tada projektovao večnu vlast, utemeljenu na autokratiji.

O opciji "ništa" nije razmišljao, kao ni mnogi pre njega. Da je "ništa" mogući epilog, nije ni Gorica Gajević skrenula pažnju Slobodanu Miloševiću, ni Srđan Šaper Borisu Tadiću. Možda je trebalo da Vučić Maksa Vebera zameni Ničeom, on je ponešto pisao o moći.

Teoretičar Džon Miršajmer metaforički je relacije u međunarodnim odnosima adaptirao kroz priču o čekiću i ekseru, nadovezujući se na Marka Tvena. Čekić, kao sinonim političke moći, može ekser zakucati na dva načina: onoliko koliko je potrebno i koliko je moguće. Znamo koji je Vučićev izbor.

KRAJ FLERTA SA INTELEKTUALCIMA

Usledio je i kraj flerta sa intelektualcima "kruga dvojke" koje je, vođen potrebom da ga svi vole, godinama očajnički želeo. Koliko očajnički? Dovoljno da prigrli najgore đake prethodne vlasti, po sistemu "daj šta daš". Vesić, Mali, Trivanka, Krle, roker i štreber DSS-a Bakarec i Mladenović, te 90 odsto aparature Mlađana Dinkića za koje nikada niste čuli, pod šinjelom nove političke mame Zorane Mihajlović.

BRAĆA U NARUČJU

Odbacivši ljutito "elitu", na način svojstven nezrelim srednjoškolcima kojima devojka odbije poziv na sladoled, Vučić se ponovo obraća isključivo svojim privremeno zapostavljenim drugovima iz rovova, grli ih, uz pokoju mangupsku kragnu. Vojnici ne čitaju protestantsku etiku, ne vladaju konverzacijskim ruskim, a još manje razlikuju dobar francuski "Pomerol" od "Medoka". Oni nisu idealni špalir za Johanesa Hana i svetske državnike, *Doing* lista im je kao Morzeova azbuka.

Za vojnike SNS-a nema mesta u tehnokratskim kancelarijama Ane Brnabić, ali ih ima svuda po Vučićevim Potemkinovim selima modernosti Srbije.

Završavaju poslove i bez njih bi se piramida vlasti brzo srušila. Ovi partijski gerilci koji seju strah po srpskim gradovima, varošicama, opštinama, održavaju stranku na izbornih 60%. Njihova dirljiva ljubav uhvaćena TV kamerama na mitinzima "Budućnost Srbije" nije ipak oročena prijateljstvom i uzajamnim poverenjem, već surovim interesom. Trajaće dok traje mandat. Previše je Aleksandar inteligentan i obrazovan da to ne zna.

SVE ILI NIŠTA

Sam je stvorio Jutku, Babića, Gašića, Radojičića, Dragoljuba Simonovića, i druge znane i neznane kabadahije, baje iz džipova, kriminalnih krugova, građevince, kumove. "Dete je poraslo i osamostalilo se", reče Tomislav Nikolić. Sve ih je teže kontrolisati u pubertetu vlasti jer se tata bavi važnijim stvarima. Deca sve češće greše. Ukoliko jedno pusti da ode niz vodi, sva će se vode uplašiti, a kamo onda lojalnost? Zato ih brani.

Jutka i Simonović su pali, ali ne kao seksualni napasnik i potencijalni ubica, već kao "žrtve medijske torture". Bata Gašić, nakon turobne epizode sa klečanjem, nagrađen je za jednogodišnje strpljenje – pozicijom šefa BIA, na koju se u ozbiljnim državama dolazi višedecenijskim angažmanom u struci.

Pošto, kaže, "nije vozio automobil", Zoran Babić otišao je na kiparsko sunce umesto da izjavi saučešće samohranom udovcu Stanike Gligorijević, Velimiru, koji je poslednjom crkavicom platio autopsiju i šlepovanje automobila svoje ubijene supruge.

Niko ne sme da takne nelegalno podignut objekat na Kopaoniku, koji se povezuje sa nekim neformalnim bogovima Kosova, dok se njihova imena kroz šapat spominju ne samo tamo, već i u ostatku Srbije.

Nenad Stefanović je i dalje ministar policije, dok se u Beogradu svakodnevno dešavaju ubistva. Osumnjičeni za teška krivična dela oslobađaju se uz kauciju kao da su ukrali limenku koka-kole, dok se protestanti hapse i procesuiraju ekspeditivno. Za to vreme, njegov otac spominje se u kontekstu malverzacija u vezi sa hotelom "Šumadija".

To je taj talog mučnine i agonije u kome živimo, koji ljude neprestano primorava da preispituju ostanak u Srbiji. Ništa nije strašno dok ne postane lično, zar ne? Nama Srbima solidarnost nikada nije bila jača strana, ali smo je uvek od drugih očekivali. Sve dok neko Vaš, ne daj bože, prođe kao Stanika, dok vaša devojka ne bude Marija Lukić, i dok neki zalutali metak ili automobil pri brzini od 200km/h ili Molotovljev koktel ne zaluta pod drugim vektorskim uglom.

Njihov sistem se pokazao savršenim za organizaciono-vaspitnu partijsku hijerarhiju, ali je postao destruktivan za sve ostale, posebno za demokratiju. A kada se zavrnu slavine sa licemernog Zapada, kojeg sve ovo nimalo ne zanima, ta struktura biće sve slabija.

Partijski aparat se odavno odmetnuo od naroda, izigravajući rimske patricije, umesto da bude uslužna služba koja od nas treperi. U igri na "sve ili ništa" vlast jasno zna šta je njihovo ništa, zato i igra po ovakvim pravilima. Znamo li mi obični građani? Koja je donja granica tog "ništa" u koje svaki dan zurimo i trpimo ga? ¶

Žena-hrabrost Zaga Golubović

Foto: Goranka Matić

Srbija je izgubila jednog od svojih najvećih sociologa i kritičkih intelektualaca. Izuzetne studije koje su ostale iza Zage Golubović, kao što su *Problemi savremene teorije ličnosti*, *Čovek i njegov svet u antropološkoj perspektivi*, *Antropologija u personalističkom ključu*, *Izazovi demokratije u savremenom svetu*, *Pouke i dileme minulog veka*, u našoj nauci postavile su temelje socio-kulturne antropologije, kritičkog promišljanja društva i mesta pojedinca u sudaru epoha. Međutim, Zagorka Golubović nije bila samo naučnik i teoretičar tih epoha, već je živela rizicima ispunjen život angažovanog kritičkog intelektualca u vremenu brutalnog autoritarizma, izgradnje kulta ličnosti i sprečavanja svake naznake demokratizacije, što je karakterisalo Titovo doba. Uvek je mogla da izabere siguran hod kroz institucije i nomenklaturu Komunističke partije, a birala je baš suprotno, pobunu nezavisno od zakonomernih rizika i teških posledica.

Ako za nekoga možemo da kažemo da je živeo svoja uverenja, to je upravo ona. Kada god je bilo neophodno, plaćala je visoku cenu tih svojih uzvišenih uverenja nošena idejama liberterskog socijalizma Karla Lipknehta i Roze Luksemburg. Ovim idejama je ostala privržena i onda kada se činilo da je nastupio kraj istorije i kada je stvaran opšti utisak da brutalni liberalizam odnosi prevagu nad idejama humanosti i socijalne solidarnosti. Zagorka Golubović zastupala je takvo mišljenje bez uzmicanja od rane mladosti, koju je karakterisao naivni zanos dolazeće slobode i tzv. pobede socijalizma do poslednjih trenutaka svog života, kada su sve te ideologije osporene i kada se nalazimo pred iskušenjem novog tehnološkog razvoja, koji preti da iznova izmeni postojeći svet i bazične odnose u njemu. Svet danas karakteriše ne samo najviši tehnološki i ekonomski razvoj u istoriji čovečanstva, već i najveće socijalne i ekonomske razlike između malog kruga najbogatijih i ogromnih masa najsiromašnijih, što savremeno društvo i njegovu strukturu čini teško održivim. Kritička misao i praktična borba Zage Golubović u takvom svetu imaju danas poseban značaj, koji će biti sve veći u budućnosti. Svoje misaono uzdizanje započela je u epohi ranog Marksa i njegovog *Kapitala*, a njeno delo dobija poseban značaj u eri *Kapitala* Tomasa Piketija.

Poznavao sam je od ranog detinjstva, bila je blizak prijatelj i intelektualni saborac moga oca u "vunenim vremenima". On nikada nije propustio da iskaže svoje divljenje prema Zaginoj hrabrosti i principijelnosti. Takav njegov stav je Zaga Golubović zaslužívala svojim delom i građanskim gestom. Kasnije, kad sam započeo studije, poželela mi je dobrodošlicu u akademski svet i zahtevala je da od tada uspostavimo odnos ravnopravnosti i diskutujemo o svim pitanjima otvoreno. A kada su prošle mnoge godine i kada sam se našao u teškim okolnostima pred kraj svog predsedničkog mandata, javna kritika Zage Golubović ošinula me bolnije i dublje od svih sa kojim sam se do tada suočio. I to zato što sam znao da dolazi iz najiskrenije zabrinutosti i prijateljske posvećenosti. Znao sam da kada to tako kaže Zaga, onda je to čisto i da iza toga nema nikakvog skrivenog interesa, što neretko karakteriše kritičke stavove "medijskih intelektualaca" u Srbiji.

Kada smo se jednom prilikom nakon tog javnog čina sreli, pogledala me je zabrinuto i pitala tiho da li se ljutim. Rekao sam joj: "Na tebe nikada; možda i bih da mi nisi rekla ono što misliš." I na stranu šta je bilo u suštini njenih izuzetno oštrih kritičkih reči upućenih meni kao tadašnjem šefu države, jer to je manje važno. Mnogo je važnija izuzetnost i vrlina Zage Golubović, angažovanog intelektualca, koja je kroz svoj celi život uvek punog uverenja bila spremna da principijelno osporava vlast, nezavisno da li su se na toj strani nalazili njeni ljuti politički protivnici ili odani prijatelji.

Poslednji put smo se sreli pre nekoliko meseci, i prvi put sam je video pomalo umornu od svekolikih borbi. Zaslužila je i svoje smirenje divna, velika žena-hrabrost Zaga Golubović. Sociolog, naučnik, socijaldemokrata, intelektualac, prijatelj slobode. I moj prijatelj. ¶

BORIS TADIĆ

Otac ministra unutrašnjih dela

Za razliku od brojnih ličnosti koje su se našle u ovoj rubrici, Stefanović senior ni po čemu ne zaslužuje da dobije neki poseban tretman osim što je otac sina koji koristi svoju poziciju da ga sačuva od istraga koje bi u pitanje dovele njegove penzionerske poslove

Zašto bi se ikoga ticalo ko je i šta radi izvesni Branko Stefanović (65 godina, rođen u Kninu, Republika Hrvatska), diplomirani ekonomista iz Beograda, bivši zaposlenik fabrike nameštaja Simpo, bivši radnik Akcent medije i bivši radnik Telekoma Srbija? Koliko je samo takvih ljudi, naših savremenika, koji prođu kroz život a da ni po čemu ne budu primećeni, ne samo u nekoj široj javnosti nego i u onom krugu ljudi kojima je njihov život omeđen.

Čak i kada vidite Branka Stefanovića na fotografijama, a njih, razume se, nema mnogo, vidite dobrodušnog bucmastog brkicu, nalik na kakvog preteklog člana Komunističke partije koji se celog života, dok nije kosa počela da opada, češljao "na gore" i nosio brkove a la Danilo Stojković u filmu "Balkanski špijun".

Međutim, dve značajne afere, jedna u vezi sa trgovinom oružjem i druga skorašnja oko preuzimanja hotela Šumadija, napravile su od ovog penzionera zvezdu u delu javnosti – što zbog fantastičnih novinarskih otkrića, što zbog spektakularnih izjava koje je dao pojedinim medijima.

Karijera Branka Stefanovića u poslednjih deset godina predstavlja simbolički presek onoga što suštinski odlikuje uspon i dominaciju Srpske napredne stranke; on je nevidljiva paradigma naprednjačkog društvenog matriksa koji omogućava pojedinim ljudima da se popnu na društvenoj lestvici isključivo zbog toga što su očevi ili prijatelji Aleksandra Vučića i dr Nebojše Stefanovića. Ovi prvi – zajedno sa sličnim sebi naprednjačkim velikašima – preplavili su posle 2012. Srbiju i s vremenom preuzeli apsolutno sve poslove iz svih oblasti, a posebno u trgovini, ugostiteljstvu i turizmu. Ukratko – posebni u onim delatnostima gde je osetljivost na kontrolu protoka novca povećana i koji, po pravilu, nose u sebi klice mehanizama pranja novca.

Priča koju je objavio BIRN 14. marta 2019. pod nazivom "Fantomi sa Banovog brda: Ko je rušio hotel Šumadiju", uznemirila je vlast i deo javnosti koji je imao mogućnost da priču pročita na internetu i da prati ono što je o tome objavljivala TV N1.

Iako su svi veliki mediji prećutali ovaj prvorazredni medijski događaj, istina se nije mogla sakriti: otac ministra unutrašnjih poslova ide po gradu sa gomilama gotovine u nameri "da završava poslove", a kada se to načuje, ministar preko svojih čauša krene da pokriva oca da javnost ne bi saznala čime se sve bavi porodica Stefanović.

TREBA ZNATI PRAVE LJUDE

Dok danas sedi zavaljen u jednom od svojih restorana ili pabova, dok pravi planove o preuzimanju novih hotela ili poslova, dok smišlja način da ostane u lukrativnom poslu trgovine oružjem, Branko Stefanović može da se seti da početkom dvehiljaditih stvari nikako nisu izgledale tako dobro. Posle rada u Akcent mediji, kompaniji likvidiranoj u Srbiji a koja je izvesno vreme važila za jednu od najvećih kada je bilbord oglašavanje u pitanju, Stefanović se mučio u nekada moćnoj fabrici nameštaja Simpo. To očigledno nije bilo dovoljno za njega, pa je zamolio svog sina Nebojšu, koji je tek stasavao u Srpskoj radikalnoj stranci kao potrčko Aleksandra Vučića, u to vreme generalnog sekretara radikala, da vidi sa svojim šefom da li negde ima neki bolji posao za njega. Već je prevalio pedesetu, imao je neku radnu biografiju i nadao se da za njega još ima neke šanse.

Vučić je – a tada je u javnosti važio za najvećeg kritičara vlasti i čoveka od poverenja utamničenog Vojislava Šešelja – pozvao Draška Petrovića, u to vreme direktora Telekoma, i zamolio ga da nađe neko mesto za Branka, oca njegovog važnog saradnika. I upalilo je.

Naime, Petrović nije bio "ostrašćen" kao neki drugi iz vrha DSS-a kada su u pitanju radikali, pa je odlučio da pomogne Vučiću: Stefanović je dobio posao u velikom i moćnom Telekomu, što je značilo i stabilnost i veću platu.

Kada je na mesto direktora u jesen 2008 došao Branko Radujko, postavljen od tada vladajuće Demokratske stranke, Stefanoviću je još bolje krenulo jer je prebačen u bolji platni razred.

Ova priča o sistematizaciji radnih mesta i odnosima u Srbiji služi da se pokaže jedna od karakteristika Vučića i njegove stranke, a koju je najdirektnije saopštio Tomislav Nikolić u danima kada je napuštao radikale. Elem, on im je tada na sednici "Otadžbinske uprave" rekao da je poenta bavljenja politikom ne ideologija i težnja da se ideologija uspostavi, nego da možeš nekog da nazoveš da ti nekog zaposli, da možeš nekog da nazoveš da ti "sredi kod lekara".

To je bila ključna transformacija od radikala ka naprednjacima: ne treba više da se gine za veliku Srbiju, već da se

Foto: Medija centar

Šta to treba da se desi, šta treba da se otkrije da bi neko bio smenjen, da bi se protiv nekog povela istraga, makar to bio i tata ministra policije, makar to bio i sam ministar policije i kakva je to država gde se to ne dešava

uzme što je više moguće u novoj, nikada okončanoj tranzicionoj raspodeli imovine i bogatstva.

Branko Stefanović je ličnost kroz čiju se karijeru to najbolje vidi.

NAŠE VREME DOLAZI

Sa pobedom Tomislava Nikolića u proleće 2012. stigli su bolji dani za sve one koji su mu verovali. Naprednjačka vlada, potpomognuta večitim SPS-om, vođena u prvim danima ekonomskom paradigmom Mlađana Dinkića i bezbednosnim špalirom Miodraga Rakića, dovela je do toga da je biti otac predsednika Skupštine Srbije Nebojše Stefanovića (doktoriraće tek 2013. godine) dovoljno da vam otvori mnoga vrata.

Razume se, nije Stefanović senior očekivao da će postati direktor Telekoma – to su ionako bili obećali svom omiljenom stranačkom ekonomisti Milenku Dželatoviću, ali od toga nije bilo ništa. Ipak, sa promenom vlasti pozicija Branka Stefanovića postala je važna, a uticaj – izgleda – nemerljiv. Uostalom, brzi pregled načina upravljanja koji je uspostavio Vučić pokazuje da je on voleo da na neka odgovorna mesta postavi ljude iz "suprotnog" tabora. Čini se da je to učinjeno da bi se »

takvima "slomila kičma", to jest da bi oni koji bi mogli da budu prepoznati kao protivnici onoga što je u politici reprezentovao Vučić, sada kleknuli i poljubili ruku vladaru i postali njegovi najodaniji kerberi.

I zato niko nije znao da postoji otac Nebojše Stefanovića osim ljudi iz Telekoma koji su tu i tamo sablažnjivo govorili da je on nekakav Direktor sektora za velike klijente ili kako se već zove to odeljenje. Ali ništa ne govori da je Stefanović na tom mestu nešto radio ili da je nešto upropastio. Biće da je svoje mesto u Telekomu iskoristio da stekne nova poznanstva, sklopi neke nove ugovore i da se sam otisne u pravcu privatnog biznisa pod stare dane, te otkrije kod sebe redak talenat u dobu kada je trebalo da se smiri i čuva unučiće.

DON BRANKO

Kada su ga nedavno intervjuisali novinari BIRN-a, Branko Stefanović se ponašao onako kako ga opisuju oni koji ga poznaju sa posla i iz kafane: bio je bahat i bezobziran.

Zamerao je novinarima što ga uznemiravaju, pozivajući se na činjenicu da nije javna ličnost, uz objašnjenje da dr Nebojša Stefanović nije jedino njegovo dete, te da on sa aferom "Hotel Šumadija" nema veze, naročito u delu koji se tiče novca koji je trebalo na ruke dati nekadašnjem vlasniku da vrati dugove.

"Pa, ja nemam nikakve prihode, sastavljam kraj sa krajem", govorio je Stefanović, zavaljen u fotelju jedne od svojih kafana.

Neke kolege iz Telekoma još kažu za njega da je bio spletkaroš, a poznanici iz kafana da je bučan i da voli izigravati velikog gazdu koji se ponaša kao da je ceo grad njegov. Otkud tolika snaga čoveku na kraju radnog veka i bez nekog "početnog kapitala"?

Prema onome što se vidi iz dve istraživačke priče koje je objavio BIRN – jednu o Stefanoviću trgovcu oružjem i drugu o Stefanoviću trgovcu nekretninama u oblasti ugostiteljstva i turizma – otac ministra unutrašnjih dela je tu činjenicu dobro naplatio. U sistemu gde je dovoljno biti to, možeš da uradiš šta god ti je volja: u prvoj priči, iz jeseni 2018. godine, koju je najpre ispričao Vuk Jeremić, objavio NIN, a dokazao BIRN, vidi se da Stefanović zajedno sa svojim poslovnim pajtašem obilazi fabrike oružja koje takođe vode ljudi iz SNS-a, dobija naoružanje po bagatelnim cenama, lagano dobija dozvole za trgovinu i izvoz od svog sina, a kada dobije od njega, odnosno od ministarstva na čijem je čelu, onda druge dozvole dolaze same i preprodaje oružje kupcima sa Bliskog istoka za masne provizije.

Novac iz trgovine oružjem dalje ide u kupovinu restorana i kafana, klubova, poslovnih prostora, dakle, u delatnost koja se često u bankarskim krugovima i kod finansijskih forenzičara vidi kao pogodna da se "operu" velike sume novca.

Neke kolege iz Telekoma još kažu za njega da je bio spletkaroš, a poznanici iz kafana da je bučan i da voli izigravati velikog gazdu koji se ponaša kao da je ceo grad njegov

Njegomir Kilibarda, nekadašnji vlasnik hotela Šumadija, ispričao je da se nekoliko puta sastao sa Stefanovićem, da mu je pre toga bilo preporučeno da se sastane sa njim i da mu je Stefanović nudio rešenje: 300 hiljada evra u gotovini da se izvuče iz duga i milion evra za njega "da ga penzionišu".

Stefanović je najpre sve negirao, a onda, kada je priznao, rekao je da i ne zna s kim se sretao jer poznaje ceo grad i stalno mu neko nešto traži: da mu upišu dete, da ih primi lekar, da im se nekako pomogne... Baš onako kako je Tomislav Nikolić predvideo u jesen 2008. kada je pravio Srpsku naprednu stranku.

I to nije sve.

UNEZVERENI SIN I BLUDNI OTAC

Kao i kod afere prodaje oružja, i u ovom slučaju dr Nebojša Stefanović se potrudio da negira sve navode iz teksta koji je BIRN objavio, ali se činjenice ne mogu sakriti.

U jesen 2018. godine tvrdio je da njegov otac nema nikakve veze sa poslovima prodaje oružja i da na tome ništa nije zaradio, a kada se dokazalo da to nije istina, prestao je da komentariše. Sada je, još pre nego što je priča objavljena, pokušao da sve prikrije uz pomoć svog poslovnog saradnika Aleksandra Papića, važnog člana u "privatnom kabinetu" dr Nebojše Stefanovića.

Papić se, naime, pojavio kod Kilibarde neposredno posle sastanka sa novinarima BIRN-a preko posrednika iz Privredne komore (neko bi mogao da pomisli kako su prostorije u kome je Kilibarda razgovarao sa novinarima BIRN-a bile ozvučene), predstavio se kao izaslanik ministra Stefanovića i zamolio Kilibardu da zaboravi na javnost jer bi to napravilo velike probleme Stefanoviću mlađem. Dalje, ponudio se da on reši Kilibardin problem tako što će ne samo da ga isplati nego će mu vratiti hotel i pomoći mu da ga opet digne na noge.

Sve ovo, svoju rolu i rolu svog prijatelja Papića Stefanović je negirao izjavom da on zna kako niko u njegovo ime nije pregovarao sa Kilibardom, što pre zvuči kao potvrda da je Papić baš to radio. Još strašnije, Stefanović je hteo da amortizuje činjenicu da istraga o fantomskom upadu u hotel Šumadija na Sretenje 2019. (o čemu nije izvestio niko u Beogradu) nije završena, jer je policija najpre zvala, pa odustala od saslušanja – a postoje indicije da se to dogodilo zbog intervencije iz samog MUP-a.

Na kraju, sam tata Stefanović u telefonskom razgovoru za TV N1 rekao je, objašnjavajući zašto je sve to radio, lapidarno filozofski: "Zato što sam glup".

Ova izjava i dalje odjekuje i može da nasmeje one koji gledaju sa strane. Sve druge u Srbiji, takvo bagatelisanje čoveka koji je uhvaćen ne samo u laži nego i u mutnim poslovima, a protiv njega nema nikakve istrage jer mu je i sin upleten u sve a vodi srpsku policiju, može samo da uplaši.

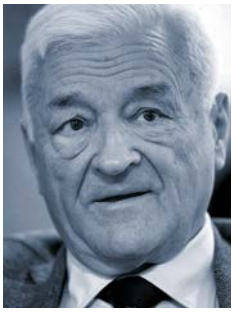
A svi zajedno mogu da se zapitaju: šta to treba da se desi, šta treba da se otkrije da bi neko bio smenjen, da bi se protiv nekog povela istraga, makar to bio i tata ministra policije, makar to bio i sam ministar policije i kakva je to država gde se to ne dešava? ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

Začet zakon o poreklu imovine

Epidemija nezakonitog sticanja imovine praćena utajom poreza buknula je sa privatizacijom društvene, odnosno državne svojine devedesetih godina prošlog veka. Zato bi vezivanje primene zakona za period od 1. januara 2007. godine predstavljalo aboliciju za one koji su nezakonito sticali imovinu i tajili porez pre ovog datuma

Zakon o poreklu imovine više puta je najavljivan u poslednjih dvadeset godina, ali ga još nema. Izgleda da ćemo ga, napokon, dobiti pošto je Ministarstvo pravde pripremilo Nacrt zakona o utvrđivanju porekla imovine i posebnom porezu. Uputiću pogled na taj nacrt iz pravnog ugla:

Piše: **Zoran Ivošević**

Bivši sudija Vrhovnog suda Srbije i univerzitetski profesor u penziji

1. Prema članu 3. Nacrta, postupak utvrđivanja imovine i posebnog poreza odnosi se na period od 1. januara 2007. godine pa nadalje. S tim u vezi, postavljaju se dva pitanja: 1) da li se imovina nezakonito stečena pre ovog datuma – legalizuje i 2) da li se primenom unazad – narušava zabrana retroaktivnog dejstva zakona?

Epidemija nezakonitog sticanja imovine praćena utajom poreza buknula je sa privatizacijom društvene, odnosno državne svojine devedesetih godina prošlog veka. Zato bi vezivanje primene zakona za period od 1. januara 2007. godine predstavljalo aboliciju za one koji su nezakonito sticali imovinu i tajili porez pre ovog datuma. Ova mana Nacrta mogla bi se izbeći vezivanjem primene zakona za rokove zastarelosti gonjenja za kažnjiva dela. Naravno, ukoliko je nezakonito sticanje imovine ili izbegavanje poreskih obaveza u simbiozi sa kažnjivim radnjama.

Ako ova simbioza postoji, mora se voditi računa i o zabrani retroaktivne primene zakona, predviđene članom 34. Ustava. Prema ovoj odredbi, niko se ne može oglasiti krivim za delo koje, pre nego što je učinjeno, zakonom ili drugim propisom zasnovanim na zakonu nije bilo predviđeno kao kažnjivo delo, niti mu se može izreći kazna koja za to delo nije bila predviđena. Toj zabrani se moraju prilagoditi i odredbe budućeg zakona.

2. Nezakonito uvećanje imovine ili izbegavanje plaćanja poreza na tu imovinu bili su i po dosadašnjim propisima pod opservacijom postojeće Poreske uprave. Pošto ona nije uspela da ih neutrališe ili bar svede na razumnu meru, sanaciju postojećeg stanja ne bi valjalo poveriti istom organu, već nekom ko će delovati energičnije, doslednije, upornije i sa nultom tolerancijom na političke uticaje. Nacrt, u odredbama čl. 5. i 6, predviđa da će postupak utvrđivanja imovine i visine poreza voditi posebna organizaciona jedinica. Ali, kako će i ona biti u sastavu Poreske uprave, koja nije uspevala da se odupre političkim i drugim spoljnim uticajima, bilo bi bolje da se vršenje tih poslova poveri posebnoj nezavisnoj i samostalnoj instituciji, sposobnoj da bez zazora postupa i kad se postupak vodi protiv članova Vlade, narodnih poslanika i svih drugih nosilaca javnih funkcija.

3. Pouzdanijem utvrđivanju relevantnih činjenica i odlučivanju o poreklu imovine, odnosno visini poreza na imovinu, doprinosi i pouzdaniji režim zaštite prava učesnika postupka. Zato je dobro što Nacrt predviđa da se protiv prvostepenog rešenja može podneti žalba koja odlaže njegovo izvršenje i da se konačno rešenje može pobijati tužbom o kojoj Upravni sud odlučuje punom jurisdikcijom.

Bilo bi bolje da se postupak utvrđivanja imovine i visine poreza poveri posebnoj nezavisnoj i samostalnoj instituciji, sposobnoj da bez zazora postupa i kad se postupak vodi protiv članova Vlade, narodnih poslanika i svih drugih nosilaca javnih funkcija

Članom 10. Nacrta predviđeno je da organ koji vodi postupak obaveštava javno tužilaštvo ili drugi nadležan organ o postojanju sumnje da je izvršeno krivično, odnosno drugo kažnjivo delo. On to treba da čini i kad je određena radnja u vreme izvršenja bila krivično, odnosno drugo kažnjivo delo, a u vreme vođenja postupka o kojem je ovde reč prestala da to bude.

4. Bilo bi dobro da Nacrt Ministarstva pravde, posle ozbiljne javne rasprave, bude oblikovan u Vladin predlog zakona, kako bi ga, posle istinske parlamentarne rasprave, Narodna skupština usvojila kao prvi zakon o poreklu imovine u Srbiji. Još će važnije biti da taj zakon bude primenjivan dosledno i neselektivno ili da, ne daj bože, doživi sudbinu Zakona o lustraciji koji je postao čuven po tome što u čitavom periodu važenja nije primenjen ni jedan jedini put. ¶

Insajder iz vrha

Priča o onome što se u Crnoj Gori zbiva između Kneževića i Đukanovića ujedno je fascinantna i onespokojavajuća. Ona svedoči o tome šta je potrebno da "zarobljena država" – a takve su, prema Strategiji Evropske komisije, sve zemlje tzv. Zapadnog Balkana – makar počne da puca i da istina počne da se oslobađa

"Njima su svi krivi osim njih koji imaju sve. To što poseduje prva familija nema niko ni približno. Nijedan premijer ili predsednik ni u jednoj zemlji bogate EU. Ali to ima predsednik u siromašnoj zemlji, koji iza leđa svojih građana i daleko od zakona gomila bogatstvo. Znaće se za svu njegovu imovinu, pa i onu koju za njegov račun drže prolazni 'investitori' iz raznih krajeva sveta."

Iako liči, ovaj citat ne odnosi se na Srbiju, već na Crnu Goru, i dolazi od "pobunjenog" i odbeglog Duška Kneževića, koji u poslednjih nekoliko meseci bukvalno bombarduje javnost Crne Gore optužbama na račun Mila Đukanovića i njemu bliskih saradnika.

Priča o onome što se u Crnoj Gori zbiva između Kneževića i Đukanovića ujedno je fascinantna i onespokojavajuća. Ona svedoči o tome šta je potrebno da "zarobljena država" – a takve su, prema Strategiji Evropske komisije, sve zemlje tzv. Zapadnog Balkana – makar počne da puca i da istina počne da se oslobađa. Sa jedne strane, fascinantno je šta je sve za kratko vreme Duško Knežević, bankar i višedecenijski insajder i svedok događanja u Crnoj Gori i Srbiji, izneo o višedecenijskom "gospodaru" Crne Gore Milu Đukanoviću i njegovim političko-poslovnim poduhvatima – a ne deluje da je izneo ni pola od onoga što zna. Sa druge strane, onespokojavajuće je što je Srbija – a to se odlično vidi upravo iz ovog slučaja – daleko zarobljenija država od Crne Gore.

U Srbiji ne postoji relevantan medijski i politički pluralizam, i u tom pogledu je daleko iza Crne Gore: ko je u Srbiji pretekao naprednjački pritisak, taj je prišao vlastima; ko nije, jedva da je ostao živ, i u medijskom i u političkom svetu. Pa čak i da sve nije tako, Srbija još uvek ne deluje kao zemlja u kojoj je sazrelo vreme da neki insajder, poput Duška Kneževića, istupi i počne da govori šta zna (ili, pak, da neko "iznutra" krene da deli informacije opoziciji, kao što se desilo u Makedoniji).

BIZNIS I VLAST

No, najpre, ko je Duško Knežević? Ovaj uskoro 60-godišnjak je osnivač "Atlas grupe" koja ima više od 20 članica u Crnoj Gori i Srbiji. Od 1995. do 2005. bio je predsednik "Atlas banke", pa kad je ona prodata Grcima, jednu godinu bio je potpredsednik "Pireus banke" u Beogradu. Bio je ili je vlasnik Beogradske bankarske akademije, Centroproma, hotela Mažestik... Magistrirao je 2006. na Ekonomskom fakultetu u Beogradu, doktorirao 2010. na Pravnom fakultetu u Beogradu; bio je predsednik vaterpolo kluba Crvena zvezda 1992, da bi 1996. na Olimpijskim igrama u Atlanti bio direktor Olimpijskog vaterpolo tima SRJ (nije prošlo dobro po reprezentaciju SRJ).

Tokom 2003. osnovao je košarkaški klub "Atlas" (čiji će najpoznatiji igrač postati Nikola Peković). Takođe, bio je i član Izvršnog odbora Košarkaškog saveza Srbije i Crne Gore, kao i predsednik upravnog odbora prilikom organizovanja Evropskog prvenstva u košarci u Srbiji i Crnoj Gori (ni to nije prošlo dobro po SCG).

Knežević je već godinama prepoznat kao jedan od najbogatijih i najuti-

BIVŠI PRIJATELJI:
Milo Đukanović i Duško Knežević
Foto: Savo Prelević

cajnijih ljudi u Crnoj Gori, blisko povezan sa Milom Đukanovićem – nešto što će on krajem 2012. godine opovrgavati. Na pitanje novinara "Pobjede" da li je postao uspešan biznismen zahvaljujući vezama sa političarima, Knežević izjavljuje: "Naravno da za takve tvrdnje nema nikakvog osnova. Već sam rekao, ja sam došao u Crnu Goru kad sam prodao dvije banke u Srbiji, jednu osiguravajuću kuću, neke vrijedne nekretnine. Došao sam da investiram taj novac u Crnu Goru. Dalje, nemam nikakav zajednički posao sa bilo kojim političarem u Crnoj Gori, što se lako može provjeriti."

Početkom 2017. Knežević daje intervju "Vijestima": "Vlast i biznis su međuzavisni partneri čiji odnosi bitno određuju prosperitet jednog društva. Moji odnosi sa vlašću su uvijek korektni i profesionalni. U protekloj deceniji poslovanja u Crnoj Gori značajnu podršku i razumjevanje imao sam od Vlade i naročito od g. Đukanovića, koga bih posebno izdvojio u smislu stimulisanja ekonomskog razvoja i modernizacije ekonomije. Imali smo i njegovu značajnu podršku u dovođenju stranih investitora, kao i u promociji Crne Gore kao investicione destinacije", kaže Knežević, a još koliko u aprilu 2018. deluje da su odnosi još uvek u redu – Radislav Jovović, dugogodišnji izvršni direktor preduzeća "Kapital invest" u vlasništvu Mila Đukanovića, postaje vršilac dužnosti rektora Univerziteta "Mediteran", koji je u vlasništvu Kneževićeve Atlas grupe.

Međutim, u julu 2018. Atlas banka dobija presude Apelacionog i Privrednog suda po kojima kompaniji Kaspia Property treba da plati 12,5 miliona evra na osnovu bankarske garancije. Atlas banka i Knežević i danas tvrde da je reč samo o nacrtu garancije i protive se ovoj presudi.

KRAJ JEDNE LJUBAVI

U decembru 2018. grudva počinje da se kotrlja. Policija podnosi krivične prijave protiv 79 osoba i 95 preduzeća zbog sumnje da su preko Atlas banke od 2011. oprali oko 550 miliona evra korišćenjem sistema "e-commerce". Dva dana kasnije, 7. decembra, Centralna banka Crne Gore (CBCG) uvodi privremenu upravu u Kneževićeve banke Atlas i IBM, dok iz vlade Crne Gore stižu najave da se mogu očekivati promene u vlasničkoj strukturi ove dve banke.

Tog istog 7. decembra Duško Knežević počinje da uzvraća udarac. Tvrdi da je CBCG nezakonito prenela 15 miliona evra namenjenih gorepomenutoj kompaniji Kaspia Property na račun Prve banke, koja je u vlasništvu brata Mila Đukanovića, Aca. Knežević kaže da se već godinu dana vodi proces kojim se on pokušava dovesti u vezu sa opozicionim Demokratskim frontom i pokušajem državnog udara iz 2016. godine, kao i da je kompanija Kaspia – u vlasništvu azerbejdžanskog ministra Heidarova – pod međunarodnom istragom zbog ubistva novinarke na Malti.

"Ja se nikad nijesam bavio nelegalnim poslovima, naftom, cigarama, narkoticima, bananama, bijelom tehnikom ili bilo kojom akciznom robom", kaže Knežević tada, što iz sadašnjeg ugla deluje kao jedna od poslednjih opomena Milu Đukanoviću.

Pet dana kasnije, Knežević piše: "Vjerujemo da je zajednički interes opstanak i ozdravljenje ove dvije banke, kao i rješavanje drugih pitanja i zajedničkih poslova države i Atlas grupe. Atlas grupa je spremna da ih riješi na kompromisan način. Spremni smo na sastanak koji bi podrazumijevao zajedničko, cjelovito rješavanje svih otvorenih pitanja".

No, 28. decembra specijalna tužiteljka naređuje hapšenje Duška Kneževića, koji se tada već nalazi u Londonu. Dva dana kasnije, Knežević još uvek ne pominje imena: "Iznenadilo me da neko ko se bavi obrazovanjem, bankarstvom i visokim tehnologijama može biti vođa 'organizovane kriminalne grupe', pa još i tako opasne. Dosad sam mislio da to mogu biti samo oni koji se bave akciznim robama, narkoticima, ratnim zločinima, napadima na Dubrovnik i sličnim rabotama. Ali, možda je to neka nafaka, možda posle 'vođe kriminalne grupe' budem veliki državnik, javni funkcioner ili zaslužni diplomata", jasan je Knežević.

A onda, 5. januara 2019. Knežević pominje nekadašnjeg gradonačelnika Podgorice Slavoljuba Stijepovića, koji mu je "prijatelj još iz gimnazijskih dana" i koji "zna da sam bio donator DPS-a i šta sam dogovarao sa njegovim partijskim šefom. Opozicija je jedva dočekala ovo – a imaće »

PROLEĆE NEZADOVOLJSTVA:
Protesti u Podgorici
Foto: Edib Tahirović /Tanjug

u narednim danima još mnoštvo stvari koje će sa zadovoljstvom saslušati i tumačiti ih: odakle Đukanoviću, odnosno vladajućem DPS-u neprijavljeni prihodi, "ako DPS krije imena finansijera i donatora koji se bave prijavljenim biznisom, šta li je tek sa licima koja ih finansiraju od profita stečenog trgovinom nelegalnih proizvoda"? Sasvim legitimno se izvlače zaključci da su izbori u kontinuitetu pokradeni jer postoje crni fondovi i nelegalan novac kojima DPS kupuje glasove i dobija izbore...

DPS mudro ćuti, specijalni tužilac Katnić takođe ćuti, ne oglašava se ni Agencija za sprečavanje korupcije, a Knežević izbacuje još jednu "bombu": 11. januara objavljuje snimak na kome se vidi da pomenuti Stijepović od Kneževića dobija oko 100.000 evra u kešu za finansiranje izbornih aktivnosti DPS-a, a prema prethodnom dogovoru njega i Mila Đukanovića. Opozicija sladostrasno reaguje, šokirajući se i zgražavajući, a "Vijesti" javljaju da im je sajt pod jakim hakerskim napadom, naročito tekst o Đukanoviću i Kneževiću...

AMBIJENT I PRIVATIZACIJE

No, to je bio tek početak. Novinari kreću da proveravaju navode – nalaze da, iako Knežević tvrdi da 25 godina finansira vladajući DPS i da je reč o "milionima", na sajtu Agencije za sprečavanje korupcije (ASK) nema pomena o takvim uplatama. Milo Đukanović ćuti, ćuti i ASK, a tek tri dana nakon šokantnog snimka oglašava se državno tužilaštvo koje će – zvuči poznato – "u skladu sa Ustavom i zakonom preduzeti sve neophodne mjere i radnje kako bi se u slučaju, javnosti poznatom kao 'afera Atlas', utvrdile sve neophodne činjenice".

Zvuči poznato i izjava premijera Duška Markovića ("slučaj Atlas banke nije u nadležnosti Vlade, već se njime bave nezavisne institucije"), a reaguje i Evropska komisija i poziva crnogorske vlasti da "brzo i efikasno istraže navode vlasnika Atlas grupe Duška Kneževića o donacijama Demokratskoj partiji socijalista (DPS) uoči izbora".

Knežević nastavlja da zasipa podacima, naročito sa svog naloga na Instagramu – kaže da je Đukanović pravi vlasnik vile od 2000 kvadrata koja se nalazi pored Vile Gorica u Podgorici: "Rekao sam da nije normalno da on ima kuću tolike površine i vrijednosti odmah pored vile Gorica i da, kada se promijeni vlast, nije dobro da on stanuje tu. Kad sam odbio, tu su nastala prva mimiolaženja, onda sam odbio neke druge transakcije gdje sam ja trebao da ih frontujem. Mislim da je glavni problem nastao kada je on doveo tim 'Informera' na čelu sa Vladimirom Bebom Popovićem da pravi kampanju protiv mene. Beba ga je savjetovao da napravi Miškovićev model jer tako može da podigne popularnost u narodu i da izbore lako dobije ako nekoga od vodećih tajkuna strpa u zatvor i proglasi ga lopovom", saopštio je Knežević 17. januara.

Priča ide dalje: "Da biste funkcionisali u tom ambijentu, vi ste morali da sponozirišete DPS i Mila Đukanovića. To nije tajna, to svi znaju. Možete pitati sve biznismene, prije svakih izbora Milo okupi biznismene i odredi im tarife koliko svako treba da participira u izbornoj kampanji i šta je njihov doprinos. (...) Ne znam gdje je novac završavao i dosta toga novca sam davao njemu direktno. Radi se o mnogo novca, ali zbog međunarodne istrage moram nešto da sačuvam", rekao je Knežević i dodao da ima 2.000 sati snimaka video nadzora koji se obrađuju u inostranstvu. Kasnije će reći i da je "vršiti privatizaciju bez Đukanovića nemoguće. U svaku investiciju je uključen Đukanović kao skriveni partner."

DPS mlako reaguje jer deluje da ne može da opovrgne bilo šta čime ih Knežević bombarduje. Biraju provereno neuspešan metod – napade na Kneževićevu ličnost, a ne na argumente: "Radi se o beskrupuloznoj osobi koja kompilacijom podmetanja, neistina i intriga pokušava da skrene pažnju sa činjenice da je pobjegao u London kako se ne bi suočio sa istragom o višemilionskim pronevjerama", saopštavaju.

Javlja se i Agencija za sprečavanje korupcije – opet će zvučati poznato – uz zaključak da "Zakon ne omogućava da neku partiju kazne za netačne ili nepotpune izvještaje, već su sankcije jedino moguće za nedostavljanje izvještaja".

PRVI MILION

Knežević nastavlja – pušta audio-snimak u kome se čuje da mu tadašnji viceguverner sugeriše da podmiti kontrolore CBCG koji su proveravali zakonitost poslovanja njegove banke: "Prije toga me je nekoliko puta reketirao, govoreći da to nije novac za njega nego za ljude iz kontrole CBCG, da je on moj prijatelj i da samo meni čini. Novac je, kako je govorio, bio za to da bi parametri Atlas banke bili u granicama dozvoljenog. Svaki put sam mu davao novac koji je tražio, a zadnji put sam snimio naš razgovor."

Nekoliko dana kasnije Milo Đukanović izlazi pred novinare – poznata scena u kojoj neprestano briše znoj, čas maramicom, čas rukom – i kaže, između ostalog, da mu Knežević nije prijatelj, da je on davao donacije, ali ne tolike kolike Knežević tvrdi (čime potvrđuje da su izveštaji Agenciji bili krivotvoreni), i onda se zakopava – nešto što je bilo potpuno nezamislivo, jer je Đukanović godinama delovao kao da je za tri koplja iznad ostalih balkanskih političara, u smislu da se na "gospodski" način izvuče iz svake nezgodne situacije u koju novinari pokušaju da ga stave:

"Nije to nikakav altruizam i vjerujem da svaki od tih ljudi procjenjuje da je to politika koja će stvoriti ambijent koji će pomoći da oni ostvare svoje ciljeve. To su uradili mnogi poslovni ljudi uključujući i Kneževića. Sve to što je rađeno završavalo je na odgovarajućoj adresi u računovodstvu DPS-a i tamo je pažljivo evidentirano. Državnim organima su pravljeni onakvi izvještaji kakve su ti organi tražili", rekao je on. Dakle, duplo knjigovod-

stvo DPS-a, još jedna poslastica za opoziciju, koja ujedno pita – ako je Knežević donirao DPS a nije Đukanovićev prijatelj, šta onda rade i koliko daju oni koji jesu Milovi prijatelji?

Knežević nastavlja, napominjući da je potpuno svestan da je umešan u sva krivična dela koja pripisuje Đukanoviću, uz šeretsku opasku da se nada da "ko prizna, pola mu se prašta": objavljuje da je Atlas banka pokrila dug sa kartice Mila Đukanovića od oko 17.000 evra, da je on, Đukanović, imao VIP karticu, te da VIP korisnici nisu imali ograničenje u količini novca koji će da podignu i potroše, i to su činili bez odgovarajućeg kolaterala, što je Centralna banka tolerisala. Knežević dostavlja dokaze da je platio 79.000 funti za specijalizaciju nekadašnjeg ministra zdravlja i funkcionera DPS-a Budimira Šegrta, da je platio hotelski račun iz Dubaija za Mila Đukanovića i njegove saradnike u iznosu od 38.000 evra, pa potom još jedan od 50.000 evra, a otkriva i kako je Milo zaradio svoj prvi milion.

Nakon što je 2007. nakratko napustio politiku, pišu "Vijesti", Đukanović uzima kredit od 1,5 miliona evra od londonske filijale Pireus banke. Kredit mu je omogućen tako što je Duško Knežević dao 1,5 miliona evra u kešu kao depozit, odnosno, kao obezbeđenje, a Đukanović je onda tim parama kupio deo akcija Prve banke, čiji je najveći akcionar bio njegov brat Aco Đukanović. Čim je Milo kupio akcije, one su počele vrtoglavo da rastu: deo od 1,5 miliona od avgusta već u oktobru je vredeo skoro 7 miliona evra. Godinu dana kasnije, Đukanović prodaje samo manji deo kupljenih akcija i od tog novca plaća i kredit od 1,5 miliona i kamatu za prethodnih godinu dana. Odmah po isplati kredita, akcije banke prestaju da rastu.

Kasnije, Centar za istraživačko novinarstvo (CIN) saznaje da tih 1,5 miliona koje je Knežević dao kao zalog nisu Kneževićevi, nego novac Dušana Bana i Željka Mihailovića, koji su još od '90-ih sarađivali sa Đukanovićem. Kako je pisao CIN, njih dvojica su bili vlasnici firme Mia, podružnice istoimene firme iz Uba, čiji je vlasnik bio Stanko Subotić Cane, kao i da se "prema svedočenjima više aktera tih godina" primarni posao firme Mia u Crnoj Gori sastojao u "tranzitu cigareta". CIN se pozvao i na pisanje ubijenog Iva Pukanića, koji je objavio svedočenje crnogorskog biznismena Srećka Kestnera. On je tvrdio da je od profita firme Mia 15 odsto išlo Đukanovićevim kumovima Banu i Mihailoviću, 50 odsto Canetu, a da je 10 dolara po paketu išlo Đukanoviću lično, te da je nemoguće bilo proceniti koliki je novac tada prihodovan. I Đukanović i Subotić su te tvrdnje tada negirali.

BANKAR ZAROBLJENE DRŽAVE

Na ovo se ponovo javio Knežević izjavivši da mu je Milo Đukanović rekao kako su tih 1,5 miliona zapravo njegove (Milove) pare "koje se formalno vode u Švajcarskoj na računima njegovih prijatelja Duška Bana i Željka Mihailovića": "Novcem je upravljao Dejan Ban po Đukanovićevim instrukcijama. Đukanović mi je kazao su to pare od tranzita cigara i poslova koje su zajedno obavljali, tvrdeći da oni ne mogu da se pojave kao kreditori zbog prirode posla kojim se bave", rekao je Knežević.

Bankar u izgnanstvu ponovo pominje Subotića 10. februara, rekavši da je po nalogu Mila Đukanovića platio 50.000 evra advokatu da izvuče Stanka Caneta Subotića iz zatvora u Moskvi:

"Tačno je da sam dao novac za Subotića. U tom momentu nalazio sam se u vili u Užičkoj u Beogradu, zajedno sa Mlutinom Mrkonjićem, Borisom Tadićem i Mikijem Rakićem jer sam po Đukanovićevom zadatku išao tamo da SPS napravi koaliciju sa DS, kako Koštunica ne bi više bio premijer. U tom momentu me pozvao Đukanović, bilo je oko 21 sat, i pitao da li hitno mogu da pošaljem 50.000 eura nekom advokatu u Moskvi za Stanka Subotića. Napomenuo je da je jako hitno. Pozvao sam jednog od službenika banke u Moskvi i naložio mu da ode do banke i odnese pare iz moje lične blagajne, po instrukcijama koje smo dobili", prenose "Vijesti".

Agencija za sprečavanje štiti Đukanovića i hitro ustanovljava da platna kartica ne predstavlja poklon, niti je Đukanović prekršio zakon time što mu je Atlas banka pokrila taj dug. Milo Đukanović je opet prinuđen da reaguje i opet pravi grešku – kaže da on nije ni znao za taj dug, što daje municije opoziciji da ga pita – a koliko to novca Milo ima kad ne zna za dug od 17.000 evra.

Oglašava se i Specijalno tužilaštvo i jasno pokazuje kako izgleda "zarobljena država" – kada nezavisne institucije reaguju kao partijske ispostave. Tako, tužilac Katnić kaže da je Knežević oštetio državu za 50-60 miliona i dodaje: "Ne znam je li potrebno da vam kažem da je to 20 ili 30 vrtića, i da je to upravo broj nedostajućih vrtića u Crnoj Gori".

Sa druge strane, i Centralna banka reaguje na sličan način – saopštava da se Duško Knežević "umjesto rasipanja energije na neosnovane krivične prijave, koncentriše na zaokruživanje ponude za dokapitalizaciju svog posljednjeg uporišta grupe – Atlas banke". Ponašanje ovih formalno nezavisnih institucija na ovaj način je jasno – na bilo šta što stiže "iz spoljnog sveta" trebalo bi da reaguju neutralno, jer zaposlenje tih ljudi ne bi trebalo da zavisi od toga da li su verni jednoj ili drugoj partiji ili ličnosti. No, kada reaguju kao partijske ispostave, jasno je da to nije tako, te da moraju da, kroz nezavisne institucije, dokazuju "pravovernost".

DUH IZ BOCE

Moglo bi se još dugo nabrajati šta je sve Knežević izneo o Đukanoviću i njemu bliskim osobama, kao i još dosta Đukanovićevih grešaka i gafova. Knežević kaže i da najvažnije čuva za kraj – snimak kako on lično Milu uručuje torbu punu novca. Kaže i da je on stara "Geneksova škola" i da ima arhivu koja potiče još iz doba "Geneksa". I još kaže:

"Na jednom od snimaka vidjećete Đukanovića koji prima novac za sebe. On je stvarni tajni partner i suvlasnik svih velikih turističkih resorta, ima udjele u bankama, rudnicima, odnosno u svim projektima u koje su plasirane velike investicije. Preko svoje mreže uzeo je novac i prodao Telekom i Elektroprivredu Crne Gore. Sve što sam dosad otkrio već je dovoljno za njegovo momentalno hapšenje. I da vam kažem, nisam krenuo u ovo da bih rušio njega ili bilo koga. Krenuo sam da se branim i u međuvremenu odlučio da idem do samog kraja. Duh je izašao iz boce, vratiti ga više nitko ne može." ¶

RADMILO MARKOVIĆ

Fantom sa Kalemegdana

Iako se projekat gondole priprema nekoliko godina (plan je usvojen 2017. na sednici Skupštine grada), tek je seča stabala na Kalemegdanu izazvala veliki revolt Beograđana. Središnji deo platoa između Malih i Velikih stepenica, gde je omiljeno šetalište sa najlepšim pogledom preko Save, osiromašen je za više desetina stabala (mnogo više je posečeno sa druge strane reke), a nestalo je i veliko stablo "Lampion drvo" u sredini šetališta.

Tek tada javnost je shvatila nakaradni karakter i besmisao ovog projekta, pa su krenule ozbiljne kritike vlasti, što preko društvenih mreža što preko raznih akcija grupa građana. Indikativno je da se, inače sveprisutni zamenik gradonačelnika g. Goran Vesić o tim pitanjima uopšte ne oglašava, već je prljav veš ostavio gradonačelniku g. Zoranu Radojičiću (građani su tako dobili priliku da ga upamte). U pokušaju da odbrani tu seču, Radojičić je "utešnim" rečima objasnio da će se umesto 150 isečenih stabala zasaditi čak 300 novih, jer je "investitor" Skijališta Srbije morao da uplati čak 25 miliona dinara da bi dobio saglasnost za toliku seču, zanemarujući činjenicu da to sve plaćaju građani iz budžeta a ne investitor.

Posebno je žalosno što je seča sprovedena a da još uvek nije izdata građevinska dozvola za gondolu. Zar se nije moglo sačekati da ta dozvola postane pravosnažna, i šta će se desiti ako, recimo, usled administrativno-tehničkih problema dozvola uopšte ne bude izdata ove godine (ili uopšte)?

NAKARADNI KARAKTER I BESMISAO PROJEKTA: Posečeno drveće na Kalemegdanu i...
Foto: Lenka Pavlović

NEVINOST BEZ ZAŠTITE

Slučaj gondole na Kalemegdanu postavlja pitanja rada institucija zaštite. Da li je opravdano odobravanje izgradnje stanice gondole na Malom Kalemegdanu? Koliko će radovi na postavljanju tih objekata urušiti zidine i vizuelni izgled tvrđave, koja je možda i najznačajniji spomenički resurs koji Srbija ima?

Izdavanje uslova za gradnju gondole Republičkog zavoda za zaštitu spomenika posebno je problematično ako se uzme u obzir da je prethodnim planskim aktima bilo zabranjeno postavljanje bilo kakvih žičara na tvrđavi.

Tu se nije proslavio ni Zavod za zaštitu prirode, koji je dao saglasnost da se ukine zaštita "Lampion drveta". Inače, zanimljivo je da je 2017. godine, kada je obrazlagano zašto se ukida zaštita tog drveta, a na osnovu saglasnosti Zavoda za zaštitu prirode, gradskim odbornicima saopšteno da je drvo izgubilo svojstva, ali nije predviđeno za seču.

Poseban biser je model kojim se finansira ovaj projekat. Pošto je gradski budžet očigledno preopterećen raznim projektima, Beograd će uložiti samo 720 miliona dinara. Rešenje za novi "ukras" je zato pronađeno u dodatnom finansiranju od strane Ministarstva turizma od 862 miliona dinara. Da narodu bude lakše, a mladima bolja zabava, ministarstvo u istom budžetskom razdelu bogato daruje i EGZIT festival sa 35 miliona dinara, odnosno 300.000 evra.

Ministar Ljajić je prava majka svih mogućih i nemogućih projekata, što pokazuju i druge budžetske stavke njegovog resora pod kojima se prikrivaju dodatne subvencije Er Srbiji pod vidom intenziviranja turističke ponude i razvoja turističkih destinacija.

OBMANA O RENTABILNOSTI

Kako bi se lakše "progutalo" ovakvo rasipanje para, javnost se obmanjuje tvrdnjama da će gondola za 5-6 godina isplatiti samu sebe.

Ako je takav projekat isplativ za 5-6 godina, zašto onda investitor Skijališta Srbije nije podigao kredit od 15 miliona evra (uz garanciju grada i/ili republike) i za to vreme ga otplatio, a ne da trošak ove egzibicije snose svi građani? Ili, pošto gradska vlast voli javno-privatna partnerstva, što je pokazala na primeru deponije u Vinči ili aerodroma, zašto nije projekat gondole ponuđen na tender, pa neka partner snosi rizik a ne samo građani? Ovako "rentabilna" atrakcija koja se po "pesimističkim" projekcijama isplaćuje za 5-6 godina privukla bi neuporedivo više zainteresovanih čak i od mini hidrocentrala.

Kada se već ovako "bogato" budžetski finansira, gondola bi makar za stanovnike grada trebalo da bude besplatna ili sa povlašćenom cenom za one koji, na primer, plaćaju "bus-plus". To, kako je najavljeno, neće biti slučaj, pa će povratna vožnja koštati nepunih 1.000 dinara po osobi, odnosno 3.000 dinara za troćlanu porodicu. Građani će ne samo finansirati ovo čudo iz budžeta, nego će i papreno plaćati "zadovoljstvo" da za par minuta sa Kalemegdana odu u šoping u TC Ušće.

Maltene preko noći radnici komunalnih preduzeća isekli su deo drvoreda na Kalemegdanu zbog "pripreme terena" za izgradnju "velike turističke atrakcije", beogradske gondole koja treba da poveže Kalemegdan sa Ušćem.

... pomen "Lampion drvetu"

Foto: Tanjug / Tanja Valić

FANTOM U AKCIJI – PREKO NOĆI ODOBRENJE I SEČA

Poseban biser u celoj rašomonijadi oko izgradnje gondole je način na koji je pribavljena dozvola za seču stabala. Nekakvim čudom, gradskim opštinama je (pre) ostalo ovlašćenje da rešavaju po tim zahtevima, a kao za inat, seča mora da se obavi na jedine dve opštine koje nisu pod kontrolom SNS-a.

Sve je tako "podešeno", pa je dokumentacija predata u četvrtak pri kraju radnog vremena, da bi se opštinski organ za komunalne poslove, koji rešava po tim pitanjima, oglasio preko noći i već u petak doneo rešenje kojim se odobrava takva seča. O tome rukovodilac odeljenja nije obavestio nadređene opštinske vlasti, koji nisu bile ni upoznate sa zahtevom. Opštinsko veće je reagovalo i odmah poništilo rešenje koje je njen načelnik doneo – ali bilo je kasno, jer su već u ponedeljak 11. marta kada je rešenje primljeno u Skijalištima Srbije, posečena sva stabla.

Načelnik je smenjen, međutim, za njegovu sudbinu ne treba brinuti pošto će gradski organi sigurno naći za njega "odgovarajuće" mesto. U to smo uvereni jer se iza ove akcije krije gradski "fantom", koji je poznat po veštini manipulisanja i "odrađivanja" svih akcija.

KAFIĆ UPOTPUNJUJE UŽITAK

Da bi vožnja gondolom bila "praćena" užitkom ispijanja kafe i pogledom na gondolu, po svemu sudeći, aktiviran je i projekat "kafića" u parku koji je bio zaustavljen pre nekoliko godina. Tada je srušen mali objekat od cigle koji je služio za službu održavanja parka, sa obrazloženjem da je dotrajao. Investitor izgradnje novog objekata, ali drugačije namene, jeste javno preduzeće "Beogradska tvrđava" iako su finansijeri poznati beogradski ugostitelji. Posle javnih kritika, pre dve godine, projekat je stao i ostala je samo ograda, pored ubetoniranih temelja i podruma. Sa fiktivnim navođenjem JP "BT" kao investitora, zaobiđen je i Zakon o javnim nabavkama i tenderska procedura u kojoj bi (ako se ispostavi da uopšte može i treba da se napravi kafe na tom mestu) bila neophodna za dobijanje dozvole, a kako je svojevremeno istražio BIRN, pokrenut je i postupak pred Privrednim sudom za raskid tog ugovora.

Međutim, gondola je "inicirala" i nastavak ovog fantom-projekta, pa su podignute i čelične grede koje treba da nose novu konstrukciju. To je dovelo i do reakcije aktivista iz "Čuvara Starog grada", sa predsednikom opštine Markom Bastaćem na čelu, koji su najavili da će, kao u narodnoj pesmi "Zidanje Skadra", preko noći da sruše sve što se tu bude sagradilo za dana.

KO SE JEDNOM OPEČE...

VELIKE STEPENICE

Vandalski nastup oko seče drveća zbog gondole izazvao je ogromno nepoverenje građana u namere gradskih vlasti, što se odmah pokazalo kod popravke Velikih stepenica; istovremeno sa sečom došlo je i do zatvaranja stepenica radi njihove potpune rekonstrukcije.

Velike stepenice su vapile za popravkom, maltene svaki drugi stepenik bio je delimično odvaljen, pa se njima moralo spuštati sa izuzetnom pažnjom da se čovek ne bi strmoglavio. Da stvari budu još gore, postarale su se prethodne gradske vlasti koje su 2006. godine nestručno izvele rekonstrukciju tako što su popucale stepenike "napunile" cementnim malterom i veštačkim kamenom. Brački kamen se (postavljen inače tek 1989. godine), kao i na Tašmajdanu, pokazao nepogodnim za beogradske zime sa jakim mrazevima, a plombe stavljene 2006. godine napravile su samo dodatnu štetu na već načetim i oštećenim stepenicama. Ko god se redovno šetao Kalemegdanom mogao je samo tužno gledati kako se taj ukras tvrđave raspada iz godine u godinu i predstavlja opasnost za prolaznike.

Za pohvalu gradskim vlastima treba navesti prošlogodišnju rekonstrukciju Malih stepenica, kojima je vraćen stari sjaj koji je dala prva srpska arhitektica Jelisaveta Načić i to daje nadu da će i Velike stepenice biti rekonstruisane kako treba.

Ali u to je teško ubediti građane, koji su, revoltirani preuranjenom (i za sada još uvek nepotrebnom) sečom drveća, proglasili to za novi atak na lepotu Kalemegdana.

Gradske vlasti trebalo bi da se ozbiljno zamisle šta ih čeka na izborima za tri godine – sa ovakvim potezima teško mogu očekivati da će dobiti poverenje građana. Slogani "Đilas tajkun" i "žuti lopovi" ne mogu više da pokrivaju sve moguće i nemoguće gluposti koje se sprovode. ¶

BOGDAN PETROVIĆ

Foto: Tanjug / Rade Prelić

Foto: Marija Janković

Posedovanje Beograda

Podsećanje na neke od najznačajnijih segmenata kompleksa Beogradske tvrđave i parka Kalemegdan pre nego što oni nestanu pod naletom "modernizacije" i očigledno nezaustavljivog "napretka"

Sada već antologijski snimak na kome naš ministar inostranih poslova Ivica Dačić svom francuskom kolegi, pokušavajući da mu pojasni pejzaž pred kome se nalaze, zbunjeno izgovara ono što je koliko odmah postalo deo urbanih pošalica: "Kale ... ovaj ... znači brdo", predstavlja jedan od najsimpatičnijih bisera naših političara koji sa samo njima svojstvenom lakoćom demonstriraju svoje bazično (ne) poznavanje sopstvene nacionalne istorije i kulture.

I dok je taj zaista simpatični, sada već slobodno možemo kazati, tipično dačićevski momenat postao opštepoznat, on je istovremeno ukazao i na nešto mnogo ozbiljnije od zgode koja je slatko i prilično bezazleno nasmejala same učesnike tog događaja, ali i najširu javnost u Srbiji. Naime, sa pravom se postavlja pitanje da li mi uopšte znamo šta podrazumevaju nazivi "Kalemegdan" i "Beogradska tvrđava" i da li su to sinonimi? Kako se zaista naziva prostor oivičen ulicama Tadeuša Košćuškog, Pariskom i Donjogradskim bulevarom? Drugim rečima, da li uistinu znamo gde se završava Kalemegdan i gde počinje Beogradska tvrđava? A sve ovo tim pre što je u poslednje vreme javnost u Srbiji pokazala izuzetno veliko interesovanje za temu zaštite i prezentacije kulturnog nasleđa, ali i uznemirenost i negodovanje posebno u kontekstu najavljenih radova na izgradnji gondole, odnosno izvođenja mera zaštite na Velikom stepeništu i spomeniku "Pobednik" što se, opet, sve dešava upravo u kompleksu Beogradske tvrđave. Stoga, možda, ne bi bilo zgoreg da se podsetimo nekih od najznačajnijih segmenata kompleksa Beogradske tvrđave i parka Kalemegdan pre nego što oni nestanu pod naletom "modernizacije" i očigledno nezaustavljivog "napretka".

Prostor na kojem se danas nalazi Beogradska tvrđava prvi put je naseljen u praistoriji – ostaci naselja iz poznog razdoblja mlađeg kamenog doba (neolita) i bakarnog doba otkriveni su na zaravni Gornjeg grada. Prvu tvrđavu na bregu iznad ušća Save u Dunav podigli su Rimljani u 2. veku naše ere. Uz to utvrđenje razvio se rimski grad Singidunum, a na istom mestu kasnije je nastao slovenski Beograd. Pred kraj IV veka pre nove ere Kelti počinju da se nastanjuju na Balkanskom poluostrvu i dolaze u sukob sa starobalkanskim plemenima. Skordisci su bili jedno od tih keltskih plemena koji su na mestu gde brdo strateški nadgleda spajanje dve velike reke prvi podigli stalnu naseobinu zaštićenu primitivnim utvrđenjem. Godine 279. pre n.e. prvi put se pominje Singidunum – prvo ime Beograda.

Tvrđava se menjala tokom vremena, prateći tokove razvoja vojne arhitekture i načina ratovanja u dugom periodu, od antike do sredine 18. veka. Tako su fortifikacije prepravljane, dograđivane i unapređivane, a novi bedemi su nastajali na ostacima starijih, često ih koristeći kao osnovu. Vizantijska tvrđava, izgrađena u 12. veku na bregu iznad Save, predstavljala je jezgro iz kojeg se razvio srpski i ugarski utvrđeni grad tokom 15. i u prve dve decenije 16. veka. Srednjovekovni karakter tvrđava zadržava i u vreme turske okupacije, s nužnim promenama koje je uslovilo ratovanje vatrenim oružjem. Primeri različitih načina gradnje – rimskog, vizantijskog, bugarskog, srpskog, ugarskog, turskog i austrijskog – i danas se mogu videti na bedemima tvrđave. Ipak, najočiglednije su bastione fortifikacije prema modelu Francuza Sebastijana Prestra de Vobana, inženjera kralja Luja XIV.

Danas kompleks Beogradske tvrđave zauzima površinu od blizu 60 hektara i mnogi njeni delovi su uređeni i dostupni posetiocima.

Foto: Wikipedia Goldfinger

Foto: Milovan Milenković

UNUTRAŠNJA STAMBOL KAPIJA

Unutrašnja Stambol kapija dobila je ime zbog svog položaja, na pravcu glavne komunikacije prema Carigradu, tj. Stambolu (skraćeno od Istanbul). Međutim, isto ime nosila je još jedna kapija, koja se nalazila u okviru varoške fortifikacije, kraj današnjeg Narodnog pozorišta u centru Beograda. Ova Spoljašnja Stambol kapija je porušena 1867. godine i njeno rušenje predstavlja simbol konačnog oslobođenja Beograda od Turaka.

Prvobitna kapija na ovom mestu – "Carska" ili "Konstantinopoljska" – podignuta je u vreme austrijskih radova na izgradnji i obnovi tvrđave početkom 18. veka. Imala je baroknu dvospratnu fasadu i bila je najbolje građena kapija Beogradske tvrđave. Međutim, već sredinom istog veka je razorena, zajedno sa drugim austrijskim fortifikacijama. Ubrzo potom na istom mestu podignuta je sadašnja kapija, takođe monumentalna mada znatno skromnija u pogledu ukrasa fasade. Ispred kapije preko rova nekada se nalazio drveni most, a prilaz kapiji branila su četiri topa.

Nad Stambol kapijom se tokom 19. veka nalazio jarbol sa turskom zastavom. Posle konačne predaje Beograda knezu Mihailu turska zastava je ostala na ovom jarbolu sve do 1876. godine, kada je njeno skidanje označilo početak rata sa Turcima. Iz ovog rata, dve godine kasnije, izašla je nezavisna Kneževina Srbija. Danas se na ovom jarbolu vijori zastava sa grbom grada Beograda.

SAHAT KAPIJA I SAHAT KULA

Izašli ste iz Stambol kapije i preko rova gledate u Sahat kapiju, kojoj prilazite drvenim mostom. Sahat kapija, koja se nalazi na pravcu starog Carigradskog druma, danas predstavlja glavni ulaz u Gornji grad. Napravljena je odmah nakon austrijskog osvajanja grada 1688. godine. Prvobitna kapija bila je probijena u srednjovekovnom bedemu i od nje je do danas sačuvan deo svoda građen tankim opekama koje se mogu videti u unutrašnjosti kapije. Svoj konačni oblik dobila je nekoliko godina kasnije, u toku rekonstrukcije bedema, verovatno prema projektu Andrea Kornara.

KOSTURNICA BRANILACA BEOGRADA

Prilikom borbi za odbranu Beograda 1915. godine jedan broj poginulih vojnika bio je sahranjen i uz bedeme Beogradske tvrđave. Posle Prvog svetskog rata njihovi zemni ostaci su prikupljeni i sahranjeni u kosturnici uz Jakšićevu kulu. Kosturnica je obeležena krstom koji je načinjen od topovskih cevi.

CRKVA RUŽICA

Crkva Ružica predstavlja danas poštovano svetilište u okvirima bedema Beogradske tvrđave. Podignuta je 1867. godine, da služi kao vojni hram. Crkva je posvećena prazniku rođenja Bogorodice. U tu svrhu prepravljen je austrijski barutni magacin iz četvrte decenije 18. veka. Prilikom prepravke podignut je zvonik i dograđena oltarska apsida. Prema narodnom verovanju, na ovom mestu se u srednjem veku nalazila istoimena crkva, ali za to nema nikakve potvrde. Sam naziv Ružica je, zapravo, preuzet od mnogo starijeg antičkog – paganskog praznika rozalija, koji se proslavljao sa ružama. Kako se pravoslavni praznik Svete Trojice vremenski poklapao sa rozalijama, to su na više mesta u srpskim zemljama tokom srednjeg veka podizane crkve koje su u narodu bile poznate pod nazivom Ružice.

KAPELA SVETE PETKE

Kapela Svete Petke, zajedno sa Crkvom Ružicom, predstavlja deo veoma poštovanog svetilišta. Podignuta je nad izvorom koji se još od srednjeg veka povezuje sa poštovanjem ove svetiteljke. Nije poznato kako je izgledala prvobitna građevina, od koje je ostao sačuvan samo zasvedeni prostor nad samim izvorom. Sadašnja kapela podignuta je 1937. godine, prema projektu arhitekte Momira Korunovića. Građena je u duhu srpskog srednjovekovnog crkvenog graditeljstva i veoma dobro je uklopljena u istorijski ambijent Istočnog podgrađa.

KAPIJA CARA KARLA VI

Kapija cara Karla VI nalazi se u sklopu srednjovekovnog severoistočnog bedema Donjeg grada. Izgrađena je u prvim godinama austrijske vladavine, između 1718. i 1720, prilikom radova na rekonstrukciji ovog bedema. Fasade kapije su modelovane u duhu baroka i predstavljaju jedino izvorno očuvano barokno ostvarenje na područjima južno od Save i Dunava. Projekat fasada kapije pripisuje se Baltazaru Nojmanu, jednom od najznačajnijih arhitekata nemačkog baroka, koji je kratko vreme radio u Beogradu kao vojni inženjer. Spoljna fasada kapija »

Apel

Evropa Nostra Srbija i stručna javnost uputili su Apel protiv gradnje gondole na Beogradskoj tvrđavi nadležnim ministarstvima, Gradu Beogradu i republičkim i gradskim ustanovama odgovornim za zaštitu nasleđa i urbanizam "da hitnim postupcima spreče dalje korake na izgradnji gondole koja treba da poveže Beogradsku tvrđavu i Ušće, i zaustave dalje neadekvatne promene istorijskog jezgra Beograda, koje predstavljaju očevidna kršenja međunarodnih standarda, principa i vrednosti očuvanja nasleđa." Pedesetak potpisnika Apela, među kojima su Društvo konzervatora Srbije, nacionalni komiteti IKOMOS i IKOM Srbija, i UNESCO Katedra za kulturnu politiku i menadžment, podsećaju da bi se ovim projektom "ne samo ugrozilo mesto Srbije kao punopravnog člana međunarodnih i evropskih organizacija i strukovnih udruženja u oblasti kulturnog nasleđa, već bi se nepovratno ugrozili strateški međunarodni projekti koje Srbija realizuje u oblasti zaštite kulturnog i prirodnog nasleđa. Među ovim projektima su i kandidatura Beograda za *Zelenu prestonicu Evrope* kao i transnacionalna nominacija "*Granice Rimskog carstva – Srbija*" na UNESCO Listu svetske baštine, koja je u izradi od 2015. U okviru tog projekta je predviđeno da Beogradska tvrđava sa rimskim kastrumom bude jedan od ključnih lokaliteta nominacije za Listu svetske baštine. Uspešan ishod ovih nominacija bi povećao vidljivost prestonice Srbije u međunarodnim okvirima, stavio je na mapu kulturnog turizma čuvajući specifičnosti i istorijske slojeve Beograda, i doprineo pozitivnijoj slici Srbije i Beograda u međunarodnim okvirima."

zamišljena je kao trijumfalni ulaz u carski grad, što ilustruje monogram cara Karla VI nad ulazom. Na krajevima su viteški oklopi slave, znamenja pobede i ostvarenog mira, a u centralnoj osi je oklop sa zastavama i ratnim bubnjevima. Unutrašnja fasada, kroz koju se iz tvrđave izlazilo u varoš, ima značenje portala habzburške kraljevine Srbije. Nad ovim portalom nalazi se kartuša sa grbom Srbije kao austrijske krunske zemlje – veprova glava probodena strelom.

KULA NEBOJŠA

Kula Nebojša danas predstavlja najveću i najbolje očuvanu kulu Beogradske tvrđave. Ona je nekada bila na samoj rečnoj obali, kraj ulaza u staro srednjovekovno pristanište koje se nalazilo sa spoljne strane Severoistočnog bedema. Isto ovo ime – Nebojša, u srednjem veku nosila je glavna kula despotovog zamka u Gornjem gradu. To je tada bila najjača kula Beograda, koja je svojom visinom nadvisila sve ostale. Tek kada je krajem 17. veka gornjogradska kula razorena, njeno ime preneto je na današnju kulu Nebojšu, koja joj je po jačini bila najbliža. Inače, ova donjogradska kula, u beleškama evropskih i turskih putnika koji su prolazili kroz Beograd tokom 16. i 17. veka, pominje se kao Bela ili Temišvarska kula. Kula Nebojša podignuta je oko 1460. godine radi odbrane ulaza u donjogradsko pristanište. To je tipična topovska kula, veoma slična istovremeno građenoj Jakšićevoj kuli u Istočnom podgrađu. U sistemu odbrane Beograda ova kula imala je veoma značajnu ulogu, posebno prilikom turske opsade 1521. godine. Njenim topovima branjen je prilaz Donjem gardu iz pravca istoka. Pad kule Nebojše nagovestilo je brzi slom odbrane Beograda koji su Turci konačno osvojili 29. avgusta 1521. godine.

SPOMENIK "POBEDNIK"

Spomenik "Pobednik" svakako je najprepoznatljiviji simbol Beograda. Nastao je u godinama pred Prvi svetski rat, ali je konačno uobličen tek nakon okončanja tog rata. Ne samo što je izrada dugo trajala, ukupna predistorija ovog spomenika je veoma interesantna, zaključno sa njegovim postavljanjem na Beogradskoj tvrđavi.

Prvo je bila uobličena ideja o spomeniku koji bi bio podignut u čast pobede u Balkanskim ratovima, i to u samom središtu Beograda, na Terazijama. Takođe, bilo je zamišljeno da to bude spomen fontana. Posao je poveren jednom od najznačajnijih umetnika s početka 20. veka, vajaru Ivanu Meštroviću. On je do početka Prvog svetskog rata izlio središnju figuru Pobednika, nagu mušku figuru koja drži simbole rata i mira, u desnoj ruci mač, a u levoj goluba. Kada je počeo rat, figura je sklonjena u jednu kuću na Senjaku i ostala je neoštećena tokom bombardovanja. Nakon završetka rata odustalo se od fontane, već je skulptura postavljena na visoko postolje u vidu dorskog stuba, ukupne visine 14 m. Uz to, odustalo se i od Terazija kao mesta za podizanje spomenika. Zbog burnih reakcija tadašnjih Beograđana na figuru nagog muškarca odabrano je novo mesto, dalje od centra grada i pogleda, i to najlepše mesto na Beogradskoj tvrđavi, na vrhu grebena iznad ušća Save u Dunav. Spomenik je okrenut prema Savi i tada novooslobođenim delovima Kraljevine Jugoslavije, simbolišući pobedu u Prvom svetskom ratu. Svečano je otkriven 1928. godine.

RIMSKI BUNAR

Neka vas naziv ne navede na pogrešnu misao – Rimski bunar nije tvorevina iz antičkog doba, već mnogo kasnija, iz prve polovine 18. veka. Ime su mu dali Beograđani u 19. veku, ističući time njegovu starost i mističnost. U vreme kada je građen, bunar se nalazio u rovu pred tada već porušenim zamkom. U Ratnom arhivu u Beču postoji dokument koji svedoči da je izgradnja bunara bila okončana 1731. godine i da je tada u njega bio ugrađen mehanizam za izvlačenje vode. Građevina je do danas sačuvana u izvornom obliku. U vreme kada je izgrađen, predstavljao je jedno od najboljih ostvarenja vojne arhitekture. Spiralnim stepenicama može se sići do dubine od 35 m, što približno odgovara nekadašnjem horizontu vode. Danas se bunar ne koristi, pa je nivo vode znatno viši, tako da su i stepenice delom potopljene. Stoga se ne može videti da su stepenice bile međusobno povezane polukružnim hodnikom, što je olakšavalo kretanje po bunaru prilikom zahvatanja vode.

SPOMENIK ZAHVALNOSTI FRANCUSKOJ

Spomenik zahvalnosti Francuskoj nalazi se u delu parka uređenom po ugledu na francuske parkove, sa visokim i

fino oblikovanim četinarima i cvetnim lejama. Podignut je u znak zahvalnosti srpskog naroda za pomoć Francuske u Prvom svetskom ratu, o čemu svedoči i natpis na zadnjoj strani postolja "Volimo Francusku kao što je ona nas volela 1914–1918".

Izradio ga je poznati jugoslovenski vajar Ivan Meštrović. Na vrhu je bronzana figura žene sa mačem, u jurišu, koja simbolizuje Francusku. Na bočnim stranama postolja su bareljefi sa prikazima vojne saradnje (leva strana) i pomoći u školovanju srpske omladine (desna strana). Svečanom otkrivanju spomenika, oktobra 1930, prisustvovao je i kralj Aleksandar I Karađorđević.

PARKOVI VELIKI I MALI KALEMEGDAN

Kalemegdan je najveći i najlepši gradski park, smešten u neposrednom susedstvu Beogradske tvrđave. Njegovo ime je nastalo od turske složenice koja znači "gradsko polje". To je nekada bio prazan prostor koji je razdvajao beogradsku varoš od tvrđave. Kada je sredinom 19. veka tvrđava izgubila nekadašnju vojnu funkciju, prostor ispred njenih bedema mogao je biti uređen po uzoru na parkove evropskih metropola tog vremena.

Prvi planovi o uređenju Kalemegdana potiču iz 1867. godine, a napravio ih je prvi beogradski urbanista Emilijan Joksimović. Tada je prostor pošumljen i uređen po ugledu na engleske parkove. Park čine dve celine: Veliki Kalemegdan, od pravca Uzun Mirkove ulice prema Savi, i Mali Kalemegdan, prema Dorćolu. Veliki Kalemegdan je bio izgrađen kao pravi park, sa klupama i brojnim rastinjem, dok je Mali Kalemegdan krajem 19. i u prvim decenijama 20. veka imao zabavne sadržaje.

Na kraju ove svojevrsne šetnje kroz istoriju i prostore koji čine kompleks Beogradske tvrđave i parka Kalemegdan, vredi posebno naglasiti da popularni "Kališ obuhvata isključivo parkovsku površinu oivičenu ulicama Pariskom i Tadeuša Košćuškog, te da se na njega nadovezuje impozantni kompleks Beogradske tvrđave. Drugim rečima, Kalemegdan i Beogradska tvrđava nisu sinonimi. To, dakle, nisu pojmovi koji označavaju jedan te isti deo grada, i to onaj najdrevniji i najznačajniji. Oni imenuju dve stare istorijske celine u okvirima kojih je nastajala i vekovima se razvijala srpska prestonica. Te dve celine, od kojih se kompleks Beogradske tvrđave počev od 2015. godine nalazi i na tentativnoj listi Uneska kao deo "Rimskog limesa , sada su predmet ozbiljnih građevinskih intervencija od kojih pojedine (gondola i pasarela) predstavljaju nedopustiv i protivpravni pokušaj narušavanja autentičnosti i celovitosti ovog kulturnog dobra od izuzetnog značaja.

I dok su kroz burnu istoriju grada mnogi osvajači atakovali i rušili našu prestonicu, sada smo prvi put suočenu sa neprijatnim iskustvom da na simbol slobodarskog i nepokornog Beograda atakuju neki od nas, i to upravo oni koji su najodgovorniji za njegovo očuvanje i razvoj. Ne ostaje nam ništa drugo nego da pokažemo odlučnost i spremnost da naš grad odbranimo od tih domaćih, unutrašnjih vandala. ¶

DEJAN RISTIĆ, istoričar, član Stručnog saveta Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture

Prvi italijansko-srpski susret na temu Ciljeva održivog razvoja

Prvi italijansko-srpski susret na temu Ciljeva održivog razvoja, koji su sadržani u Agendi 2030. Ujedinjenih nacija, završen je okruglim stolom u Rektoratu Univerziteta u Beogradu. Razgovaralo se o prioritetima održivog razvoja i o tome kako je moguće doći do novog kulturnog modela i tako poboljšati održivost.

„Važna je sientifikacija društva, pre svega političara, koji bi bili spremni da slušaju umne ljude koji su odgovorni prema budućnosti svojih generacija i koji nisu spremni da troše budućnost finansirajući neuspele poduhvate. Mislim da je to jedini put i zato mislim da organizacija kao ova ima veliki značaj u tom moralnom, etičkom smislu zbog toga što treba da probudi savest onih koji donose odluke", istakao je profesor Dragan Đuričin.

Fokus susreta zasnovan je na inicijativama Rimskog kluba, osnovanog u Rimu 1968. godine, a to su – nejednakost, klimatske promene, energetski resursi, zaštita mira i globalizacija. Rimski klub čine istaknuti pojedinci iz sveta nauke, privrede i politike koji su zbog brige za budućnost čovečanstva spremni da na multidisciplinarni, sistemski i celovit način konkretno doprinesu izgradnji boljeg sveta.

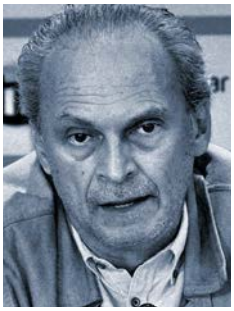
Na okruglom stolu, osim profesora Đuričina, govorili su dr Karlos Alvarez Pereira, profesor Ugo Bardi, profesor Jošicugu Hajaši, dr Nebojša Nešković, prof. Radmilo Pešić, prof. Dragan Simeunović, dr David Skalmani i prof. Anđelo Tartalja. Moderatori skupa bili su direktorka magazina „Srpska ekonomija" Danka Milošević i dr Paolo Batineli, ataše za nauku Ambasade Italije u Srbiji.

Pojedini govornici su istakli da je za porast svesti o održivom razvoju vrlo značajno obrazovanje. Moderatorka skupa i direktorka „Srpske ekonomije" Danka Milošević zaključila je kako bi bilo vrlo važno da Ministarstvo prosvete razmisli o uvođenju održivog razvoja kao izbornog predmeta u školskom sistemu.

Do sada je srpska podružnica organizovala osam predavanja – o radioaktivnom otpadu u Srbiji, migracijama kao bezbednosnom izazovu za jugoistočnu Evropu, fundamentalnim idejama za novu paradigmu u ekonomiji, hrani i poljoprivrednim resursima u XXI veku, ekonomiji i politici za realizaciju Ciljeva održivog razvoja, sudbini stranaca u evropskoj migrantskoj krizi, astronomskim uzrocima klimatskih promena na Zemlji i misteriji novca.

Socijalni lampion

Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja najavilo je da će pomoći osnivanju "Doman internacionalnog instituta". Ko je Glen Doman, osnivač instituta sa sumnjivim referencama, čiji je trodnevni kurs za roditelje u Beogradu koštao 1500 evra, a onlajn kurs oko 700 evra

Piše: **Dario Rosi**

Predsednik Udruženja Autizam – pravo na život, dipl. pravnik

Autizam je celoživotni neurorazvojni poremećaj centralnog nervnog sistema koji se manifestuje objektivno uslovljenom različitošću u mišljenju i ponašanju i za njega nema leka. Tačka. Nigde na svetu. Tačka. Kada roditelji deteta sa autizmom dođu do tačke da ovu surovu definiciju mogu da izgovore i prihvate, iza njih moraju spremno da stoje strategija i sistem koji će ih podržati i pomoći im da nastave dalje. To nikada i nigde nije jednostavno, čak ni tamo gde su prepoznali da se kvalitet jedne države meri po njenom odnosu prema socijalno najranjivijim grupama.

Nažalost, danas u Srbiji još ne postoji svest o tome, ili je ona deklarativna. Sve što nas muči i sve što se dešava, nama koji živimo u autizmu i sa njim, samo je kap u moru višedecenijske opšte društvene nesnađenosti i sistemske neuređenosti. Optimalno rešenje, jer idealnog, shvatili smo, nema, dešava se u odnosu dete – roditelji – struka – sistem. Gde je primarni kriterijum stanje deteta, a interes njegova zaštićenost i gde roditeljima potonji dvojac činjenicu nepostojanja leka kompenzira širokom paletom usluga i servisa, u cilju potpunog uključivanja deteta i porodice u društvo. Kod autizma, zbog širine spektra i celoživotnog trajanja, važni su zdravstveni, obrazovni i socijalni segmenti sistema. A uslov za njihovu funkcionalnost je multidisciplinarni i multisektorski pristup. A njega skoro i da nema.

Zdravstvo svoju politiku prema autizmu kreira na slepo, bez postojanja osnovnih i neophodnih parametara kao što su broj tj. registar obolelih i referentna ustanova za autizam. Suštinski važnu "ranu dijagnostiku" zasniva na doedukaciji pedijatara, potpuno apstrahujući činjenicu da je njihova prosečna starost u Srbiji preko 55 godina. Drugi ključni segment "rane intervencije" morali bi da primenjuju specijalisti dečje i adolescentne psihijatrije, a njih u Srbiji (prema podacima iz 2017) ima ukupno 47 (38 u psihijatrijskim ustanovama i 9 u regionalnim zdravstvenim centrima) ili jedan psihijatar na 47.497 mladih bića. Sve što se propusti u najranijem uzrastu deteta sa autizmom, današnja medicinska praksa smatra nenadoknadivim.

Obrazovanje ove godine proslavlja desetogodišnjicu od uvođenja obrazovne inkluzije. To bi trebalo da podrazumeva formirane inkluzivne škole sa izvršenom diferencijacijom podučavanja, tj. nastavne metode, planove i programe, nastavno osoblje i pedagošku podršku prilagođene učenju svakog učenika. Bio on obdaren, prosečan ili smanjenih sposobnosti. Umesto toga, još uvek smo na temama pedagoških kompetencija, objektivne i subjektivne spremnosti škola. Takođe smo tek kod formiranja prve radne grupe koja će se baviti reformom specijalnog školstva.

Socijala bi tu morala da priskoči i instituciju obrazovne inkluzije "pozlati" njenim prevođenjem u opštu socijalnu inkluziju, kroz različite nivoe podrške, za ravnopravan pristup osoba sa autizmom svim resursima društva. Međutim, ona to ne radi, komforno zarobljena između institucionalnog i deinstitucionalnog pristupa i ad hoc projektnih rešenja umesto strateškog opredeljenja.

Umesto multisektorske povezanosti i posvećenosti rešavanju problema od životne važnosti za oko 60.000 osoba sa autizmom, koliko se smatra da ih ima u Srbiji po svetskim statistikama, jer Registra, ponavljam, nema, ova tri bitna segmenta izvršne vlasti (zdravstvo, obrazovanje i socijala) svoju delatnost shvataju neobavezno, kao lični plen i polje za improvizaciju. Postojeći zakonski okvir se relativizuje kroz hronični nedostatak podzakonskih akata i pravilnika, te neshvatljivu lokalnu specifičnost da se o zakonima lamentira umesto da se primenjuju. Dugo iščekivanje novih zakona, koji se pišu u nekakvim "tajnim kružocima", postojeće oblasti drži u stanju negovanog pravnog vakuuma.

I onda se povremeno, kako bi se zamazale oči roditeljima (neinformisanim, istrošenim i uplašenim po raznim osnovama) i umirila ne preterano empatična javnost, primenjuje strategija "socijalne novogodišnje rasvete". Neznanje i nemar se pokušavaju zaseniti nečim šarenim, što deluje atraktivno, svetski i inovativno, dugo sija, ne košta puno i ne traži javnu nabavku.

I tako dolazimo do saopštenja Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja kako će ono uz maksimalne napore i u skladu sa svojim mogućnostima, pomoći osnivanju "Doman internacionalnog instituta". Institut bi se bavio obučavanjem roditelja za brigu o deci sa autizmom, cerebralnom paralizom, epilepsijom, povredama mozga, trisomijom 21, kao i drugim genetičkim abnormalnostima, razvojnim invaliditetom i neurološkim stanjima. Već sutradan, 1. februara poslali smo ministru Đorđeviću otvoreno pismo u kome smo naveli da se ovde ne radi o utemeljenoj medicinskoj proceduri, već o spletu pseudonaučnih intervencija. Da pominjanje širokog spektra stanja, bolesti i oboljenja zvuči šarlatanski. Da su reference Instituta sumnjive, da naučnih radova i članaka nema.

Da je trodnevni kurs za roditelje u Beogradu koštao 1500 evra, da onlajn kurs košta oko 700 evra, obuka u Institutu u Pizi 5000 evra, prvi tretman 7000 evra i da se preporučuje rad u trajanju od 5 do 6 godina. Da pomenuti Institut nigde u svetu nema za partnera ni jednu državnu instituciju, a pogotovo ne u rangu ministarstva... Ministru smo postavili i neka pitanja. Koga je iz medicinske struke, a to bi, s obzirom na pomenutu raznorodnost, morala biti Komisija, konsultovao o ovom projektu i ko mu je preporučio Doman institut ? Na kojim aktima se zasniva pravna osnova (legalitet) osnivanja ovakvog centra? Na koji način je zamišljeno finansiranje Instituta i da li će očigledno nemale troškove obuke snositi Ministarstvo, Fond, donatori ili roditelji? Kao i da li je edukacija roditelja kako da se staraju o svojoj oboleloj deci deo nove zdravstveno/socijalne strategije.

U međuvremenu, došli smo u posed Smernica za skrining, dijagnostiku i intervencije kod dece sa poremećajem iz spektra autizma koje je Ministarstvo zdravlja Republike Srbije objavilo u oktobru 2018. godine. Fascinantno je da se na strani 51 tog dokumenta nalazi Tabela sa čak 40 vrsta intervencija za decu sa autizmom, a koje imaju najviši ili umereni stepen dokazane efikasnosti. Na strani 57 nalazi se Tabela komplementarnih i alternativnih metoda tretmana (KAM) gde se Doman metode i Glen Doman program nalaze među tretmanima sa "dokazanom neefikasnošću čija primena ne može da se preporuči". Krajem februara i FASPER (Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd) izdaje saopštenje kojim u potpunosti osporava Doman metode i osuđuje ideju otvaranja ovog Instituta.

Nije problem u Glenu Domanu, preduzetniku u oblasti pseudonaučnih metoda iz SAD. Bilo je "domana" i ranije. Sećam se koliko smo bili srećni 2005. kada nas je dr Vilijam Šo primio u ordinaciju/ hotelsku sobu posle poludnevnog čekanja u redu u hotelu Mažestik. I što je na 15 minuta, dok se pakovao, pogledao našeg tada trogodišnjeg sina. I što nas je to koštalo 350 evra. I što je preporučio da šaljemo razne uzorke na analize, koje su nas koštale nemerljivo više, a čiji su rezultati uvek imali isti copy/paste zaključak, da je neophodno uraditi još dodatnih analiza. I nije problem u roditeljima. Držao sam svojevremeno u jednoj specijalnoj školi predavanje roditeljima mlađe dece kako bih im ukazao na greške koje smo mi činili i pomogao im da ih izbegnu. Na polovini predavanja sam ih pogledao i shvatio da će svi do jednog uraditi isto što i mi. Roditelji imaju pravo, koje često shvataju i kao obavezu, da pokušaju sve. I u tim pokušajima se, nažalost, potroše. Materijalno, emocionalno i zdravstveno. I nije problem što je sve postalo tržište. Osim možda za nas koje još muči nostalgija kao slatki teror sećanja. Problem je što se to tržište ne neguje i ne štiti. Nego se čak i promoviše kroz sumnjive ortakluke.

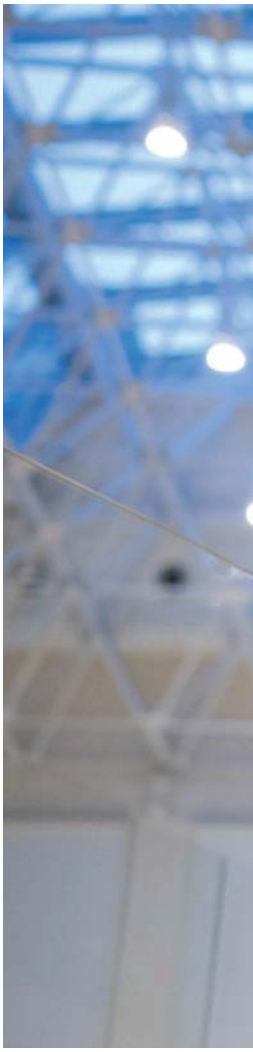
I šta se dogodilo sa Domanom? Ne znamo. Ministarstvo se nije izvinilo, ministar se nije oglasio. Možda sutra i osvane Doman institut. Ovo je samo jedan "socijalni lampion" koji je košava privremeno otkačila. Ovo je samo jedan primer nepostojanja elementarne sektorske komunikacije i koordinacije. Ovo je samo jedan primer udaljenosti roditeljske inicijative od podrške struke i brige sistema. Ovo je jedan u nizu primera netransparentnosti u radu i kršenja proklamovanog principa "ništa o nama bez nas". Ovo je život deteta sa autizmom u Srbiji, njegov jedan i jedini. ¶

Intervju: Mustafa Mustafić Pujdo, filmski snimatelj

Ako je ovo demok

"U BiH gde je situacija vrlo komplikovana, a mi smo uspjeli ono što ne uspijevaju političari, važne i moćne institucije, razna udruženja: mi u našoj asocijaciji imamo i Srba i Muslimana i Hrvata, i to je stvar od neprocenjive vrijednosti"

Knjiga autobiografske proze *Miris filmske trake* Mustafe Mustafića Pujde predstavljena je na upravo završenoj godišnjoj Internacionalnoj skupštini Federacije direktora fotografije, čije je predstavnike 53 članice ugostila u Beogradu Srpska asocijacija snimatelja: oskarovce, emijevce i ostale krem-de-la-krem inače najnevidljivije, a najznačajnije filmske profesije – profesije snimatelja.

Za razliku od Nušićeve autobiografije, za koju autor kaže da obuhvata period od rođenja do ženidbe jer posle ženidbe čovek autobiografiju više ni nema, i Mihizove u kojoj već naslov kaže da je o drugima, Mustafićeva autobiografija odnosi se na struku. Njegovo formalno i neformalno obrazovanje bilo je postepeno, široko i neobično: posle automehaničarskog zanata Mustafić je završio prva dva razreda večernje gimnazije, druga dva redovno, zatim je dve godine studirao prava i još dve filozofiju u Sarajevu, da bi, najzad, uz rad, apsolvirao kameru na zagrebačkoj Akademiji dramske umjetnosti.

"VREME": Zašto ste, nakon decenija snimanja, sad napisali knjigu?

MUSTAFA MUSTAFIĆ PUJDO: Kad sam dobio nagradu za životno djelo Udruženja filmskih radnika BiH, a to je nagrada koja se dodjeljuje onima koji su na kraju radnog i životnog vijeka, shvatio sam da kad ja odem, niko od mladih neće znati ništa o snimateljima od kojih sam ja učio, a koji su udarili temelje BiH kinematografiji. Nema nigde nikakvih zapisa ne samo o snimateljima, rediteljima, glumcima, nego ni o scenografima, šminkerima, scenskim radnicima i svim ostalim pripadnicima filmskih struka tog vremena, osim na špicama, naravno. Zato sam odlučio da napišem knjigu o svima nama.

Kako miriše filmska traka?

Mi koji smo radili sa filmskom trakom sjećamo se jako dobro kad smo tamo u komori ulagali ili izlagali traku kakav bi nas fantastičan miris pritom zapahnuo, miris koji osjećate cijeli život.

Kako je izgledalo vaše učenje? U to vreme svuda na svetu profesija snimatelja spadala je u umetničke zanate?

Moji učitelji bili su stari snimatelji, majstori, većina njih samouka. Ja jako cijenim školu i mislim da je teško biti vrhunski snimatelj bez škole, ali isto tako mislim da je jako dobro ne biti odmah direktor fotografije, nego najprije proći i sve ono što smo mi nekad prolazili.

Koliko se tehničkih promena dogodilo od vaših početaka do danas?

Promene su ogromne, nema više filma ni mirisa filmske trake, danas je digitala. Imao sam sreću, družeći se s mlađim kolegama, da održim kontinuitet, učio sam i prihvatio sve što je došlo iako sam bio veliki protivnik videa i nove tehnologije. Opirao sam se koliko sam mogao, ali sam je morao prihvatiti. Na kraju, slika je slika, kompozicija je kompozicija, svjetlo je svjetlo, pitanje je samo zapisa, a kad to shvatiš, shvatiš da nije tragedija. Čak je ponešto i dobro: ja sam sve stariji, ali su kamere sve manje, pa ih i dalje mogu nositi.

U knjizi, na mestu gde se rat završava, kažete kako nema više komunista, ostale su samo komunjare i otimaju se za vlast u novom višestranačkom sistemu. Da li to, između ostalog, znači da smatrate kako je komunizam bio bolji?

Naravno da smatram. Ako je ovo demokratija, ja sam strašno ljut na demokratiju! Ovo što mi sada živimo nije ni blizu onoga što smo nekad živjeli. Znam da će neki reći kako sam jugonostalgičar, jesam i time se ponosim. Ne u onom smislu u kom oni misle o jugonostalgiji, politički to mene ne zanima. Ali kad govorimo o kulturi, pa to je bio jedinstven prostor, mi govorimo istim jezikom i mnogo je zajedničkih, tradicionalnih stvari koje nas vezuju. To je nešto što se pokazalo da ne možete izbrisati, to je razlog što sam danas u Beogradu, što moje kolege iz Beograda, iz Zagreba, iz Slovenije dolaze u Sarajevo. To je nešto što se, na sreću, ne može uništiti bez obzira koliko se ovi trudili da to urade. Onaj sistem u kom smo se slobodno kretali, jedni s drugima radili i živjeli, apsolutno je bio bolji. Danas imamo primere kolega, ljudi iz branše, ne samo snimatelja, koji nisu odoleli tom izazovu nacije i nacionalnog ludila. Na svu sreću, oni su ignorisani od onih drugih, pravih, koji su ostali dosledni tome da je umjetnost jedno, a da je politika nešto sasvim drugo. Oni koji su se umiješali u politiku, napravili su veliku grešku, to znamo, a znamo i ko su, da ih ne pominjemo po imenima.

Za vreme užasa '90-ih, ratni TV reporteri izveštavali su svako za svoju zaraćenu stranu ili za strane televizije, neko za pare, neko iz ubeđenja. Kako je to bilo i da li se danas nešto promenilo?

Nije bilo kolegijalnosti tada, nismo se viđali niti smo jedni za druge znali, to je

ratija, onda...

Foto: Bojan Stekić

tako, mada je meni teško shvatljivo. Vrijeme će pokazati ko je bio na pravoj, a ko na krivoj strani. Kad znamo da smo mi, snimatelji, neka vrsta bratstva, meni je krivo što neke kolege nisu prepoznale zlo, ali svako ima svoj izbor.

Tokom ratnih godina imali ste neobično pozorišno iskustvo?

To je bilo jako zanimljivo i žao mi je što nisam za pozorište radio više. Zvali su me tada da uradim svetlo za dve predstave, jedna je bila *Alkestis* Harisa Pašovića, a druga *Čekajući Godoa* Suzan Zontag. Bili su to posebni izazovi jer nikad nisam radio pozorište, a pogotovo je izazovno bilo raditi ga bez struje, pomoću baterija, svijeća, nekih sijalica na akumulator.

Kako vidite trenutnu društvenu i političku situaciju u Bosni i kako se to odražava na bosansku kulturu uopšte i na bosanski film kao deo kulture kojim vladate?

Društveno-politička situacija u Bosni je najblaže rečeno katastrofalna. Sve se to odražava na kulturu, pa i na film koji je, nakon završetka rata, možda i najbolji dio bosanske kulture. Međutim, mi nemamo sistemski uređenu kinematografiju i uspjesi talentovanih mladih autora na svjetskim filmskim festivalima zapravo su incident. To nisu uspjesi države, sistema, kinematografije, već lične zasluge autora koji je to uradio u vrlo bijednim uslovima.

Snimali ste mnoge slavne ličnosti, pa i Orsona Velsa, Žanu Moro, Tita, Regana, Klintona, Izetbegovića...

Tito se svake godine 31. decembra obraćao naciji, pa sam ga snimao jednom na Brdu kod Kranja, jednom u Karađorđevu, a poslednji put pred njegovu smrt, za Jugoslovensku radio televiziju. Da, snimao sam različite veoma važne političare, ali blenda mi je uvek bila 2,8! Blenda 2,8 daje izuzetno malu dubinsku oštrinu, pa se figura koju snimate nalazi u polju oštrine, a sve ispred i iza nje je mutno.

Da li su snimateljska udruženja neka vrsta male strukovne masonerije? Da li je struka iznad rasa, klasa, nacija, religija i svega onog na čemu se zasniva primitivno shvaćen identitet?

»

Tačno je to, mi se ponašamo kao neka vrsta masona, pod znacima navoda, jer mi to nismo, ali da je struka iznad svega što ste naveli – jeste! Među nama snimateljima nema zavisti, nema ljubomore, ako je i ima, vešto se potiskuje zato što smo uvijek spremni da pomognemo jedni drugima. Na samom snimanju, kad netko iz sektora kamere pogriješi, mi to između sebe šapćemo, pokrivamo jedni druge, tražimo drugi dubl, a greška ostaje među nama i nikad dalje od kamere to ne ode. I zaista sam ponosan na to, posebno u BiH gdje je situacija vrlo komplikovana, a mi smo uspjeli ono što ne uspijevaju političari, važne i moćne institucije, razna udruženja: mi u našoj asocijaciji imamo i Srba i Muslimana i Hrvata, i to je stvar od neprocenjive vrijednosti.

Kako se privatni život uklopio u zahtevnu profesiju?

Evo vam priča, pa zaključite: spremali smo se da nekud krenemo, a sinčić mi se obratio sa: "Tata, hoćete li i vi sa nama?" Žena mi je objasnila da su u vrtiću učili da nepoznatima kažu "vi"! No, moj sin, kad je došlo vrijeme da se opredeli za profesiju, odlučio se da upiše režiju. Što je razlog za veću bliskost, ali i za više nesporazuma. Snimajući sinovljev prvi celovečernji igrani film kao direktor fotografije, imao sam strašan problem kako da mu ne ugrozim profesionalni rediteljski autoritet, a da istovremeno pokušam da mu pomognem. Na kraju sam zaključio da dok smo na snimanju, to nije moj sin, to je reditelj, i ponašao sam se prema njemu kao prema svim drugim rediteljima.

Šta biste radili da ste danas mlad čovek i da počinjete karijeru snimatelja, tj. šta savetujete mladima?

Ja bih sve ponovio. Kad bih imao sada pedeset godina manje i kad bih birao profesiju, najvjerovatnije bih isto izabrao i krenuo istim putevima. Ono što savjetujem mladima je da kad se opredele da nešto rade, neka se opredele za ono što vole. Dakle, ne ono gdje će zaraditi pare. Ljudi koji se bave filmom većinom nisu bogati, ali mogu da budu jako, jako sretni ako rade ono što vole. ¶

VLADISLAVA VOJNOVIĆ

Ko ne voli naše

Jeftinije je snimiti film u Beogradu nego van njega. Zato su krajolici naše zemlje retka pojava savremene kinematografije

Dakako, najbolje je kada umetnici, književnici, pripovedači, scenaristi, reditelji..., ponajpre govore o onome što ih dotiče i o onome što najbolje poznaju i najsnažnije osećaju i doživljavaju. Ali šta ćemo kada ta poželjna mustra dovede i do jednoglasja i uniformisanosti, kao, recimo, u slučaju drastične beogradizacije savremenog srpskog filma. Ova pošast dovela je do toga da krajolici i svet mimo Beograda, ionako skrajnuti i oklevetani, pa još i stavljeni pod krov istinski uvredljive i užasne pežorativne odrednice PodSrbija, budu gotovo pa potpuno nevidljivi, a samim tim i posledično teško spoznatljivi.

Ima dosta toga u činjenici da danas gotovo četvrtina stanovništva Srbije živi i radi upravo u glavnom gradu, dabome, deo pojašnjenja se krije i u sasvim legitimnim individualnim svetonazorima filmskih stvaralaca, kao i u profilu studenata i budućih diplomaca na prvom mestu beogradskog Fakulteta dramskih umetnosti, a mnogo toga i u obično pogibljenom prenaglašavanju tzv. urbanih identiteta, možda nešto i u intelektualnoj i drugim lenjostima..., ali ima očigledne istine i u nekim životno-praktičnim datostima. Kao što su, na primer, dnevnice i povećani troškovi snimanja (smeštaj, hrana, gorivo...) u slučajevima kad se ona odvijaju mimo Beograda, a to nije i nikako ne može biti nebitna stavka pri stanju stvari u kome srpski film u budžetskom i produkcionom smislu ogromnim delom diše zahvaljujući veštačkim plućima i pomoći države i inih fondova.

Bilo kako bilo, posledice su očigledne i dalekosežno pogubne – ne samo da se srpski film dobrano beogradizovao do stupnja naređene uniformnosti u vizuelnom, motivskom, tematskom i značenjskom pogledu, nego savremenom srpskom filmu u puko pojavnoj dimenziji manjka prizora iz krajolika van prestoničkog vidokruga. Da ne govorimo da je život van Beograda u filmskim pričama bezmalo do u potpunosti izumrla vrsta. A mogućnosti su i u kreativnom pogledu nemale. Na primer, početkom devedesetih godina prošlog veka, zlatiborska epizoda bekstva glavnih junaka u *Crnom bombarderu* Darka Bajića poslužila je kao dovoljno upečatljiv kontrapunkt opasnim previranjima u delimično distopijski prikazanom Beogradu. Zatim, blago melanholični prikaz mirnog života velike a sada ostarele glumačke zvezde (u tumačenju Velimira Bate Živojinovića) u malom mestu u *Senkama uspomena* Predraga Velinovića iz 2000. godine.

Istini za volju i što temeljnijeg uvida radi, mora se priznati da je i u ovih dvadesetak godina bilo filmova, pa i autora, koji su svesno i hrabro plivali mimo te beogradizacijske struje. Kusturica je u ovovekovnim filmovima *Život je čudo* i *Zavet* dovoljno nadahnuto i živopisno oslikao svet, krajolike i naravi mimo prestonog nam grada, ali, budući da je ovaj autor po poviše osnova univerzum za sebe, ostavimo dva pomenuta filma van žiže ovoga teksta.

Geografsko-lokacijsko-međudržavnih finesa radi, neka ovde samo pomenuti budu noviji a sasvim međusobno raznorodni srpski filmovi koji ovim ili onim povodom, ali i uz ovakve ili onakve domete, pripovedaju priče iz crnogorskog okruženja – *Atomski zdesna* Srđana Dragojevića, *Mamula* Milana Todorovića, *Vetar* Tamare Drakulić, *Svi severni gradovi* Daneta Komljena, *Biser Bojane* Milana Karadžića. Predrag Velinović u *Motelu Nana* i Milorad Milinković u filmu *Zduhač znači avantura* stigli su do Republike Srpske. Sabor u Guči je poslužio kao pozornica za dobar deo zbivanja u *Guči* scenariste i reditelja Dušana Milića, dok se Goran Radovanović u svojoj *Enklavi* uhvatio u koštac sa ozbiljnim svakodnevnim egzistencijalnim iskušenjima preostalih Srba na Kosovu i Metohiji (doduše, ovaj film je većim delom sniman u okolini Valjeva).

Život na srpskom selu bio je, izvan kruga filmskih recidiva serije *Selo gori, baba se češlja*, problematizovan u nekoliko na-

selo

Kozje uši

vrata, u ostvarenjima *Led* Jelene Bajić Jočić, *Kozje uši* Marka Kostića i sasvim solidnom *Odumiranju* u režiji Miloša Pušića. A zbog jasnoće poente svakako moraju biti apstrahovani kostimirane ekranizacije dela Stevana Sremca, Mir Jam..., kao i filmovi iz univerzuma Vase Ladačkog, odnosno, Save Lađarskog, te neozbiljna i brzo potrošena treš-ostvarenja poput diptiha *Seljaci* Dragoslava Lazića i/ili *Ringeraja* Đorđa Milosavljevića.

Izvanredna *Tilva Roš*, debitantski igrani dugi metar Nikole Ležaića, definitivno jedan od najboljih srpskih filmova u ovom parčetu 21. veka, donela nam je odličan uvid u život mladih u dobroj meri deindustrijalizovanom a tako fotogeničnom Boru; na to se nadovezao Oleg Novković u svom *Belom, belom svetu*, a Bor je ubrzo potom postao nezaobilazna adresa kao lokacija za snimanje spotova za hitove i hitove u pokušaju brojnih srpskih estradnjaka.

Nešto bolje prošla je (obližnja) Vojvodina – osim brojnih filmova Želimira Žilnika, koji, ipak, imaju biti shvaćeni kao prvenstveno filmovi jasne ideološke teze, tu je i Mina Đukić, koja je u *Neposlušnima* vešto iskoristila bačke pejsaže i prizore kao upečatljivu pozadinu za priču o tegobama i katkad i eteričnoj lepoti teskobe mladih duša i potonjih pobuna. Sabolč Tolnai je na dosadašnjom uzorku (filmovima *Peščanik i Čudna šuma*) pokazao očiglednu rešenost da u geografskom i tematskom vidu ostane odan onome što najdublje oseća i razume. Već pominjani Miloš Pušić je u svom prvom celovečernjem filmu, ostvarenju *Jesen u mojoj ulici*, sročio fino i ubedljivo ljubavno pismo Novom Sadu u ovom veku. U prilično začudnom i nespretnom filmu *Povratak* Predrag Jakšić je holivudske B i C veterane (glumca Majkla Parea, Džona Sevidža, Nika Mankuza...) doveo u bačke šorove. Sasvim prirodno, i dobar deo Glavonićevog *Tereta* zbiva se van /ili podalje od Beograda, a isto važi i za neprevaziđenu ekstravagancu prerano preminulog Uroša Stojanovića, film *Čarlston za Ognjenku*, gde je očajnička potera za muškarcima izjednačena sa nužnošću odlaska iz maštovito osmišljenog i prikazanog snovolikog sela punog manje ili više gnevnih žena.

Potrebno je nešto glasnije izdvojiti tri filma koji su u potpunosti transcendirali iz pozicija priče koje se, kanda, samo usled produkcijskih i drugih uslovljenosti ne zbivaju upravo u glavnom gradu. Najdalje je po tom pitanju otišao i po drugim osnovama superioran film *Život i smrt porno bande* Mladena Đorđevića, koji se izborio sa skladnom, inteligentnom i krajnje provokativnom i efektnom mešavinom odjeka žilnikovskog dokufikcijskog zanosa i crnotalasovske zaostavštine. Đorđevićevi junaci će i u seoskom glibu i u šumarcima, na tim urušenim i zabačenim adresama, spoznati isti pakao zbog kojeg su kao slobodarsko-provokatorski parateatarski karavan, i napustili Beograd. S druge strane, Ivan Jović je svoj igrani prvenac *Isceljenje* u potpunosti izmestio iz bilo kakvog gradskog okvira, a u krajolicima bezvremenske lepote njegov glavni junak, monah u potrazi za tišinom i mirom, moraće da se nosi sa životom na osami u malenoj isposnici i oko nje. Nedvosmislen urbani sentiment, a podaleko od Beograda, preciznije rečeno u Bečeju, donela je, pak, *Jesen samuraja* Danila Bećkovića spoj sportske komedije, akcionog filma i romantične i komedije naravi. Između ostalog, Bećković je u ovom svom drugom dugometražnom filmu znalački u dubinu kadra uveo i prikaz života u manjim gradskim sredinama, gde prostorna bliskost zna da bude i okidač za pomalo klaustrofobično ukrštanje životnih i drugih staza glavnih likova.

Na uzorku prethodne i prvih meseci ove godine, tu su i niže budžetski filmovi mladih autora – *neo-noir Horizonti* Svetislava Dragomirovića i paranoidni triler *Psi umiru sami* Nikole Petrovića, zahvaljujući kojima smo imali prilike da na velikim platnima vidimo i Banat i Taru. U smislu najave, ova tema uskoro nas očekuje u filmovima *Moj jutarnji smeh* Marka Đorđevića, *Strahinja* Stefana Arsenijevića, *Otac* Srdana Golubovića, *Prvi maj* Mladena Đorđevića, *Mrak* Dušana Milića, *Vožnja biciklom sa Zolijem Turčinom* Sabolča Tolnaija. Ipak, dobar deo ove priče ticao se lova na primere i reference na drugu, treću... petu decimalu, što suštinski ipak ne može da reši problem ovako raspomamljene beogradizacije srpskog filma danas.

Teoretski govoreći, Filmski centar Srbije (FCS) bi mogao da pokrene i zaseban konkurs za ovu kategoriju, ali čini se da bi to samo doprinelo iznuđenom konkursnom razvrstavanjju (tu su sada i konkursi za komercijalne filmove, za filmove sa nacionalnim temama, za debitantska celovečernja ostvarenja...), sa prilično izvesnom mogućnošću da autori krenu da mute vode i naprosto tek ovlaš "deobeogradizuju" svoje inicijalno "beogradske" scenarije i projekte, u biti ipak ostajući izrazito daleko od tog maglovitog sna o ovdašnjoj kinematografiji koja bi, kad već Srbija nikako to ne može ili možda ni ne želi da uradi, krenula u susret nedvosmislenije i istinske decentralizacije. ¶

ZORAN JANKOVIĆ

O robovima, robotima, čeliku i Ideji

Savremeni animirani filmovi iz regiona kao indikatori stanja u društvu, na primeru nekoliko naslova Beograđanina Miloša Tomića i Zagrepčanina Igora Grubića

U poslednjih deset godina animacija je u uzletu u mnogim delovima bivše Jugoslavije. Na međunarodnim festivalima animiranog filma širom sveta zapažen je novi južnoslovenski talas iznedren iz studija u Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji. U inat teškim vremenima i hroničnom nedostatku fondova, mlade nacionalne produkcije uspevaju da realizuju mnogostruko nagrađivana filmska ostvarenja kratkog metra. Autorski animirani filmovi mogu biti odlični indikatori stanja u društvu kao i odrazi himera koje opsedaju njihove stvaraoce. Kao primere ovoj tezi opisaćemo nekoliko kratkometražnih filmova beogradskog režisera Miloša Tomića (1976) i multimedijalnog zagrebačkog umetnika Igora Grubića (1969).

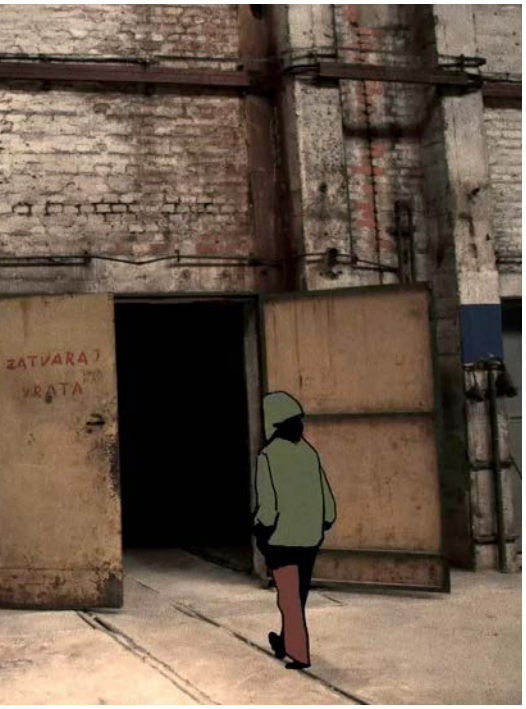
Sa svojim kratkim filmskim ostvarenjima obojica su učestvovali na prošlogodišnjim međunarodnim festivalima animiranog filma u Zagrebu i Ljubljani, gde je Grubić predstavio animirani prvenac *Kako se kalio čelik* (2018), a Tomić *Muzičke traume* (2018). Imali su prilike da se sretnu na 50. Oktobarskom salonu u Beogradu 2009. godine, gde je Grubić intervenisao u javnom prostoru sa svojih *366 rituala oslobađanja*, a Tomić potpisao režiju *Oktobarski salone!*, artistički dokumentarni film o učesnicima i publici ove manifestacije. Na 55. Bijenalu umetnosti u Veneciji "Nema ničega između nas" Tomić je kratkim filmovima *Muzikalni dnevnici* (2012) predstavio Srbiju, a Grubić ove godine predstavlja Hrvatsku na 58. Bijenalu Serenissime sa foto-triptihom *Tragovi nestajanja* uz propratni kratkometražni animirani film *Kako se kalio čelik*.

Oba umetnika bave se fotografijom, filmom i animiranim filmom. Eksperimentišući sa filmskim tehnikama, provociraju sadržajnim temama, onim nezgodnim, politički nekorektnim, podvučenim pod tepih. Opsedaju ih teme koje izranjaju iz bliske prošlosti jedne zemlje koja više ne postoji, a u kojoj su obojica rođeni, odrasli i formirali se. Kopaju po prošlosti sopstvenoj i kolektivnoj, ali uvek onoj na ivici margine. Tomićev opus je apolitičan i žovijalan, dok je Grubićev bespoštedno angažovan i beskompromisan.

Tomić, *enfant terrible* nove srpske animacije, umeće u svoje filmove prošlost sopstvene porodice, odbačene predmete sa buvljaka i zaboravljene glasove iz arhiva Radio Beograda. Na otvaranju Srpskog paviljona u Veneciji 2013. godine javno se zahvalio porodici i prijateljima koji za njega predstavljaju "ministarstvo kulture". Njegovi duhoviti filmovi, ostvareni u nadrealističkom, vinaverskom ključu, ne mogu da se uklope u kanonske žanrove, ali odlično komuniciraju sa publikom: ponesu je, zanesu, zasmeju. Tomićevi kratki filmovi *Glineni golub*, *Kese*, *Dlake*, *Pljunuti poljupcem*, prava su gozba za ljubitelje tehnike piksilacije.

Kratkometražni film *O robovima i robotima* (2016) Tomićeva je animirana ilustracija kratkog govora matematičara Radivoja Kašanina iz 1968. godine, koji potiče iz arhive Radio Beograda. Film je deo projekta Radiovizija i rađen je u tehnici *stop-motion*. Reč naučnika Kašanina nisu bukvalno vizualizirane u filmu, već postaju inicijalna kapisla za razigravanje mašte režisera. Dok Kašanin govori kako je bolje biti rob nego robot, ako baš mora da se bira, Tomić pred kameru ređa končiće i raznobojne gumice koji se uvezuju i prepliću, razvezuje izvezeni Vilerov goblen sa stereotipnim motivom devojke koja čita, umrežava linije u amorfne i antropomorfne oblike. Dok se kadrovi šustikle kružnog oblika koja se obrće oko svoje ose i kolaži u metamorfozama smenjuju, Kašanin priča kako mlade treba savetovati samo onda kada oni savet i zatraže te da je srećan što su generacije posle njega bolje od njega samog. Fluksus reči i slika koje se nižu u razigranom nadahnuću uvlače nas u tok svesti umetnika, koji je potpuna slikovna suprotnost narativnoj potki filma.

Igor Grubić je, međutim, oduvek okrenut promišljanju tekućeg stanja i problema postsocijalističkog i tranzicijskog društva u kome živi i stvara. Žuljaju ga problemi vezani za radničku klasu soci-

Kako se kalio čelik

performans u javnom prostoru izveo je krajem devedesetih na pločniku ispred splitskog Peristila, na kojem je obojio crnu kružnu mrlju. Grubićeva angažovana umetnost nije samo eho munkovskog krika koji ukazuje na brojne bolne mrlje na savesti savremenog društva, ona je u isto vreme i poziv građaninu na buđenje i (re)akciju.

U ulozi producenta i režisera Grubić pravi svoj prvi eksperimentalni animirani film *Kako se kalio čelik* (2018), rađen u tehnici digitalne animacije, dokumentarnog filma i fotografije. To je priča o ocu koji povede sina u fabriku u kojoj je proveo radni vek, a koja je sada deo mape industrijske arheologije prohujalog vremena. Dok sin tumara po zapuštenim i depresivnim fabričkim halama, otac se seća mladosti, solidarnosti radnika i odnosa prema radu. Vizuelni doživljaj je upotpunjen horskom pesmom Vladimira Nazora *Uz maršala Tita*, koja idealno dopunjuje deo ubačenog dokumentarnog filma sa posleratnih omladinskih radnih akcija. Nesporazum između roditelja i deteta prevazilazi se ritualnim paljenjem vatre u fabričkoj ložionici. Grubić je objasnio da je "indirektno reflektirao društvene potrese nakon raspada socijalističkog sistema. U njemu su radnici vjerovali da grade neku bolju budućnost, dok su u današnjem sustavu i privatnom sektoru obespravljeni, a mnogi i bez posla i prihoda. Kroz kreativno simbolični čin kojim prolaze otac i sin ukazujem da kreativna igra može biti katarzična i da njome možemo pronaći snagu u samome sebi i prebroditi i najteže trenutke. U tom procesu solidarnost i zajedništvo također imaju bitnu ulogu. Nastojao sam napraviti mali film-spomenik ideji da svi mi kroz naoko besmislene kreativne geste i rituale možemo spasavati svijet".

Radiovision

jalističke Jugoslavije i sudbinu napuštenih spomenika palim borcima iz Drugog svetskog rata (dokumentarni film *Spomenici* mnogostruko je nagrađivan). Grubićeve fotografije i filmovi nastanjuju marginalizovane grupe naših današnjih društava: rudari, homoseksualci, zatvorenici, verske manjine. Podigao je glas i protiv nehumanog tretiranja domaćih životinja uzgajanih za potrebe industrije mesa. Svoj prvi, skandalozni i anonimni

Grubićev *Čelik*, film-spomenik ideji o pronalaženju spasa u kreativnosti, podsetio me je na remek-delo animacije, film *Ideja*, koji je Bertold Bartoš, jedan od pionira češke animacije, realizovao 1932. godine u svom pariskom stanu. Iako je Bartošev film manifest socijalnog protesta poražene radničke klase, on se i danas doživljava kao titrava poezija koja prkosi konformizmu misli i postaje, zašto da ne, podstrek današnjoj mladosti da veruje u snagu Ideje, one poetske, koja reflektuje svet u kojem živimo. Spas i smisao se mogu naći u sopstvenoj kreativnosti i veri u snagu umetnosti, one koja prodrma, bocne, probudi, provocira, dirne i ostane u nekom od publike još zadugo.

Nedavno preminuli režiser Dušan Makavejev je još davne 1958. godine pisao: "Umetnost treba cimnuti, pa šta bude. A ona tako rado zaigra, raznobojna i čovečna. Kao i svaka napuštena poruka čovekova koja samim tim što je poruka ne može da izbledi, makar je niko ne sluša. Izgovorena, pa šta bude." Animirana, pa šta bude. ¶

ANDRIJANA RUŽIĆ

Metafora osvete o indijansk

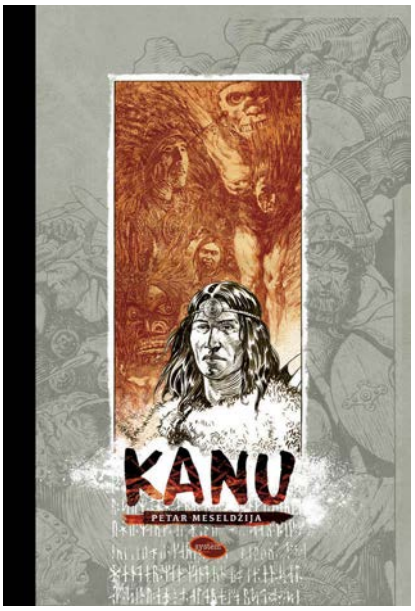
O majstorskom ilustratoru Petru Meseldžiji i njegovom *Kanuu*, stripu vizuelne snage, koji je upravo objavio beogradski System Comics

Petar Meseldžija (1965, Novi Sad) je izuzetna i pomalo paradoksalna figura stripskog pejsaža. S obzirom na celinu opusa, kratko se zadržao u stripu, a ostao uvek poštovan kao talentovani crtač, a potom i prerastao u crtačku figuru koju mnogi u regionu, a i u svetu, dižu na pijedestal velikog majstora figurativne ilustracije i narativnog slikarstva realističke *fantasy* stilizacije.

Odrastao je u Krčedinu kod dede i babe, a njegov ujak, strastveni čitalac stripova koji je ovu vrstu magičnog čitanja pretpostavio čitanju školskih udžbenika u kojima se mnogo manje prepoznavao, doveo ga je u inicijalnu vezu s medijem. Meseldžija započinje strip karijeru početkom osamdesetih radeći na karikaturalnom stripu (*Krampi*, po sopstvenim i scenarijima Dušana Dude Vukojeva za "Stripoteku"), da bi uskoro počeo da se pomera mali korak bliže ka realizmu (dve epizode *Kreker Kida* u listu "Neven"), a kratak strip *Čuvar istine* bio je odlazak u svet realističke stilizacije. Takav je bio i strip na četiri table bez reči *Lov* (scenario Duda Vukojev; strip je nastao 1987; objavljen u "Stripoteci" br. 908). Kratki stripovi sabrani su u knjizi *Esmeralda i druge priče* (Rosencrantz, 2012), a potom *Krampi* i *Kreker Kid* u zajedničkom albumu (Rosencrantz, 2014).

Godine 1991, kad i potpisnik ovih redova, Meseldžija odlazi da živi u Holandiju. Nakon što je završio strip *Kanu*, u potpunosti se posvećuje ilustraciji i slikarstvu, postepeno osvajajući veliki broj fanova koji verno prate svako njegovo objavljivanje i izložbe. Njegovi originali postaju sve traženiji i nalaze se po privatnim kolekcijama u Srbiji, Holandiji, Nemačkoj, Francuskoj, Italiji, Belgiji, Švedskoj, Americi, Hong Kongu i Australiji.

Sve Meseldžijine publikacije, van pomenutih sabranih stripova, pripadaju vanstripskim medijima. Takve su knjige ilustracija *Peter Enkorak, Kralj Artur i vitezovi okruglog stola*, a među njima

posebno se izdvaja *Legenda o Baš Čeliku* (Zmaj, 2008. godine u Srbiji, a u Americi pod naslovom *The Legend of Steel Bashaw*, Flesk Publications, 2010) za koju je napisao i tekst, inspirisan mitologijom i narodnim bajkama. *Slovarica* (Rosencrantz, 2014) je knjiga za decu po stihovima Dude Vukojeva, za njom dolazi *Knjiga o džinovima* (napisana na engleskom za Flesk Publications, preveo Goran Skrobonja, System Comics, 2015) i potom, kao veliki poštovalac srpske tradicionalne književnosti, stvara knjigu sa osam ilustrovanih pesama *Marko Kraljević i zmaj* (Čarobna knjiga, 2017).

Kanu je nastao početkom devedesetih, na predlog Ervina Rustremagića da Meseldžija krene sa serijalom, no projekt kasnije nikad nije dobio takve razmere. Sinopsis je uradio Serhio Aragones, početni scenario Bojan Kovačević, a Meseldžija je tokom kreativnog procesa uneo niz temeljnih promena. Završio ga je tek kada je već živeo u Holandiji. Beogradski System Comics ga upravo sada, dvadeset pet godina kasnije, objavljuje na radost Meseldžijinih fanova. Jer fama o ogromnoj crtačkoj veštini zasluženo se širila upravo zahvaljujući njegovim ilustratorskim knjigama.

Kanu ispreda arhetipsku priču o iskušenjima i herojstvu indijanskog dečaka otetog u vikinškom pohodu. Vikinzi su posećivali Ameriku i pre Kolumbovog otkrića i činili, naravno, ono što su inače činili, pljačkaške pohode. Već i tada, oružje i oklopljenost vikinga su superiorni nad indijanskim, što je Meseldžijin bolni memento kakva sudbina očekuje Indijance u budućnosti, sa kasnijim posetiocima. Priča je pre metafora osvete nego konkretna priča koja bi psihološki kontekstualizovala razvoj karaktera junaka. Njegovo odrastanje nema konkretne razvojne faze, nego se odvija gotovo mitski u skokovima, kao u filmu *Ekskalibur*. Dečak pobeđuje strah isprva iznutra. Bojeći se bogova i duhova vikinga, on utočište i ohrabrenje nalazi u unutrašnjem monologu s indijanskim bogovima i dušama svojih stradalih roditelja jer potpuno je sam, izuzev ove mitske povezanosti. On stalno vodi nemi dijalog sa zavetom svog oca koji oseća i hrani u sebi.

Ono čime *Kanu* pleni nije toliko njegov scenario koliko njegova vizuelna snaga. Zadržao bih se samo na jednom kratkom momentu u priči koji traje kao mala večnost. To je trenutak boli na licu oca vikinga koji je poginuo u pohodu i to upravo od ruke dečaka. Zatvorene oči nesrećnog oca jesu pripovedačko zaustavljanje u vremenu. Staze priče u tom poslednjem prizoru na trinaestoj tabli račvaju se u različitim egzistencijalnim pravcima. Oproštaj i usvajanje. Zašto ne, dečak bi mogao da mu zameni izgubljenog sina? Ili osveta, brutalna i kratka? Život za život, krv za krv. No, to je samo trenutak magnovenja, onoga što ispredamo kao čitalačke mogućnosti pre no što ćemo okrenuti stranicu. I, kada smo to učinili, staze pripovedačkih mogućnosti se zatvaraju, ostaje samo jedna. Ili možda dve? Da oca, izbezumljenog od bola, vikinški poglavar nije sprečio, preporučivši život koji će biti produžena patnja za dečaka, priča bi se ovde okončala dečakovom smrću. No, ne zaboravimo, ne postoji samo taj u suštini

om dečaku

sadistički savet poglavara o produženoj agoniji, postoje i zahtevi strukture priče. Da se ovde okončala, bila bi štura, prekratka, nedovoljno motivisana završnica. Priča ima još da se razmahne.

U *Kanuu* su opčinjavajući prikazi prirode, snage prirodnih elemenata i žestine ljudske borbe koju današnjim očima sagledavamo kao plemensko nasilje i destrukciju. Sve razlike u tom svetu se rešavaju mačem i sekirom.

Pojedini prizori u *Kanuu* su takvi da bi na njima Meseldžiji mogli pozavideti vodeći svetski crtači. Nije, međutim, podjednako režijski jak niti dosledan. Ne uspeva uvek da u potpunosti stripski orkestrira svoje inače neverovatne crtačke moći. "Neujednačenosti" se javljaju pošto neki od prizora eksplodiraju od same snage, pa se prizori u njihovoj okolini učine statičnijim nego što jesu. Neki prizori su jednostavno crtački previše snažni da bi dozvolili sekvenci da preuzme premoć nad individualnim prizorom. Srešćemo i briljantne hermanovske prizore granja na četrnaestoj i petnaestoj tabli, pa onda opet tri table kasnije, hermanovski prizor dečakovog odlaska u noć u poslednjem kvadratu.

Koja je najlepša tabla? Potpisniku ovih redova nesumnjivo dvanaesta. Taj trijumf odnosa crnih i belih površina istinski opčinjava. Kjaroskuro uz bogato senčenje. Odlazak vikinškog broda u olujnu noć. Nezaboravno lice dečaka konfrontirano s licem vikinškog vođe i budućnošću koja obećava da će biti crna kao i sama noć.

Postoji raskršće između jezika stripičnosti i ilustratorskog jezika. U jednoj raspravi na Fejsbuku (ove rasprave postaju jednako legitimne baš kao i rasprave na forumima, naravno, pod uslovom da sadrže argumente koji su vredni pamćenja) zastupao sam stanovište da postoji velika razlika između stripskog idioma koji neguje Rajko Milošević Gera i onog fascinantnog, montažnog idioma koji je stvarao Serđo Topi, njegovih kolažnih tabli fascinantne lepote i grafizma. Gerin idiom je stripski *par excellence*. Za njega je najvažnija sekvenca, protok pripovedanja. On ne dozvoljava pojedinačnom prizoru da nadvlada. Ostavimo sad Topija po strani, vratimo se Meseldžiji. U intervjuu iz 2011. godine, objavljenom u knjizi Predraga Đurića *Zlatno doba vojvođanskog stripa* (Rosencrantz, 2016), Meseldžija kaže: "Nemam (više) potrebu da svoju priču pričam u stripu, odnosno u nizu slika, već samo u jednoj slici, bilo to u kombinaciji sa tekstom, ili bez njega."

Na drugom mestu Meseldžija kaže: "Dok sam se bavio stripom, govorili su mi da razmišljam kao ilustrator. Kada sam radio ilustraciju, tvrdili su da joj prilazim kao slikar, a za moje slikarstvo kažu da je prenarativno, ilustratorsko po karakteru. Nikako mi nije polazilo za rukom da u potpunosti budem deo oblasti kojom sam se bavio. S vremenom sam shvatio da mi ništa drugo ne preostaje nego da budem svoj, odnosno ono što jedino ima smisla da se bude." (*Baš-Čelik mi je promenio život*, intervju iz 2016. u "Novostima")

I Stiv Rud (Steve Rude), sjajni crtač stripa *Nexus*, i Petar Meseldžija pripadaju autorima s kojima sarađuje Flesk Pablikejšns (Flesk Publications) koji već četvrt veka predstavlja najbolje autore fantastične umetnosti. Obojica su se okušali u ilustraciji i stripu. Obojica su imali samosvest da prepoznaju snagu pravih, najboljih izbora u sebi. Stiv Rud je izabrao strip, Meseldžija svet ilustracije i slikarstva. Nijedan nije pogrešio u proceni gde je njegova najveća snaga. Meseldžija je osetio svoju najveću snagu i punoću izraza u pojedinačnom prizoru otelotvorenom slikarskom tehnikom.

Petar Meseldžija je *artist's artist*, umetnik koga vole umetnici i van medija i žanrova u kojima sada deluje. Ostao je nepokolebljivo majstorski ilustrator koga strip crtači vole i duboko poštuju. ¶

ZORAN ĐUKANOVIĆ

Ljubav je blesavo

Italijanski pisac, novinar i scenarista Dijego de Silva nedavno je bio u Beogradu gde je promovisao knjigu *Bračna terapija za ljubavnike* (Clio, 2018, u divnom prevodu Ane Marković). Rođen je u Napulju 1964. godine, objavio je sedam romana, dobitnik je brojnih evropskih nagrada i prevođen je širom kontinenta, u Izraelu i Sjedinjenim Američkim Državama.

Prva njegova knjiga koja je prevedena na srpski, pomenuta *Bračna terapija za ljubavnike* je vešto i lucidno napisan roman o ljudskim odnosima, o tome kako iste stvari iz različitih uglova (p)ostaju potpuno drugačije. Roman koji nas tera da se smejemo sebi.

"VREME": Na internetu ima dosta informacija o vašim knjigama, o živopisnim, glavnim likovima, ali o vama lično – malo šta. Koliko pisac treba da bude izložen javnosti i koja je, po vašem mišljenju, prava mera?

DIJEGO DE SILVA: Mislim da privatni život pisca treba da ostane takav – privatan. Odnos između čitaoca i pisca se završava sa krajem čitanja knjige, jer je zapravo knjiga ono što tog pisca predstavlja. Ukoliko čitalac traži više od toga, znači da mu knjiga nije bila dovoljno dobra.

A prirodna ljudska radoznalost?

Možemo i ovako da kažemo: odnos pisac – čitalac je moguće tumačiti na dva načina. Jedno je da čitaocu koji pročita knjigu koja mu se dopada, prija da sretne autora, da se rukuje s njim i da ima prilike da zajedno popiju kafu, kao što se događa na sajmovima knjiga. To je nešto što ima smisla, daje se čitaocu mogućnost da na apstraktnu predstavu "zalepi" materijalnu potvrdu piščevog postojanja. A podaci koji se tiču broja žena i braće, to pripada estradi, piscu dolikuje da bude povučen.

Mislite li da fenomen Elene Ferante ogromnu popularnost duguje pomalo i toj misteriji koja se krčkala oko same spisateljice?

Mislim da je to dodatak na ceo fenomen, jer ona je uvek imala svoju publiku, odanu i veliku, za sve romane. Sa uspehom koji je, pre svega, doživela u Americi

Foto: Bojan Stekić

"Kada je reč o starijim ljudima koji odlučuju da se razvedu, najčešće su u pitanju ljudi željni slobode. Ostari i pomisli: 'Ono što mi je preostalo, živeću bez tebe.' I to je odličan razlog!"

iskustvo

sa serijalom *Genijalna prijateljica*, isplivala je čitava priča oko njenog identiteta. Ali to je usledilo posle velikog uspeha, nakon što je prevazišla neočekivane visoke tiraže. A onda je i njena anonimnost dala dodatni zamajac, povećala te brojeve... sve ono što je vezano za nju izazivalo je efekat lavine.

U njenoj tetralogiji govori se o odrastanju u Napulju, odakle i vi dolazite. Kada se spomene Napulj, teško da neko neće pomisliti i na Kamoru. Da li mislite da se od vas očekuje da pišete o mafiji?

Naravno da postoji ta tendencija. Jedan od mojih romana, koji su prilično prevođeni, ujedno jedan od prvih koje sam napisao, upravo govori o korišćenju dece u mafijaškim organizacijama u Kamori u Napulju. S druge strane, veoma je prevođena i knjiga *Želim da gledam*, koja je mračni, psihološki triler. Jasno je da ukoliko se neko prepusti temama koje su prodavanije, koje se očekuju i koje lakše idu, lakše će i proći. Istovremeno, neke druge knjige iziskuju određenu hrabrost u izdavačkom smislu. Ali je pitanje šta na duge staze, kada je reč o publici, bolje prolazi... a to, ipak, ne možete da znate.

Knjiga *Bračna terapija za ljubavnike* govori jednim univerzalnim, da kažem evropskim jezikom, krcatim humorom i vrlo prijemčivom ironijom. Verovatno da joj to olakšava put.

To je veliki kompliment! Svako od nas poseduje humor koji mu je na neki način bogomdan i uvereni smo da to ima veze sa našim poreklom ili okruženjem. Ali ako imate utisak da je taj humor univerzalan, samo mogu da kažem hvala. Srećan sam što je tako.

Prepoznajući i sebe i druge u nekim reakcijama, mislima o kojima pišete, pomislila sam kako smo svi negde predvidljivi.

I još smo predvidljiviji od toga. S druge strane, ono što je najprivlačnije kod osobe jeste upravo sposobnost da to ne bude. Što je manje uhvatljiva, to nam je privlačnija, ali smo mi predvidljiviji. Možemo slobodno da kažemo da je ljubav blesavo iskustvo. Ako se malo pomerimo iz perspektive u kojoj se nalazimo, tačke u čijem smo središtu, ako imalo iskrivimo pogled ka sebi, ne možemo a da ne primetimo zapravo da je sve to što se događa smešno. Što više pišem, što sam stariji, pišem kako bih shvatio šta mislim. I kada se izražavam, pokušavam da dam mislima neki konačni oblik. Što se više izražavam kroz pisanje, taj oblik mi je bliži... Pišući, osvrćem se i gledam ka sebi. I svaki put kada pišem o ljubavi, primetim da pišem stvari za koje nisam ni bio svestan da ih znam. Istovremeno, kada o ljubavi misliš da nešto znaš, to znači da više ne voliš.

Izjavili ste za jedne nemačke novine: "Šta je pisanje nego sinteza protivrečnosti (...) čovek nešto veruje da zna, a dešava se samo da ponovo prepoznaje te protivrečnosti." Zvuči jednako primenljivo na veze, kako o njima pišete.

Mislim da ne postoji pisac koji se ne hrani protivrečnostima, to je suština tog iskrivljenog pogleda. On ne daje tačan rezultat, već predstavlja traženje odgovora unutar kontradikcija. Zadatak književnosti nije da pruži precizna rešenja i da ono o čemu govori stavi u neki red, već da nam približava nerazumljivost samih stvari. Zapravo, samo hoću da kažem, ne treba književnost da nam reši stvarnost na jednostavan način, već da dopre do složenosti života. Ako bi književnost mogla da nam da jednostavne odgovore, onda bismo otišli u knjižaru i kupili knjigu "Kako biti srećan" ili "Kako naučiti sreću u deset lekcija". Mislim da su knjige sa takvim pristupom po sebi suvišne, mada postoje. Znam za jedan bestseler čiji je naslov nešto poput: "Kako da prestanete da pušite, ako znate kako". Meni, kada vidim takav naslov, dođe da kažem "e do ...". Čak i ne krijem da na izvestan način poštujem takvu vrstu književnosti, imam prijatelje koji su prestali da puše čitajući tu knjigu, ali ja je zaobilazim. I dalje tvrdim da je teško prestati sa pušenjem, pogotovo uz lekcije. I ubeđen sam da sam u pravu.

Gledajući statistiku, deluje da je lakše razvesti se nego prestati da pušite. U Italiji, nisam sigurna gde sam to pročitala, postoji primetan porast broja razvoda supružnika koji imaju više od 65-70 godina. Je li to, po vašem mišljenju, dobra ili loša vest?

Kada je reč o starijim ljudima koji odlučuju da se razvedu, najčešće su u pitanju ljudi željni slobode. Znači da se mnogo trpelo i oni shvataju da to više ne žele. Možda je taj krst nošen iz brojnih pogrešnih razloga – bilo ekonomskih, pogrešno protumačenog interesa dece, najosnovnijeg osećaja krivice – i konačno se dođe u neke godina i čovek shvati da može da izađe iz toga. Iako je mogao i ranije. Ostari i pomisli: "Ono što mi je preostalo, živeću bez tebe." I to je odličan razlog!

Postoji jedna od onih mudrosti na internetu – "niko bolje ne poznaje čoveka nego žena koja je prestala da ga voli", kažu da je to rekao Prever, mada nisam proverila...

Tačno tako! Prever? Sviđa mi se.

U ćaskanju pre nego što ste došli na intervju, što mi je prenela Ana Marković, prevoditeljka vaše knjige, pomenuli ste da ste se do četrdesete godine bavili velikim temama, a onda shvatili da tema po sebi nije toliko bitna, bitno je pisanje i opustili ste se.

Pre svega mislim da pisac ima potrebu da piše, a na osnovu te potrebe se rađa ono što treba. Čitalac koji poznaje književnost, kome nije potrebno puko ispunjavanje vremena, ume da prepozna prevaru. Bitna je neophodnost da se piše. Američka minimalistička književnost nas je naučila da možeš da pišeš i o kuhinji svoje babe i da to bude ono pravo. Svako od nas ko je čitao Rejmonda Karvera je shvatio – u početku smo bili šokirani, posle nekoliko stranica se pitali šta je kog đavola ovo "*on je ustao, prošetao, otišao do kuhinje*", sve dok nismo došli do pete stranice i shvatili da je književnost upravo to. ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

Brzina i/li lepota

Vicente Amigo, Rosenberg Trio, Carminho, Vlatko Stefanovski & Miroslav Tadić – izvan stvarnosti Srbije

Budući da ovde svake godine "pokrivamo" Guitar Art Festival (dalje: GAF), čitaocima "Vremena" nije neophodno ponavljati o njegovim kvalitetima i dometima. U svom jubilarnom izdanju glavne koncerte održao je u nekadašnjem Domu sindikata, sada dvorani bankovitog naziva; iz finansijskog sektora su mu i najveći sponzori, cene ulaznica išle su do 2.800 dinara, prigodno je ispitivao akustiku renovirane sale i ubedljivo je punio publikom; u novom izdanju,

Foto: Danilo Mijatović

ta dvorana ima 1.382 sedišta (brojao AV?). RTS je snimao s toliko kamera da zaista nije mogao i proteste, a veliko bioskopsko platno iza izvođača najbolje je korišćeno na otvaranju, poučno omogućivši da detaljno pratimo neverovatne zahvate leve ruke flamenko-zvezde Visente Amiga (Vicente Amigo). Prekrštenih nogu, Amigo i sam bez gledanja zvuči poput mnogih dobrih klasičnih i flamenko gitarista – kao da dvojica sviraju istovremeno, no on svoju briljantnu tehniku koristi odan sirotinjskom poreklu flamenka. Prateći kvintet čine mu bas-gitarista, perkusionista, nenametljivi pevač, plesač s pehom potpetice i neprimetni drugi gitarero, ali čarolija ostaje među pucketavim prstima, pljeskanim dlanovima, zatresenim žicama i rezonirajućim drvetom; čak ni kastenjete, samo ono malo vibrirajućeg vazduha koji gitara izdahne, a opet toliko moćnije od bilo kog rokerskog unplugged.

Za Amiga, prvo od redovnih oduševljenja prisutnih i biseva na glavnim, večernjim koncertima ovog GAF-a, koje su "nosili" još neki povratnici na festival, višestruki prekršioci odranije poznati organima sluha zbog neprilagođene brzine. Da parafraziram reklamni slogan, *Brzina bez lepote je ništa*, ljudi lakše mere brzinu nego što vrednuju lepotu, a Rosenberg trio (dalje: R3) zvučao je još brže i kvalitetnije nego pri ranijim posetama Beogradu. Uobičajenu molsko-svingersku vatrometnu đangologiju obogatili su i ratnom kompozicijom *Heavy Artillery/ Artillerie Lourde* svog uzora Đ. Rajnharta, i garnirali standardima kao *Stompin' At The Savoy* Elingtona, čiji nadimak izgovaraju Đuk, prirodno. Drugi gitarista Nuše (Nous'che) svirao je više sola nego pre, a kad Stočelo Rozenberg povede u balade kao *For Sephora*, nikakva njujedžtrankvilizacija nije ni prineti. Na kraju, *Spain* Č. Korie. Aplauz? Ovacije!

Stočelov mlađi brat Mozes, takođe gitarista, tom nivou znatno je bliži rodbinski no pokazanim uživo u Beogradu, ali bar je uneo nešto manuš-stila u nategnuti pokušaj da GAF najuspešniju sopstvenu produkciju – super-trio Kings Of Strings (dalje: KOS; Tomi Emanuel, Stočelo Rozenberg, Vlatko Stefanovski) iz 2011/12. nastavi kroz Kings Of Strings – The Youngsters. Drugi u KOS 2, Jorgos Jorgopulos (Giorgos Georgopulos) – za razliku od svog nastupa na GAF 2012. – premalo je koristio muzičko bogatstvo i tradiciju rodne Grčke, baratajući buzukijem uglavnom kao dobar džez-gitarista. Nesuđeni domaćin i usiljeni voditelj Bojan Ivanovski je brzoplet i površan, upecan jeftinim trikovima najlon-žica; GAF bi mu više pomogao strogim mentorstvom nego guranjem ka zvezdama. Ponavljanje modela, delom i repertoara KOS je predvidljivo omanuo, čak i uz simbolični bis kad im se Stočelo pridružio za *Oči čornije* kojima je i R3 zaključio prethodno veče.

Dobrodošla prinova među fado-damama gostujućim u Beogradu, Karminjo (Carminho, r. '84 kao Maria do Carmo Carvalho itd.) je – iako ćerka fado-pevačice – razmerno kasno počela time da se bavi profesionalno, ali neočekivano brzo uspela, već prvencem *Alma* (2009, EMI). Besprekornog glasa i interpretacije, uživo je još uvek neizbrušeni dragulj i neposrednošću je osvojila publiku kojoj bi se morala vratiti. Pratio je osrednji kvartet, uobičajena fado-gitaristička trojka umesto perkusioniste pojačana diskretnim električnim kolegom, koji je lap-stil gitaru svirao i gudalom. GAF je iskoristio i da za posebnu zajedničku numeru na binu dovede prijatelja, mladog brazilskog gitaristu Jamandu Kostu (Yamandu Costa), učesnika popodnevnog programa. Ne igrajući na tradicionale – osim možda *Bom Dia, Amor* – držeći se sopstvenog materijala, posebno prošlogodišnjeg albuma *Maria* (Warner), Karminjo je briljirala u dva neočekivana momenta. *Estrella* je izvela sama, prateći se el. gitarom kao da Šinejd O'Konor izvodi fado, a tačkom doslednog pevanja uz elektronsku buku struganu u pozadini gotovo laboratorijski a opet osećajno, pokazala je da istinski fado kao nož kroz puter prolazi i drastičnu modernizaciju.

Međaš savremenog muziciranja na akustičnim gitarama, CD *Kruševo* (1998, MA Records) Vlatka Stefanovskog i Miroslava Tadića nedovoljno je pamćen u širim krugovima, uprkos kasnijim saradnjama ovog dvojca. Čudna građevina unutar koje je snimljen – Makedonium kod Kruševa, jugoslovenski soc-spomenik Ilindenskom ustanku 1903, betonski "najveći mikroorganizam na svetu", podignuta 1974. – bila bi još bliža zaboravu da tu 2007. nije sahranjen Toše Proeski. Povratak naoko blizanačkog tandema Stefanovski-Tadić na GAF s programom radnog naslova *Kruševo 2* premijerno je predstavio materijal koji će tek snimiti, ali se lokacija/objekat izuzetne akustike još ne zna. U međuvremenu, nastavili su instrumentalno variranje makedonskog pa i balkanskog folklora, znalački apstrahovano dalje od najšire prijemčivog pevušenja *...kitka šarena...*Među poznatim etno-pesmama odskočila je obdukcijsko-rodoljubiva *Bolen mi leži Mile Pop Jorda-*

nov, a za bis smo dobili i *Bistru vodu* Leb i sol (Regina nema monopol na taj naslov). Munjeviti Vlatko bio je potpuno u funkciji aranžmana, dok je akademski razlož(e)ni Miroslav neretko bas-žicama (računajući i na ozvučenje) proizvodio dron dostojan violončela. Njihovo meditativno dopunjavanje ukupnim utiskom skladno premošćuje jaz između solaže i pratnje, za koji je najviše kriv ego-trip iz rokenrola; solo je previše važan da bi zaista dobar gitarista svirao samo to, zapostavivši harmoniju i ritam. Takva pouka iz flamenka i gitarske klasike, delom i iz džeza, među najvrednijim je amanetima GAF-a.

Egzaltirani posetioci posle ovoga izašli su u prijatno prolećno veče, vratili se u stvarnost Srbije, ne znajući odmah za druge posetioce koji su bez ulaznica prodrli u RTS. Dosta više nokat-žica-trzalica, došlo vreme i za horske svečanosti, da svi zajedno zapevamo *Padaj Slino i nepravdo*. ¶

DRAGAN KREMER

Festival

Kad bi Sombor bio Holivud

Foto: Siniša Trifunović

U zemlji na raskršću

Za svaku pohvalu je namera Grada Niša da iduće godine uloži više u kulturu nego što je to učinio ove, ali je šteta što to nije državna strategija koja proizilazi iz ideje u kom pravcu treba da se razvija grad na raskrsnici Balkana, već inicijativa pojedinca

"Teatar na raskršću" je naš novi festival. Njegovi inicijatori i organizatori su Narodno pozorište Niš i direktor Spasoje Ž. Milovanović. Ideju da se iskoristi pozicija Niša kao grada na raskršću puteva da bi se u njemu ukrstile teatarske estetike Balkana, treba podržati zbog najmanje dva razloga. Bugarska, Makedonija, Albanija i Rumunija, iako naš neposredni komšiluk, za nas su pozorišna *terra incognita*. A drugo, ako bi Spasoju Ž. Milovanoviću i njegovim saradnicima pošlo za rukom da osim predstavljanja predstava iz nama nepoznatih produkcija podstaknu umetnički dijalog i razmenu na Balkanu, e, to bi bilo značajno ne samo za region već i za Evropu. U tom pravcu na festivalu je održana tribina "Teatar Balkana – saradnja na raskršću", na kojoj se otvoreno polemisalo o tome šta je potrebno za dobar festival.

Od pomenutih razloga zašto "Teatar na raskršću" treba podržati bitniji je jedan – bočni. Sećate li se projekta *Konstantin*? Nosilac projekta je bilo Narodno pozorište Niš, a koproducent je bio Narodno pozorište u Beogradu, čiji je direktor Drame u tom trenutku bio Spasoje Ž. Milovanović. Ovog marta su se u Nišu, zbog "Teatra na raskršću", sastali producent(i) najkritikovanijeg projekta naše kulture i njegovi kritičari da bi konstruktivno razgovarali na koji način grad Niš i njegovo pozorište mogu da postanu važna karika u razvoju kulture u regionu. To samo po sebi ukazuje da kultura na ovim prostorima od svih resora ima apsolutno najjači demokratski potencijal. Potencijal koji oni koji kreiraju realnu politiku ne vide, ne cene i ne umeju da iskoriste!

Na festivalu od 11. do 19. marta učestvuju sledeće predstave: *Putujuće pozorište Šopalović* u izvođenju domaćina festivala, *Kad bi Sombor bio Holivud* NP Sombor, *We are born naked and the rest is...* koprodukcija scene MESS i SARTRA iz Sarajeva, *Kapital* Kraljevskog pozorišta Zetski dom na Cetinju, *Filoktet* HNK iz Varaždina, *Balkanski špijun* NP Beograd, *Višnjik* Dramsko-Lutkarskog pozorišta "Ivan Radoev" iz Plevena (Bugarska), *Festen* Dramskog teatra iz Skoplja, *Sumrak bogova* SNG Maribor, i u čast nagrađenih *Mali mi je ovaj grob* Ars moriendi Theatre Group Solun.

Svako veče nakon predstava pred punom salom novinari i teatrolozi su raspravljali o predstavama i u te razgovore se živo uključivala publika, što se, među nama rečeno, veoma retko događa na drugim festivalima. Otvoren je prostor za mlade dramske pisce. Hartefakt fond organizovao je javno čitanje dokumentarne drame *O(p)stanak* Mine Ćirić i Jasmine Venčanski. Reditelju Andreju Nosovu pošlo je za rukom da veoma tešku temu, nasilje nad ženama, predstavi na neobičan i upečatljiv način kroz igru glumca i lutke. Na festivalu je promovisano više veoma zanimljivih teatroloških knjiga iz regiona, na primer *Primenjeno kazalište* Darka Lukića, *Muzičko pozorište kao umetnička sinteza* Svetozara Rapajića, *Umetnost i kultura otpora* Milene Dragićević Šešić.

Ceo festival (koncepcija, selekcija i organizacija) pripremljen je za manje od dva meseca, što se sme smatrati poduhvatom. Grad Niš je, na predlog gradonačelnika, spreman da naredne godine u festival uloži više sredstava nego što je to učinio ove. Naravno da je to lepa i za naše uslove retka vest, ali je tipično za nas da takva odluka zavisi od pojedinca, a ne od državne strategije koja bi proizilazila iz ideje u kom pravcu treba da se razvija grad Niš smešten u centru Balkana. Nadajmo se da će tih para dogodine zaista i biti i da će o njihovom trošenju odlučivati isključivo struka okupljena oko ideje "Teatra na raskršću". ¶

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

TERORISTI I VOAJERI

Mali, nabildovani, desni ekstremista Brendon Tarant je na Novom Zelandu ubio pedeset i ranio četrdesetak muslimana u dve džamije. Ubijanje je prenosio uživo na Fejsbuku. Milioni ljudi su gledali i šerovali prenos i video sve dok administratori Fejsbuka i drugih društvenih mreža nisu reagovali. Teror slikama dosegao je novu dimenziju

Sedite kod kuće, na poslu, u kafani. Pogledate šta ima novo na Fejsbuku, onako uzgred, po navici, kao što pogledate na desetine postova dnevno. I onda vam pogled ostane prikovan na jednom prenosu uživo. Ne možete da verujete šta vidite. Shvatate da gledate *live stream,* ali kao da se radi o sceni iz nekog akcionog ili ratnog filma sa mnoštvom mrtvih i hektolitrima krvi. Vidite kako neko iz automatskog oružja, iz neposredne blizine, puca na ljude. Ljudi padaju mrtvi ili ranjeni. Kao u video-igrici. Samo što ubrzo shvatite da se ne radi o insertu iz filma ili igrice, već o prenosu uživo. Neko STVARNO ubija ljude, u pravom vremenu, *live*, pred vašim očima. Uzbuđeno šerujete prenos. Neće vam poverovati ako ne vide sami. To MORA da se vidi.

Za nekoliko minuta milioni ljudi zajedno sa vama osećaju slatku jezu i uzbuđenje, ili zgražanje i odbojnost, tek niko ne skida pogled sa prenosa dok ga administrator Fejsbuka ne ukine. Nisu sami primetili da se nešto nedolično dešava na njihovoj platformi, morala je na to da ih upozori novozelandska policija. Radnja se dešava u Krajstčerču na Novom Zelandu.

Ubrzo se sedamnaest minuta dug video pojavljuje na Jutjubu i šeruje preko Instagrama i Tvitera. Na Jutjubu se uznemirujući video zadržava daleko duže nego na Fejsbuku, nije tačno poznato koliko. Ne zna se ni koliko ljudi je daunlodovalo video na svoje računare. Jasno je da je kontrola društvenih mreža zakazala. Belac sa kratkom kosom koji ubija muslimane u džamiji brzinom svetlosti postaje internet zvezda.

Postepeno saznajemo kako je reč o No-

MESTO ZLOČINA I UBICA: Pomen žrtvama i Brendon Tarant
Fotografije: Tanjug AP Photo

vozelanđaninu Brendonu Tarantu, malom, nabildovanom, desnom ekstremisti, da je u dve džamije stigao da pobije pedesetak i rani četrdesetak ljudi, da se traga za njegovim pomagačima (kasnije je policija saopštila da verovatno nije imao saučesnike), da je na šlem stavio kameru kako bi mogao istovremeno da snima i neometano puca.

Pojavila se i vest o nekakvim vezama ubice sa guslama, Radovanom Karadžićem, knezom Lazarom, Srbijom, nekakvim srpskim simbolima u kojima je, navodno, poremećeni Tarant našao inspiraciju za svoj masakr i tako dalje. U Srbiji dobar povod za teorije zavere, na Zapadu malo podsećanje na zle Srbe.

IZVAN KONTROLE

Kolika je prednost prenosa uživo na Fejsbuku u zemljama sa kontrolisanim medijima kao što je Srbija, tolika je opasnost za širenje "neprimerenih sadržaja", jer *live stream* nije moguće kontrolisati, makar na početku emitovanja. Kontrola i eventualno brisanje sadržaja slede tek kada se sadržaj postavi na Fejsbuk, koji je saopštio da je izbrisao više od 1,5 miliona videa iz Krajstčerča i sprečio 1,2 miliona pokušaja njegovog skidanje ili širenje.

U vezi sa rasprostranjenom fascinacijom brutalnim slikama, pogotovu pokretnim pa još uživo prenošenim, mediji podsećaju na prenos uživo na Fejsbuku silovanja petnaestogodišnje devojčice 2017. godine u Čikagu. Četrdesetak korisnika gledalo je silovanje i niko nije pozvao policiju. Fascinacija činjenicom da uživo gledaju nasilje vezala ih je za monitore. U zvaničnom saopštenju nakon tog događaja, Fejsbuk je uveravao javnost da "ozbiljno shvata svoju odgovornost za bezbednost ljudi".

Novozelandska policija pokušava da spreči širenje jezivog videa internetom, pozvala je građane da ga ne šire. Uprkos tome, video se i dalje širi. Zvaničnici upozoravaju da bi ovaj slučaj mogao da inspiriše imitatore – iskompleksirane, poremećene ljude sa radikalnom ideologijom ili bez nje, koji žele da privuku pažnju na sebe ili svoj cilj. Prenos uživo na Fejsbuku je idealna platforma za to.

NOVI KVALITET TERORA

Nemački nedeljnik "Špigel" piše o "fundamentalno novom kvalitetu terora" koji se prenosi uživo. To je bio *one-man-show* "ideološkog influensera" koji je znao kako da iskoristi mogućnosti koje mu pruža Fejsbuk, u duhu "terora slikama" koje dopiru do svesti ljudi.

Za razliku od Islamske države, koja je mnogim teroristima bila uzor za dizajniranje užasa, modernom teroristi, kakav je Tarant, ne treba čitav filmski tim da bi zadivio svet brutalnim pokretnim slikama. On je sam i ubica i scenarista i reditelj i glavni glumac i montažer, čak i muzički urednik i distributer. Poruka koju šalje je da je on "čovek od akcije", a ne jedan od onih koji do besvesti palamude po raznim forumima.

To što je cenzura praktično nemoguća, piše "Špigel", jeste najmoćnije oružje u "ratu slikama" sa ciljem da se izazovu strah i haos. Tarant je na osnovu do sada dostupnih informacija usamljeni, mržnjom zadojeni ludak željan pažnje, kod koga su ideologija ili rasizam sporedna stvar. Ali ne bi čudilo da sledeći put neka organizovana teroristička grupa svoj teroristički akt prenosi uživo na Fejsbuku.

NOVA DIMENZIJA

U modernom svetu tek kada slika obiđe svet, zlodelo, teroristično ili nekakvo drugo, bude zaokruženo. Terorista postaje sopstvena PR agencija jer sam bira sadržaj koji će da postavi na društvene mreže. Tradicionalni mediji ipak sami prave selekciju i obradu sadržaja za koji preuzimaju odgovornost.

"Koga teror slikama ne napravi počiniocem, napraviće ga voajerom", napisao je 2015. austrijski književnik Hans Magnus Encensberger. "Špigel" piše da je teror slikama poprimio sasvim drugu dimenziju otkako je 2016. prvi put uživo na Fejsbuku jedan islamista u Francuskoj ženi nekog policajca odrubio glavu.

Četiri godine i nekoliko tehničkih dostignuća kasnije, novozelandski masakr je potvrdio Encensbergerovo upozorenje. Zbog toga što većina ljudi ima nagon da, bezbedno udaljena, gleda uživo prenošenje svireposti i ubistva, treba očekivati kako će teroristi i ludaci svih vrsta iz bilo kakvih pobuda sve više da koriste tehničke mogućnosti društvenih mreža. Važno je da se što brže dopre do što više ljudi.¶

ANDREJ IVANJI

Statisti na političkoj sceni

Skandal nastao posle susreta u četiri oka između Donalda Trampa i Vladimira Putina u Helsinkiju jula prošle godine ponovo je otvorio pitanje da li za prevodioce važi isti kodeks o tajnosti kao za advokate, lekare ili sveštenike. Tim povodom i o tome kako su amateri sa znanjem jezika stvorili simultano i konferencijsko prevođenje, koje se kasnije pretvorilo u nauku koja se studira na univerzitetima

Piše: **Ivan Ivanji**

Na sastanku u Vijetnamu krajem februara iza predsednika SAD Donalda Trampa i Severne Koreje Kim Džong Una izviruju glave na koje niko ne obraća pažnju – prevodioci. Bilo da se radi o samitu na vrhu ili predavanju u gimnaziji, prevodioci ostaju anonimni. Osim ako se nešto vanredno ne dogodi ili nešto ne zabrljaju.

Tako je trenutno u fokusu svetske pažnje izvesna Marina Gros, koja je gotovo trideset godina prevodilac Ministarstva inostranih poslova SAD. Američki kongres zahteva od nje da javno saopšti o čemu su Tramp i predsednik Rusije Vladimir Putin dva sata razgovarali tokom sastanka "u četiri oka" održanom 16. jula 2018. godine u Helsinikiju, jer o tome ništa ne znaju ni američke obaveštajne službe, ni ministar inostranih poslova, ni predstavnički dom. Da li je Tramp tada Putinu obećao nešto što ne bi trebalo da se zna?

Putin je lakonski izjavio da se za tako kratko vreme ne mogu rešiti problemi koji su se nagomilavali godinama, ali potvrđuje da je došlo do "nekoliko bitnih dogovora." Razume se samo po sebi da Putinov prevodilac ćuti kao grob, ali njega u Rusiji niko ništa i ne sme da pita. Tramp odbacuje sve optužbe.

PREVODILAČKA TAJNA

Osim dvojice šefova država, prisutni su, dakle, bili samo prevodioci, sa američke strane pomenuta gospođa Gros. Ona je, pozivajući se na etiku svog posla, odbijala da bilo šta kaže, republikanska većina joj je dala za pravo, pa se činilo da je stvar završena. Međutim, ovog januara sada demokratska većina u Kongresu ponovo je poziva da dâ izjavu i po zakonu može da je na to prisili. Na tome posebno insistira kongre-

HELSINKI:
Tramp i Putin sa svojim prevodiocima
Foto: Tanjug AP Photo

smen Džon Patrik Kenedi III, unuk Roberta Kenedija. Da bi izbegla svedočenje, mogla bi da uloži žalbu Vrhovnom sudu u kome Trampove pristalice imaju većinu, pa joj, na kraju, verovatno niko neće moći ništa, neće biti primorana da iznese detalje razgovora između Trampa i Putina.

Ovaj slučaj, ipak, ponovo je otvorio pitanje da li za prevodioce važe ista obaveza i pravo na zagarantovanu tajnost kakvo važi za advokate, lekare ili sveštenike? Ako, na primer, prevode za poslovne ljude za koje se ispostavi da su mafijaši, da li imaju obavezu da ćute o svojim saznanjima? Da li je prevodilac u obavezi, ili naprotiv, nema pravo da obelodani krivično delo za koje je saznao na radnom zadatku? I da li to važi za sva krivična dela, ili su neka, kao što su ubistvo ili masovno ubistvo, izuzeta iz prevodilačke etike?

Problem nije nov. Vlada Poljske pozvala je svojevremeno prevoditeljku Magdalenu Fitas-Dukačevsku da svedoči o razgovoru između Putina i sadašnjeg predsednika Evropskog saveta, a tadašnjeg premijera Poljske Donalda Taska, nakon pogibije poljskog predsednika Leha Kačinjskog 10. aprila 2010. u avionskoj nesreći pri naletu državnog aviona na aerodrom u Smolensku. Varšava sumnja u rusku krivicu. Gospođa Fitas-Dukačevski još uvek ćuti.

Pitali su i mene šta bih ja učinio da sam ikada došao u sličnu situaciju. Ja bih uz najljubazniji osmeh izjavio kako se podrazumeva da u svakom pogledu najsavesnije želim da sarađujem sa vlastima svoje zemlje, ali da se, nažalost, ne sećam nikakvih detalja i neka se slobodno raspitaju, svaki će konferencijski prevodilac potvrditi da ne može da se zapamti šta se prevodi konsekutivno, jer je tada mozak usredsređen da u trenutku prevodi šta čuje, a očigledno je deo mozga zadužen za pamćenje tom prilikom isključen.

Na isto pitanje medija, a povodom slučaja Tramp-Gros, odgovorila je glavna prevoditeljka nemačkog ministarstva inostranih poslova Izabela Guzenbauer: "Ne sećamo se ničega, čak ni ako smo napravili neke kratke beleške."

Isto važi i za simultano prevođenje.

SIMULTANO PREVOĐENJE

Simultano prevođenje pomoću mikrofona i slušalica na više jezika istovremeno prvi put se u istoriji primenilo na suđenju glavnim nacističkim ratnim zločincima u Nirnbergu 1946. godine. Prevodilo se na engleski, francuski, ruski i nemački. Za tu priliku napravljeni su prvi odgovarajući aparati. Profesija konferencijskog i simultanog prevođenja dotle nije postojala, a sad je trebalo pronaći dovoljno prevodilaca za četiri jezika koji će prevoditi istovremeno. O tome opširnije pišem dalje u ovom tekstu.

Sedam godina kasnije u Ženevi je osnovan Međunarodni savez konferencijskih prevodilaca – skraćeno AIIC – koji danas ima više od 3000 članova iz devedeset zemalja koji prevode sa 24 jezika. Postoji i Društvo simultanih i konferencijskih prevodilaca Srbije. Savez ima kodeks profesionalne etike, a jedno od osnovnih načela, koje prihvataju svi članovi AIIC, jeste apsolutna diskrecija: ne sme da se govori gde i šta se prevodilo, ko je sve bio prisutan, kakva je bila atmosfera. Nisu poznati slučajevi da su prevodioci prekršili taj kodeks. Da li prevodioci potpisuju i konkretne posebne obaveze ili polažu zakletve, različito je od slučaja do slučaja.

Kada sam ja kao samouki prevodilac počeo da prevodim za Tita i jugoslovenski vrh, nisam imao pojma da se od kraja sedamdesetih godina govori o translatologiji kao nauci o prevođenju, a da se njenim osnivačem smatra Danica Selešković rođena u Parizu 1921. godine, čiji je otac bio Srbin. Ona je besprekorno govorila francuski, srpski, nemački i engleski. Postoji i međunarodno priznanje "Nagrada Danice Selešković", koje se od 1992. dodeljuje svake druge godine nekom vrhunskom konferencijskom prevodiocu.

PREVOĐENJE KAO NAUKA

Na Univerzitetu u Beču postoji Centar za translatacione nauke u rangu posebnog fakulteta sa 4.000 studenata. Od 2011. jedna od vodećih profesorica je dr Mira Kadrić, a odskora tu predaje i književnica i prevoditeljka Maša Dabić, koja je, pored ostalog, na nemački prevela romane Dragana Velikića i Barbare Marković. Obe su poreklom iz Bosne.

Kod nas se pojam translatacije nije odomaćio, govori se o nauci o prevođenju ili o "konferencijskom, stručnom i audiovizuelnom prevođenju", što je u ovom slučaju preciznije, ali predugačko za svakodnevnu upotrebu. Problem je u tome što na nemačkom reči *dolmetschen* za usmeno, a *übersetzen* za pismeno prevođenje same po sebi ukazuju na dve različite delatnosti. Mi bismo mogli reč *tumač* da koristimo za onog »

ko prevodi usmeno, ali se u javnosti to nije odomaćilo.

Fakat je da mnogi odlični prevodioci književnosti neće ili ne umeju da prevode usmeno. Po mom mišljenju, najbolji prevodilac srpskog jezičkog područja svih vremena, moj pokojni prijatelj Branimir Živojinović, govorio mi je da ni najbanalnije rečenice ne ume da prevede usmeno. Pismeno prevođenje književnosti, naučnih tekstova, pa i raznih pravilnika, statuta, ugovora, nije isto kao simultano (uz aparate) ili neposredno usmeno "konferencijsko", odnosno, "konsekutivno" prevođenje.

Ako sam ja krajem pedesetih i početkom šezdesetih mislio da sam "jedinstven slučaj" kao neškolovani prevodilac na najvišem nivou, pa se još i usuđujem da pišem o tom svom delovanju, Mira Kadrić me je upozorila da i nisam tako jedinstven slučaj. Poslala mi je knjigu "Tumači u mreži moći" (*Dolmetscherinnen und Dolmetscher im Netz der Macht*), u kojoj su prikazani "autobiografski konstruisani životni putevi pod autoritarnim režimima". Sadrži trinaest opširnih prikaza autobiografskih dela, među kojima je i moja knjiga "Titov prevodilac", jer ona Titov režim smatra autoritarnim, baš kao i Hiltlerov i Staljinov. Te knjige u ovom zborniku prikazuju ekspertkinje ne samo za jezik autora, nego i odlični poznavaoci zemalja u kojima su odrasli i u kojima su delovale ličnosti koje su prevodili. U predgovoru se kaže da se traži odgovor na pitanje: "...kakvo mesto u konkretnim, autoritarnim odnosima moći ili vanrednim situacijama uslovljenim ratom zauzima prevodilac, kako se prevodioci pozicioniraju u društvenim zbivanjima, koje mogućnosti rešavanja konflikata nalaze i kakve se strategije prevođenja koriste."

Knjige koje su o svojim iskustvima pisali prevodioci "raznih diktatora" – kako njihove "mušterije" ili "klijente" autorkinje ponekad nazivaju – nisu zanimljive samo sa stručnog stanovišta, čak to možda ponajmanje. Reč je o opisivanju međuljudskih odnosa u različitim situacijama, ponekad bitnim, presudnim trenucima novije istorije.

Navešću pojedinosti nekih od tih trinaest knjiga, među kojima se našla i moja.

JEVREJIN PREVODI HITLERA

Počeću sa Hansom Jakobom *(Hans Jacob)*, koji je, doduše, 33 godine stariji od mene, ali njegov život ima neke sličnosti sa mojim. Jevrejskog je porekla, odrastao dvojezično, na nemačkom i francuskom, zahvaljujući svojoj francuskoj guvernanti, roditelji su mu rano umrli, imao je deset godina kad je njegov stric preuzeo brigu o njemu i njegovoj sestri, studije romanistike nije završio, bio je oženjen balerinom, a sebe je smatrao piscem, pisao je pesme u prozi, napisao jedan roman, romansiranu biografiju francuskog pesnika Artura Remboa, preveo desetine knjiga sa francuskog i italijanskog na nemački jezik i to takođe smatrao književnom delatnošću, umetnošću. Na svoju sreću, a za razliku od mene, nikad nije bio u koncentracionom logoru, ali imao je prilike da prevodi Hitlera i pre nego što je počela era simultanog prevođenja, zapravo da u praksi pokuša nešto slično. Naslov njegove autobiografske knjige je "Dete svog vremena".

Od 1926. do 1933. godine radio je kao prevodilac za Ministarstvo inostranih poslova Nemačke, sve dok ga šef Hitlerove prevodilačke službe Paul Šmit nije upozorio da treba hitno da beži jer od sledećeg dana neće moći da dobije izlaznu vizu. Pobegao je prvo u Beč, a zatim u Francusku gde je radio pretežno kao novinar.

Citat iz njegove autobiografije: "Jednog dana me je pozvao direktor francuske radiofonije Bremon i zamolio da ga otpratim do ministarstva. Tamo su me pitali da li sam spreman da simultano prevodim Hitlerove govore... Kadgod bi Hitler, mnogo ređe Musolini, držao govore, otišao bih u jednu kabinu Ministarstva pošte, dobio slušalice i prevodio simultano u mikrofon, bio direktnom linijom povezan sa predsedništvom vlade i ministarstvima spoljnih, unutrašnjih poslova, vojske i mornarice... Za mene je to simultano prevođenje bilo duhovno i fizičko mučenje."

Hitlerovi govori su toliko bili neuračunljivi da su "visoka gospoda" – kako ih Jakob naziva – posumnjala u kvalitet prevoda. Provereni su na taj način što je original jednog Hitlerovog govora snimljen na gramofonsku ploču, Jakobov prevod na francuski je stenografisan. Aparati za simultano prevođenje još nisu postojali.

Jakob je sa svojom ženom posle nemačkog osvajanja Francuske 1940. godine uspeo peške preko Pirineja da se dokopa Španije, zahvaljujući svojim poznanstvima lako je dobio američke vize i do kraja rata u SAD radio kao prevodilac i komentator ratnih zbivanja. Posle toga se vratio u Pariz i do kraja života (1961) bio šef prevodilačke službe Uneska.

Što se tiče sumnje u kvalitet prevođenja Hitlerovih govora: nemački prevodilac Trampovih govora Jirgen Štele govorio je nedavno da bi ponekad sam posumnjao u svoj prevod jer američki predsednik govori toliko nesuvislo da se plašio da li ga je dobro razumeo, da će mnogi slušaoci možda posumnjati u prevod ne mogavši da zamisle kako vođa najmoćnije nacije na svetu govori takve gluposti. Kaže da je imao muke i sa Barakom Obamom jer je on čitao sa telepromptera, što se videlo jer je glavu polako okretao s leva na desno, pa je zbog toga govorio brže, nego što se inače čini.

NIRNBERG:
Premijera simultanog prevođenja

PREVODILAC DIKTATORA

Za razliku od Jakoba, kome je bilo odvratno da prevodi Hitlera i Musolinija, Eugen Dolman je od 1937. do 1944. bio oficir za vezu u Rimu sa činom standartenfirera, što odgovara činu pukovnika, i ađutant komandanta Italije, esesovskog generala Kurta Volfa. Sa najvećim oduševljenjem je radio za njih, ali prevodio je i pregovore o kapitulaciji nemačkih jedinica na severu Italije, a Volfu asistirao kada je pred kraja rata uspostavio vezu sa šefom američke obaveštajne službe, docnijom CIA, Alanom Dalsom u Švajcarskoj. To ga je spaslo optužbe za ratne zločine. Posle nekih autobiografskih spisa na italijanskom jeziku, 1962. objavio je na nemačkom knjigu pod naslovom "Prevodilac diktatora".

Dolmanova prababa po majčinoj strani bila je udata za italijanskog kneza, njen sin, Dolmanov deda, lični lekar austrougarske carice Elizabete. Car Franja Josif je za vreme letnjeg raspusta njegovu majku i njega kao dete primao u banji Išl, zbog toga je smatrao da i on pripada plemstvu. Studije istorije, istorije umetnosti i romanskih književnosti završio je sa najvišom ucenom "suma kum laude" na Univerzitetu u Minhenu, doktorirao 1926. sa samo 26 godina na temu imperijalne politike u XVI veku. Nije tipična biografija esesovca, prevodioca dvojice političara koje će i sam nazvati diktatorima, a koji važe za najveće zločince XX veka.

Radio je volonterski i za neke bavarske novine, a aprila 1937. godine pratio je u Nemačku vođu Musolinijeve fašističke organizacije omladine "mlade balile" Renata Ričija, po čijem uzoru je u Nemačkoj osnovan *Hitlerjugend*. Tom prilikom prevodio je jedan Hitlerov govor tako uspešno da je primljen u organizaciju SS i to odmah sa činom potpukovnika. Otada je bio prevodilac svih razgovora između Musolinija i Hitlera, ali i drugih visokih predstavnika te dve države.

Maja 1945. uhapsila ga je američka vojna policija, predala Englezima, uspeo je da pobegne iz zarobljeničkog logora, američka obaveštajna služba mu je dala falsifikovana dokumenta sa kojima je nekoliko godina živeo u Švajcarskoj i Španiji, ali nije iskoristio mogućnost da pobegne u Latinsku Ameriku "pacovskim kanalom" kao toliki esesovci, ustaše i drugi fašistički rukovodioci, nego se 1952. vratio u Nemačku. Tu je uhapšen zbog korišćenja falsifikovanog pasoša, ali se opet CIA pobrinula za njega i nije mu suđeno. Nije poznato kakve je usluge činio Amerikancima, ali se to lako može zamisliti. Do 1985. živeo je u jednom otmenom minhenskom pansionu uglavnom od prevođenja i filma; pored ostalog, sarađivao je na slavnom Felinijevom filmu "Sladak život".

U svojoj autobiografskoj knjizi Hitlera opisuje sa simpatijom, kao čoveka koji je bio ljubazan i učtiv prema svojoj sviti, pa i prema prevodiocu, koji je govorio razgovetno i zastajkivao da bi se stiglo za prevođenjem. Za Musolinija, sa druge strane, kaže da je bio "noćna mora za prevodioca", jer je znao nemački, ali, kako Dolman tvrdi, "malo ko je govorio tako mnogo jezika tako loše kao on". Vođa fašista ga je ljubazno oslovljavao sa "dragi moj doktore". Dolman izričito žali što je pri kraju rata Musolini posle bekstva sa brda Gran Saso gde je bio interniran, a što su organizovali esesovci, sa Hitlerom razgovarao direktno na nemačkom, bez prevodioca, tako da Dolman više nije mogao "da mu pomogne".

»

PREVODILAC SA "KLIJENTIMA": Tito, Velmer, Ivan Ivanji i delegacija SPD-a na Brionima

Svoje odlične veze i blistave uniforme Dolman je koristio da bi se za vreme rata veselo kretao, jeo i pio u "visokom društvu".

Nema sumnje da je Eugen Dolman, zahvaljujući savršenom poznavanju italijanskog i nemačkog, a i kao poznavalac obeju kultura, u profesionalnom smislu bio odličan prevodilac, ali priznaje da se služio i svim trikovima, koji ni meni nisu bili nepoznati. Ovako opisuje prevođenje jednog Hitlerovog govora u Italiji: "Posle pet minuta prestao sam da slušam šta govori... Stao sam pred mikrofon i održao južnjački govor koji sa Hitlerovim rečima nije imao nikakve veze, jer prosto nisam znao šta je pričao. Bio je to, međutim, veoma uspešan govor jer sam Italijanima govorio tako da su sve razumeli."

To me je podsetilo na jednu anegdotu sa Prvog kongresa Komunističke internacionale. Reč uzima kineski delegat, ali nema prevodioca, pa se Karl Radek javlja da će on prevoditi. Pošto je uspešno obavio posao, Lenjin mu šapne: "Nisam znao da ti znaš i kineski." Radek odgovara: "Kineski ne znam, ali znam šta kineski delegat može da kaže ovakvom prilikom."

PREVODIOCI NIRNBERŠKIH PROCESA

Pobedničke sile, SAD, Velika Britanija, Francuska i SSSR, dogovorile su se da se glavnim ratnim zločincima sudi pred specijalnim sudom u Nirnbergu. To je zahtevalo ogromne i komplikovane, organizacione, tehničke, pravne, a pre svega političke pripreme i odluke. U tom okviru pojavilo se i pitanje prevođenja na četiri jezika – engleski, francuski, ruski i nemački. Organizatori suđenja su se uplašili da će to zahtevati mnogo vremena i otežati posao pravdi. Međutim, američki oficir francuskog porekla Leon Dostert, rođen 1904. godine, koji je bio lični prevodilac generala Dvajta Ajzenhauera, tvrdio je kako bi neki daroviti ljudi bili u stanju da prevode sa jednog na drugi jezik istog trena kada se reči izgovore. On je taj metod prvi nazvao simultanim prevođenjem.

Američka firma IBM, nastala 1924. godine spajanjem više različitih preduzeća, bila je spremna da konstruiše sistem sa mikrofonima i slušalicama koji će omogućiti da se štagod optuženi, tužilac ili sudija budu izgovorili na jednom od četiri zvanična jezika, istog trena čuje i na jednom od ostala tri jezika. Dugmićima u raznim bojama prevodioci su mogli da jave onima koji su govorili, da ih upozore da uspore, govore glasnije ili ponove šta su rekli. Sve je bilo jasno, samo je još trebalo da se nađu i na brzinu obuče ljudi, koji će za to biti sposobni.

Iako je o suđenju za glavne ratne zločince u Nirnbergu, koje je počelo 20. novembra 1945. godine, napisano bezbroj knjiga, o prevodiocima znamo veoma malo. Nije precizno utvrđeno čak ni koliko ih je ukupno bilo, iz kojih su se zemalja i kako regrutovali, ko ih je obučavao. Koliko sam uspeo da izguglam, za taj posao prijavilo se oko 500 kandidata, primljeno je samo 36.

Mnogi stari prevodioci prezrivo su se odnosili prema novoj tehnici, prve simultane prevodioce nazivali su pospdrno "telefonistima". Za suđenje je, radi pismenog prevođenja, na raspolaganju stajalo osam timova od po 20 do 25 prevodilaca i daktilografa, jer je svaki dokument, zapisnik ili izjavu trebalo prevesti sa izvornog na ostala tri jezika i umnožiti u dovoljnom broju primeraka. To je bio haotičan posao kakav se danas, u doba računara, posle samo sedam decenija, ne može ni zamisliti.

Saznanja o pojedinostima pri prevođenju u Nirnbergu možemo da zahvalimo nekolicini prevodilaca koji su o tome pisali. Dvojica veoma mladih momaka, nemačkih Jevreja koji su blagovremeno uspeli da se domognu Amerike i stupe u američku vojsku, Rihard V. Zonenfeld, rođen 1923. i Zigfrid Ramler, rođen 1924. godine, napisali su autobiografske knji-

ge. Obojicu su roditelji na vreme uspeli da prebace u Englesku.

Zonenfeld se rodio u Gardelegenu na severu Nemačke, u lekarskoj porodici. U Engleskoj su ga posle izbijanja rata internirali kao nemačkog državljanina i brodom uputili za Australiju. Taj brod su napale nemačke podmornice, njega su nekako spasli iz mora, prebačen je u Bombaj, odande najzad stigao u SAD gde se odmah prijavio u armiju. Bio je u jedinici koja je oslobodila koncentracioni logor Dahau 29. aprila 1945. gde su, zbog strašne situacije na koju su naišli, na licu mesta pobili sve esesovce. Pred kraj rata već je počeo da sarađuje sa američkom vojno-obaveštajnom službom, ona ga je prebacila u Nirnberg i postavila za šefa američke prevodilačke službe. Imao je 22 godine, o prevođenju nije imao pojma. Posle završetka nirnberškog procesa vratio se u Ameriku, studirao u Baltimoru, kao elektroinženjer je sarađivao ne samo na proizvodnji prvih televizora u boji, nego je radio i za NASA na prvom letu na mesec. Pred kraj života bio je izvršni potpredsednik NBC.

O njegovoj knjizi "Više od života", koju je na nemačkom objavio tek 2003. (original je na engleskom izašao nešto ranije) kritičari su konstatovali da o samom prevođenju nije pisao ništa, o nirnberškom procesu ništa novo, ali da je njegov život u celini zapanjujuć.

Zigfrid Ramler rođen je u Beču. Njegovi roditelji su ga 1938, odmah posle "prisajedinjenja" Austrije Nemačkoj, jednim od čuvenih dečijih transporta prebacili u London, a sami su se spasli u Haifu, tada pod britanskom okupacijom. Mladi Ramler doživljava bombardovanje Londona, pred kraj rata počinje da sa nemačkog prevodi američkom ratnom vazduhoplovstvu, sa njihovim jedinicama prelazi u Nemačku, prevodi u tek oslobođenim koncentracionim logorima, zatim ga angažuju za proces u Nirnbergu.

Iako u svojoj knjizi opisuje osam decenija, gotovo celi XX vek, suđenju najvećim ratnim zločincima posvećuje više pažnje od kolege Zonenfelda. Govori o tome kako je mučno bilo prevoditi "nacistički jezik" na kome je, na primer, "konačno rešenje" značilo "istrebljenje Jevreja". Kaže da je radio "kao u transu" po ceo dan, a noću bi se "bacio" u ludački noćni život grada koji je posle ratnih bombardovanja bio sav u ruševinama, bančio je u luksuznim hotelima rezervisanim za osoblje procesa.

Posetivši rodni grad 2010. godine, u intervjuu bečkom listu "Der Standard" sa osmehom se pravdao: "Pa, imao sam dvadeset i dve godine!" Zaljubio su u jednu od stenografkinja poreklom sa Havaja, oženio se njom i 1949. preselio u Honolulu gde je diplomirao na tamošnjem univerzitetu. Proslavio se kao pedagog i humanitarac i postao direktor elitnog privatnog univerziteta *Punahou School*, koji su misionari osnovali još 1841. godine. Na tom univerzitetu je 1979. diplomirao i docniji predsednik SAD Barak Obama, koji o tome piše u svojoj autobiografiji.

Što se tiče samog prevođenja, od te dvojice pionira simultanog prevođenja ne saznajemo zapravo ništa, jedan od njih je postao vrhunski elektroinženjer, a drugi pedagog svetskog glasa. Za mene je veoma bitno saznanje da nije nauka o prevođenju rodila prevodioce, nego su amateri, zahvaljujući znanju jezika i opštem obrazovanju, stvorili takvo konferencijsko prevođenje, da se ono pretvorilo u nauku koja se studira na univerzitetima.

PREVOĐENJE ŠAPATOM

Struka, odnosno sada već nauka, kaže da postoje tri vrste usmenog prevođenja: simultano, konsekutivno i šapatom. Prevođenje šapatom je zapravo simultano prevođenje ali bez aparature, samo jednom ili dvojici-trojici slušalaca koji su prisutni u prostoriji gde se vode razgovori na njima nepoznatom jeziku. U knjizi "Titov prevodilac" opisujem kako za stolom za kojim sede Tito, predsednik Austrije Jonas i Jonasova supruga, oni govore nemački, a ja Jovanki prevodim šapćući.

Pitali su me da li je teže prevoditi simultano ili konsekutivno i čudili se kad sam rekao da je simultano prevoditi mnogo, mnogo lakše. Simultani prevodilac sedi u udobnoj kabini, može da podesi osvetljenje kako mu godi, stavi pred sebe na sto termos sa kafom, bocu vode, ako hoće grickalice, jer će imati pauze, kad govornik koristi jezik za koji je on zadužen, može da isključi svoj mikrofon... Moje – i ne samo moje, mogu da kažem naše iskustvo, jer to su potvrdili mnoge koleginice i kolege sa kojima sam razgovarao – jeste da to čovek ili ume ili ne ume. Nije stvar u jeziku. Znanje jezika je, naravno, uslov, ali da li će onaj deo našeg mozga koji je zadužen da brzo reaguje funkcionisati ili ne, pitanje je za neurologe više nego za psihologe, a mi samo možemo da konstatujemo da je tako.

Pravilo je da je u kabini uvek dvoje prevodilaca i da se smenjuju u određenom ritmu. Mi smo u Jugoslaviji strogo insistirali na tome, ali se nismo držali pravila. Sećam se nekih kongresa u Opatiji kada smo se dogovorili da pola dana sam radi jedan, drugu polovinu dana drugi, pa smo tako imali vremena da se kupamo.

Navešću i jedan primer vrhunskog prevodilačkog bezobrazluka. Bilo je to na filmskom festivalu u Puli, ako se dobro sećam leta 1967. godine. Prevodio sam simultano na nemački jezik. Obično smo dobijali unapred dijalog-liste, pa je posao bio olakšan. Za jedan naš partizanski film ništa nije bilo spremno napismeno. Rekao sam da nije važno, pa mi radimo simultano. Baš te večeri nešto sa linijama nije bilo u redu, ja sam iz svoje kabine video veliko platno, ali nisam čuo ton. Film je počeo. Kada bi glumac govorio, ja bih nešto pričao po logici. Bilo je mnogo pucnjave, jurnjave, umiranja, nije bilo mnogo govora, ali kad bi glumci i glumice otvarali usta ili je inače bilo logično da se govori, komanduje, psuje, jadikuje, ja sam nešto improvizirao. Posle se na koktelu ispostavilo da se film najviše sviđao nemačkoj delegaciji. Neću da kažem o kojem filmu je reč.

Da zaključim: ja nisam polagao nikakvu zakletvu da ću ćutati o svemu što saznam kao prevodilac, nisam znao ni za kodeks današnjih konferencijskih prevodilaca, koje propisuje njihova međunarodna organizacija AIIC, a u Srbiji Društvo simultanih i konsekutivnih prevodilaca koje ima samo četrdesetak članova. Znači, nisam se formalno obavezao ni na kakvu diskreciju, ali sam i te kako znao šta je red. I oni koji su dozvolili da prevodim za Tita verovatno su proverili i znali da ja znam šta se dolikuje. Po mom mišljenju, nikakav svečani zavet ionako neće sprečiti bilo koga da iz nemara ili za novac izda tajne. Pa ni ako to traži američki kongres. ¶

KLASNA BORBA

Bura oko nedavne smene predsednika Asocijacije teniskih profesionalaca (ATP) Krisa Kermoda se ne stišava. I dok zapadni mediji kao glavnog krivca vide Novaka Đokovića, iza scene kulminira višegodišnji sukob oko nedovoljnog uticaja igrača u donošenju odluka i pravednije raspodele novca od turnirskih zarada

Nedeljama unazad u teniskim i medijskim krugovima se šuškalo da se spremaju velike promene u muškom tenisu, a ovih dana takve "kuloarske" priče dobile su potvrdu. Naime, dosadašnji predsednik Asocijacije teniskih profesionalaca (ATP) Englez Kris Kermod neće više obavljati tu funkciju po isteku mandata ove godine.

Ovakav epilog nije iznenadio upućene u teniska zbivanja i smatra se pobedom struje "reformista" u organizaciji ATP, čiji je neformalni predvodnik najbolji svetski teniser Novak Đoković. Osim što je na čelu teniskog karavana, Srbin je i predsednik ATP Saveta igrača, formalno savetodavnog, ali vrlo uticajnog tela u Asocijaciji, koje se mesecima unazad zalagalo za promenu rukovodstva, kao i smera u kojem se kreću ATP i čitav muški tenis.

ŽELJA ZA PROMENAMA

Još od ovogodišnjeg Otvorenog prvenstva Australije bilo je jasno da Savet igrača, koji se sastoji od dvanaest članova, od kojih su njih deset profesionalni teniseri koji se takmiče u singlu i dublu, traži korenite promene i u organizacionom i u finansijskom načinu na koji funkcioniše ATP tur.

Međutim, Savet igrača ne bira predsednika direktno, već bira samo tri predstavnika igrača u Odboru ATP, koji se sastoji od tri predstavnika turnira i tri predstavnika igrača. Već decenijama se teniseri žale na ovakav sistem odlučivanja jer je praksa pokazala kako bi njihova tri glasa, kada bi se odlučivalo o značajnim pitanji-

RIVALSTVO NA TERENU I IZVAN NJEGA: Federer, Đoković i Nadal
Fotografije: Tanjug AP Photo

ma, uvek bila u manjini, jer bi predsednik ATP svoj "zlatni", odlučujući glas, gotovo po pravilu, davao u skladu sa "korporativnim" željama predstavnika turnira.

"Kada je u pitanju glasanje o važnim pitanjima, uvek 'zaglavite' sa tri glasa protiv četiri. Razgovor tada postaje ceremonijalan jer vas uvek preglasaju. Tako je već 25 godina", komentarisao je ovu situaciju nekadašnji broj jedan svetskog tenisa, Amerikanac Endi Rodik.

U svakom slučaju, kada je početkom marta došlo vreme da se glasa o reizboru Krisa Kermoda za predsednika ATP, Englezu je bilo neophodno da obezbedi glasove najmanje dva od tri člana odbora sa svake strane, ali, na kraju, ispalo je da na svoju stranu nije pridobio nijednog od trojice predstavnika igrača. U šturom saopštenju ATP tura navode se zasluge odlazećeg predsednika, te da su "tokom njegovog šestogodišnjeg mandata na čelu ATP zabeleženi rekordni nagradni fondovi i komercijalni rast organizacije, dok je posećenost turnira i gledanost ATP tura skočila".

Sve to, međutim, nije bilo dovoljno da Kermod nastavi da obavlja svoju dužnost. A ukoliko se pokaže tačnim da je "iza kulisa" upravo Novak Đoković bio tâ ključna figura koja je doprinela smeni uticajnog direktora organizacije ATP, to bi svakako značilo da je srpski teniser, osim sportske, pokazao i zavidnu diplomatsku veštinu, apsolvirajući pritom najviši stepen umeća pregovaranja i ubeđivanja. Jer, protiv sebe Đoković nije imao samo korporativnu tenisku administraciju – oličenu u predstavnicima turnira – i čitavu zapadnu medijsku mašineriju, već i dvojicu najuticajnijih tenisera današnjice – Rodžera Federera i Rafaela Nadala – koji su bili protiv Kermodove smene.

Iako nisu članovi aktuelnog sastava ATP Saveta igrača (obojica su ranije bili na čelu ovog tela), njihov uticaj u tenisu i dalje je ogroman. Njih dvojica su se neposredno uoči smene prvog čoveka Asocijacije čak i sreli u Federerovoj kući u Indijan Velsu i "uz kafu" (R. Federer) obavili dugačak razgovor o perspektivama tenisa i razrešenju Krisa Kermoda. Sva je prilika da je jedna od centralnih tema njihovog privatnog susreta bio upravo lider Saveta igrača Novak Đoković i njegova sve uticajnija uloga u svetskom tenisu.

Imajući u vidu da su se i Rafa i Rodžer javno požalili medijima da ih Novak nije konsultovao povodom dešavanja u ATP turu, izgleda da im je srpski teniser, osim na teniskom terenu, postao ozbiljan takmac i na nivou značaja i uticaja u "političkim", finansijskim i društvenim aspektima "belog sporta". A to su bile pozicije i privilegije koje su Švajcarac i Španac – uz kontinuirano *sasluženije* medija i sponzora – ljubomorno čuvali za sebe čitavu deceniju i po.

PRAVIČNIJA RASPODELA NOVCA

Drugi ključan faktor razmimoilaženja unutar organizacije ATP i vodećih igrača bila je želja da se među teniserima pravednije preraspodeli ogroman novac koji se u tenis "sliva" po različitim osnovama, prevashodno od turnira i nagrada. Primera radi, od ukupnih prihoda na ATP turnirima, igračima se kroz nagradni fond vraća tek negde između 15 i 25 procenata tog novca.

Na grend slemovima, koji su još moćniji i finansijski bogatiji turniri, taj procenat je i manji. Veruje se da je u pitanju svega sedam ili osam odsto iako predstavnici četiri najveća svetska turnira u tenisu ne žele da otkriju o kojem

procentu se radi. Zbog toga je nedavno i kanadski teniser Vasek Pospišil, takođe jedan od članova Saveta igrača, u internom pismu svim igračima od 51. do 100. mesta, naveo da se više ne može tolerisati situacija da "nemamo pristup informacijama o finansijama na turnirima".

"ATP je virtuelno gost na grend slemovima koji generišu milione dolara profita, što je mnogo više nego što javno objavljuju, a sa druge strane, mi dobijemo manje od 10 odsto njihovog prihoda. Na primer, profesionalci u NBA, NFL, NHL i MLB, koje predstavljaju njihove nezavisne organizacije, dobijaju skoro 50 odsto prihoda koje ostvaruje njihov sport", navodi Pospišil u revoltiranom obraćanju igračima. I nisu samo američki sportisti privilegovani, jer, recimo, i igrači u engleskoj fudbalskoj Premijer ligi ubiraju više od pedeset odsto od prihoda svojih klubova.

Ne može se, ipak, poreći da je u prethodnih nekoliko godina tenis doživeo globalni procvat. Sve veća je zainteresovanost medija za ovaj sport; tenis privlači sve veći broj gledalaca i sponzora, a nagradni fondovi na turnirima sve su izdašniji. Međutim, koristi od toga imaju faktički samo najbolji svetski igrači, dok se slabije rangirani teniseri bore za finansijske "mrvice" i jedva uspevaju da rešavaju probleme od kojih im zavisi napredak u karijeri.

NAPADI NA ĐOKOVIĆA

Upravo zbog toga je srpski teniser, zajedno sa istomišljenicima na Turu, krenuo u kampanju za promene. Đoković je, čak, predložio i stvaranje svojevrsnog "sindikata" tenisera, samostalne i nezavisne organizacije igrača, koja bi na sveobuhvatan način vodila računa o njihovim interesima. Sve to je, međutim, naišlo na nerazumevanje jednog broja tenisera – osim Federera i Nadala, poslednja dešavanja na Turu kritikovali su i Sten Vavrinka, Grigor Dimitrov i Nik Kirios – a brojni zapadni mejnstrim mediji naprosto su se utrkivali u napadima na Đokovića. U tome je prednjačila britanska štampa, koja je optužila srpskog tenisera da "iz čiste pohlepe" želi da pravi revoluciju među igračima i da na taj način ruši sva dosadašnja dostignuća ATP-a pod vođstvom Engleza Krisa Kermoda.

Pogođen takvom kampanjom, srpski as je naveo da "ne razume" zbog čega se "u medijima vodi propaganda protiv mene i ostalih članova Saveta". "Zalažemo se da se više novca daje za učesnike uvodnih rundi takmičenja, za one koji stignu do poslednjih kola kvalifikacija. Mi želimo da se otvore nova radna mesta i poveća broj igrača koji mogu da žive od ovog sporta. Pokušavamo da povećamo broj tenisera koji mogu da putuju po svetu, ali ne samo da im budu plaćeni troškovi, već da mogu da imaju ceo stručni štab, a i da mogu pristojno da žive od sporta kojim se bave", pojasnio je Novak svoje planove koji se tiču budućnosti tenisa tokom Otvorenog prvenstva Australije ranije ove godine.

IZAZOVI I VESNICI PROMENA

Ima tu, međutim, još nečeg. Novak Đoković nikada u karijeri nije bio miljenik "umreženih" interesa sportskog, korporativnog, finansijskog i medijskog establišmenta u tenisu. Sa druge strane, Rafael Nadal, a posebno Rodžer Federer, najveći su promoteri krupnog kapitala u ovom sportu. Uz njih dvojicu prirodno se "osla-

KAKO DA SE RASPODELE MILIONI: Vimbldon

njao" medijski i sponzorski biznis, pa se tako i nije moglo očekivati da će se dodatno angažovati na poboljšanju prava tenisera, posebno onih koji tek pretenduju da naprave sportske karijere.

Zbog toga srpski teniser, iako već dokazani velikan belog sporta koji je u prethodnoj deceniji pokazao neverovatnu igračku dominaciju i napravio neke od najvećih dostignuća u tenisu, do danas nije izašao iz okvira svojevrsnog "autsajdera", "stranog tela" u ovom sportu, neželjenog šampiona koji je poremetio snažno forsirani rivalitet navodno "najvećih tenisera svih vremena" Federera i Nadala.

A dovoljno je podsetiti se samo tri Đokovićeva dostignuća: osvojio je četiri grend slema u nizu, prikupio je najveći ikada zabeleženi broj ATP poena – u junu 2016. imao ih je tačno 16.950, čak 8035 bodova više od drugoplasiranog na listi – i, kao jedini u istoriji, pokorio je sve turnire iz Masters 1000 serije.

Bilo kako bilo, muški tenis ove godine očekuju veliki izazovi. Vesnici promena jesu i turbulentna dešavanja kako u vodećim teniskim organizacijama ATP i Međunarodnoj teniskoj federaciji (ITF), tako i u novim formatima ekipnih turnira koji će svoje premijere imati ove i sledeće godine.

Pre svih, tu je predstojeći ATP Kup, novo timsko takmičenje u organizaciji ATP-a i Teniske federacije Australije, koje će 2020. godine otvoriti tenisku sezonu. Zatim, videće se i kako će ove godine proći premijera "reformisanog" Dejvis kupa – jedinog zvaničnog reprezentativnog muškog takmičenja do sada – koji je "pod svoje" preuzeo investicioni fond "Kosmos grupa", a čiji je osnivač fudbaler Barselone Žerar Pike. Imajući u vidu i da su pravu buru u teniskoj javnosti izazvale najavljene izmene u pravilima takmičenja koje organizuje ITF – a koje će, po mišljenju upućenih, naštetiti interesima i umnogome zakomplikovati teniski put mladim, neafirmisanim i finansijski nezaštićenim igračima – čini se da se iza brda valja gotovo "klasni" sukob oko ustrojstva i budućnosti belog sporta. Kako u seniorskoj ATP konkurenciji, tako i u juniorskom ITF sistemu takmičenja.

Zbog toga su i personalna pitanja prilikom izbora vodećih administrativaca u teniskim organizacijama od vitalnog značaja za budući razvoj ovog sporta, koji bi, u svojoj osnovi, morao biti u skladu sa interesima tenisera, a ne razgranatog korporativnog biznisa. Ili kako je to naveo uticajni portal tennis.com: " Lice nove ere (u tenisu) je Novak Đoković. Tokom decenije i po karijere sazreo je u šampiona na terenu, ali i u ambasadora sporta van borilišta. Sada ćemo videti kakav će biti kao lider." ¶

UROŠ MITROVIĆ

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com,** faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Pisma

Čitam pisamce svoje mlade prijateljice. "Poslala sam ti *mail*", kaže. "U redu", odgovaram, "pogledaću ga kada se vratim s puta, večeras ili sutra." "Krajnje je vreme, profesore", odvraća ona, "da kupiš normalan telefon". Normalan je, u njenom svetu, onaj telefon na kojem se internet može otvoriti bilo gde i odmah. S moje se cigle za telefoniranje, dobre i za samoodbranu, može upravo to – telefonirati i, teškom mukom, napisati pisamce. Ne odgovaram joj ništa. Ona se, zapravo, nikada nije dopisivala pismima ispisanim rukom, nije birala papir (čist, na linije ili kvadratiće), nije birala penkalo ili olovku, nije prepisivala dobra pisma, nije lizala ivicu gornjeg dela koverte, lepila poštansku marku i nosila pošiljku do poštanskog sandučeta (žutog, s nacrtanom crnom trubom), nije oklevala pre

Foto: Jenny W.

nego što nepovratno ubaci papir u otvor, a onda danima treperila čekajući odgovor. Setio sam se jednog od prvih svojih važnih pisama.

Iako su me devojke vazda zanimale, nisam primećivao da zanimam i ja njih, pa sam smišljao kako da im uđem u vidno polje. Salvador Dali se, recimo, vođen istim motivima, namazao govnima. Ali ja nisam maštovit, uz to sam kukavica. Pokušavao sam devojkama da pokažem kako sam mnogo pametan, ali moja ih pamet nije preterano fascinirala, naročito u poređenju s mojim prijateljem Peđom, koji ne samo da je bio lepši od mene, nego i pametniji i zanimljiviji i duhovitiji i bolje je igrao i basket i odbojku i fudbal i sve. Peđa ih je, dakle, fascinirao. Onda sam upoznao Ž. Nezgodno je bilo što ju je upoznao i Peđa. Imala je preklopljene sekutuće i najduže noge na svetu. I šta sad? Ona je došla s drugaricom i već posle pola minuta obe su blejale u njega, a ja sam negde, u njihovim očima, nestao iako sam aktivno pokušavao da im dam do znanja da postojim. Uljudno bi se nasmešile mojim poluuspelim šalama, a onda se krivile od smeha šta god on da kaže. Uglavnom nije morao da kaže ništa. Jeste da sam imao 18 godina, ali već tada je to počinjalo da bude moja životna priča, što mi se nije dopalo. Rešio sam da nešto preduzmem. Uspeo sam nekako od Ž. da iskamčim adresu i iste sam joj večeri napisao pismo koje je počinjalo – nikada tu rečenicu ispisanu mladalačkom krvlju i očajem neću da zaboravim – "Pišem pisma, ali nemam kome da ih šaljem." Čak i tada, kada interneta nije bilo ni u naučnofantastičnoj književnosti, neobično je bilo da ti neko piše pisma, naročito u pomoravskom velegradu od 20 hiljada stanovnika. Ujutro sam doterao i prepisao pismo, otrčao do pošte, šljepio markicu, pismo ubacio u sanduče, osetio kako me je nešto zgrabilo za stomak i te večeri nisam izašao u grad. Ni sledeće. Treće večeri sam se ukazao. Jedva sam se držao na nogama, a kada su se njih dve pojavile, hteo sam da pobegnem glavom bez obzira. Ž. nije rekla ništa, samo me pogledala i široko se nasmejala, a onda vratila pogled na Peđu i do kraja večeri slabo komunicirala sa mnom.

Sedam dana posle mog pisma, međutim, stigao mi je odgovor. Umalo se nisam onesvestio. I danas se dobro sećam kako su mi ruke drhtale dok sam cepao koverat. Tada se, međutim, dogodilo nešto što sam doživeo prvi put. Kako budem sazrevao, naravno, događaće se sve češće, ali šok je, sećam se, bio potpun. Njeno je pismo bilo tako zastrašujuće nepismeno i toliko besmisleno da je moje ushićenje isparilo onom brzinom kojom isparava kap vode koja padne na usijanu ringlu: nešto zacvrči, pramen pare promakne za delić sekunde, i ti ni ne vidiš kako je kap nestala. Ništa mi nije bilo jasno, nisam mogao da shvatim gde se (i zbog čega) izgubilo sve ono što me je, u njenom društvu, ošamućivalo. Napisao sam joj, na silu, još jedno, mlako pismo, ovog mi je puta odgovorila odmah (za tri dana, dakle). Njeno je pismo, sada, bilo napisano na kvalitetnom, braonkastom papiru prošaranom cvetićima, nepismeno kao i prvo, jedino što je sada bila spalila ivice papira pa je pošiljka, onako nagorela, bila užasno romantična. Izašao sam još jednom s njom, tada je bila mnogo zainteresovanija za ono što imam da kažem, ali meni je loše išlo, pokušavao sam da se inspirišem tako što sam zverao u njene grudi i govorio sebi kako su divne, otpratio je do kuće i, vraćajući se, osetio duboku teskobu zbog koje joj se više nisam javio. Crkavao sam da budem s devojkom, kuću bih, sa sve ocem, majkom, sestrom, garažom i dvorištem prodao za to, onda je jedna, i to veoma slatka, pokazala nedvosmislenu zainteresovanost za mene, a ja – ništa.

Mnogo sam pisama napisao od tada, dosta sam ih i primio, bilo je pisama koja bi me ushitila, bilo je i teških razočaranja, pisao sam prijateljima, devojkama, roditeljima, sestri, omiljenim piscima (Momo Kapor mi nije odgovorio ni na jedno, Dragoslav Mihailović jeste), umeo sam tim pismima da se približim nekim ljudima, dok su me pisma od nekih ljudi udaljila, bilo je pisama koja su me ljutila i onih posle kojih sam se danima radovao ili nedeljama tugovao, ali nikada, zaista nikada posle toga nisam osetio tako parališuće razočaranje kao tada, pred pismom devojke s preklopljenim sekutićima. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

Ne gubite vreme,

čitajte ono što je bitno.

Svakog dana.

KOMENTAR DANA
urednika i novinara
nedeljnika "Vreme"
samo na www.vreme.com

nedeljnik
VREME

YUHOR
Još od 1902
Posvećen dobrom ukusu!
YUHOR
Još od 1902
BUDIMSKA
SALAMA
FERMENTISANA SUVA KOBASICA
Bez glutena
NETO KOLIČINA:
100g
YUHOR
Još od 1902
ČAJNA
KOBASICA
FERMENTISANA SUVA KOBASICA
Bez glutena
YUHOR
Još od 1902
KULEN
FERMENTISANA SUVA KOBASICA
Bez glutena
NETO KOLIČINA:
100g
YUHOR
Još od 1902
LEVAČKI
ŠTAPIĆI
FERMENTISANA SUVA KOBASICA
Bez glutena
NETO KOLIČINA:
200g

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec